

ВЕЛИКИ РУСКИ СТАРЦИ

**Жития, чудеса, духовни наставления
(част 2)**

ВЕЛИКИ РУСКИ СТАРЦИ: Жития, чудеса, духовни наставления (част 2)

Славянобългарски манастир "Св. Вмчк Георги Зограф"©, Света Гора, Атон, 2006 г.

ВАЛААМСКИ СТАРЦИ	1
Старецът Назарий (1735-1809)	2
Из духовните наставления на стареца Назарий	2
Старецът Дамаскин (1795-1881)	9
Духовни наставления на стареца Дамаскин	9
Старецът Герман (1756-1837)	11
Из духовните наставления на стареца Герман	12
Старецът Иоан (Алексеев) (1873-1958)	14
Из духовните наставления на стареца Иоан	14
Съвети към съпругата на друговец	19
Старецът Михаил (Питкевич) (1877-1962)	21
Из духовните поучения на стареца Михаил	24
КИЕВСКИ СТАРЦИ	30
Преподобният старец Доситей, Киево-Печерски затворник (1721-1776)	31
Старецът Теофил (Горенковски) (1788-1852)	34
Духовни наставления на стареца Теофил	35
Преподобният старец Партений (Краснопевец) (1790-1855)	36
Духовни наставления на преподобния старец Партений	37
Старецът Бонифаций (Виноградски) (1785-1871)	43
Отговори на игумена отец Бонифаций на въпроси на различни лица	43
Преподобният старец Алексей (Шепелев) (1840-1917)	53
Духовни поучения на стареца Алексей	55
Старецът Иона (Мирошниченко) (около 1802-1902)	58
Разкази за прозорливостта на стареца Иона и за изцеления по неговите молитви	58
Иеромонах Аверкий	61
Иеромонах Илиодор	62
Иеромонах Мелетий	62
Дарителят Руденко	64
Иеромонах Анастасий	65
Иеромонах Варлаам	65
Старецът Теофил (Россоха) (1929-1996)	67
Из духовните поучения на стареца Теофил	69

ВАЛААМСКИ СТАРЦИ

Старецът Назарий (1735-1809)

Старецът Назарий започнал служението си в Саровската пустиня. Славата му като един от великите светилници на Саров, разнасяйки се навсякъде, достигнала и до преосвещения Новгородски митрополит Гавриил. Светителят, желаейки да възстанови “селението на светиите на пустинния Валаам и с това да принесе благоугодна жертва на Спасителя на света Исус Христос”, търсел мъж, способен “да утвърди монашествашите в спасителния живот”, за да го назначи за игумен на Валаамския манастир. Затова, като научил за стареца Назарий, го повикал в Санкт Петербург. Отначало игуменът на Саровската пустиня и местният преосвещен епископ Теофил, опитвайки се да задържат бележития отшелник при себе си, го представили пред високопреосвещения митрополит като човек със слаб ум и неопитен в духовния живот. Когато митрополитът, прониквайки в тайната на смирението на Назарий, отговорил: “Аз имам мнозина мои умници, изпратете ми вашия глупак”, по неволя пуснали отец Назарий от Саров и той бил назначен за игумен на Валаам. Това станало през 1782 година.

По това време Валаамската обител е била в тежко състояние. Тя била извън щата и не разполагала с никакви средства за издръжка. Сградите били стари и се рушели. Братството се състояло все от престарели хора. Не е имало кой да изпълнява задълженията на чреден иеромонах. Нямащо кой да пее на клира. Старецът Назарий въвел във Валаамския манастир общежителния устав на Саровската пустиня. На основата на този устав, под ръководството на опитен наставник, братята преуспявали в трите вида подвижничество - общежитие, скитски живот и отшелничество. Тогава по планините на Валаам се подвизавали бележитите впоследствие ученици на отец Назарий игуменът Инокентий, игуменът Варлаам, духовникът иеросхимонах Евтимий, монах Герман и други. Тогава идващите на посещение светогорци гледали с удивление Валаам и по вътрешното му устройство го сравнявали с манастирите на Света Гора. През няколкото години на управлението си старецът Назарий заздравил външното и вътрешното благосъстояние на Валаамския манастир.

Старецът Назарий спомогнал много за разпространяването на Православието в Америка. С благословието на Светейшия Синод, по поръчение на митрополит Гавриил, той избрал десет души измежду валаамските братя, за да озарят с евангелска светлина непросветените чрез кръщение обитатели на тези владения.

Възпитал сонм подвижници на Валаам, отец Назарий сам бил подвижник през целия си живот. Подвизавал се заедно с братята във всички трудове на общежитието, във всички манастирски работи. От младини пазел девство и целомъдрие. До края на дните си водил нестяжателен и постнически живот. Една вехта дреха била едва ли не единственото му облекло. Сам смирен, той поучавал и всички, които търсели при него наставление, преди всичко на смирение. Четенето на Священото Писание и на светоотечески произведения е представлявало ежедневна храна на душата му. Цялата му душа така била проникната от мисълта за Божествените предмети, че единственото съдържание на беседите му били истините на вярата и благочестието. За светските неща не знаел как и да говори. Но ако беседвал за подвизи против страстите, за любов към добродетелите, беседата му е била непресъхващ извор на сладост.

Бидейки истински светилник и духовна утеха за околните, старецът Назарий силно обичал безмълвието. Още по време на игуменските трудове той прекарвал по цели седмици в уединената пустиня. А когато през 1801 година помолил да бъде освободен от длъжност, пустинята станала място на постоянното му пребиваване както на Валаам, така и от 1804 година в Саров, където той се оттеглил по свое желание, за да завърши земния си подвижнически път там, където го започнал.

Из духовните наставления на стареца Назарий

Трябва да знаеш, че без добри дела не можеш да проявиш любов към Бога.

*

Ако любиш Христа Бога, търпи, както Той е претърпял, и върши всичко, което Му е угодно.

Той е поучавал и е вършел. И твоята любов непременно трябва да бъде такава, че да вършиш добро, да търпиш, да не се смущаваш от нищо, което ти се случва, а за всичко да Му благодариш, не с думи и с език, а с дела, сърце и ум. Трябва да Го възлюбиш от цялата си душа, сила и помисъл.

*

Разгледай, възлюбени: настоящият живот не е покой и почивка, а е борба, битка, пазар, търговия, училище, морско плаване. Поради тези причини трябва да се подвизаваш, да не униваш, да не прекарваш времето си в суета, а да се упражняваш в Божиите дела.

*

Знай, че във всяка борба има победа. Дръж се, воювай, побеждавай, защото противоборстващите сили често нападат, реват като лъвове и търсят кого да погълнат. Пази се да не бъдеш победен.

*

Внимавай усърдно - ето, продават се венци, купувай, за да не се върнеш празен без покупка. Старай се да не се лишиш от Божията благодат. В противен случай ще бъдеш чужд на наградата и освен това, ще бъдеш зле осъден и ще загинеш.

*

Ако горделиви или осъдителни спрямо ближния, или тщеславни помисли започнат да шепнат в ушите ти, както змията - на Ева, то разпознай онзи душевреден хитрец. Той непременно отначало опълчва против теб превъзнесенето, че уж другите вършат лошо всичко, а ти вършиш всичко правилно и добре. Пази се, колкото е възможно, да не изпадаш в превъзнесеност, старай се да не допускаш до ума си помисли на осъждане на ближния.

*

Пази се да не хвалиш сам себе си, като си казваш в ума: "Ах, колко добре направих това и това, не застанах заедно с празнословеците, или не направих еди-какво си, и сега изпълних Христовата заповед". Пази се, колкото е възможно, да не приемаш в сърцето си и в душата си помисли на самооправдание и самохвалство. Защото това душепогубващо зло се крие и влиза в душата и сърцето тихо, бързо и дори незабележимо, сякаш през малки безчувствени и микроскопични цепнатинки.

*

За да избегнеш презрението и осъждането на ближните, а също така тщеславието, превъзнесеността и гордостта и други подобни на тях, за да преградиш здраво входа на душата си пред тях, трябва от цялото си сърце и от цялата си душа съвършено да си представиш себе си като глупав и неразумен странник, който нищо не разбира и нищо не умее. Възприеми тази представа за странничество, за да можеш да се отдалечиш от човешките размисли и суетни разговори и непременно ще се опазиш от смях, осъждане, кощунство и вредно празнословие, душегубелно тщеславие и високомерие.

*

Смирявай себе си от цялото си сърце, душа и помисъл. Защото Пресладкият Иисус обича спасяващите се със смирена мъдрост и желаещите пълно поправяне със сърдечна и гореща любов и иска всички ние да достигнем до познаване на Истината.

*

Щом дойде време за Божествена Литургия, побързай, колкото се може, за нейното начало и влез в църквата с възхищение и с гореща любов, стой със страх и трепет, и си представяй в ума, в душата и в сърцето Божия Син, заколван за беззаконията ти и изяждан за спасение на всички вярващи в Него.

*

Ако имаш намерение и поискаш да се причастиш с Божествените Тайни и ако духовникът те удостоява с причастие, яз през цялата тази седмица суха храна, пребъди в истински пост, във въздържание от обилна и вкусна храна и питиета, старай се да пребъдеш в бдение, в любов към Бога и в усърдни молитви, в съкрушение на сърцето, в стенания, в сърдечно тъгуване и въздишки и в сълзи.

И знай, че сквернотите на душата и тялото не се очистват с нищо друго така, както със сълзи, съкрушение на сърцето, стенания и въздишки, със сърдечни и най-усърдни и топли молитви и с други Богоугодни дела, и се очисти с истинско покаяние. Внимавай много, като се присъединиш към разпналия се Христос, да не се уподобиш на предателя Иуда. Старателно разгледай какво вкусваш - като поглъщаш онази храна, не приемаш ли Самия Бог, не се ли храниш с истинската мана, слязла от небето, - та да бъдеш жив вовеки.

За тази цел трябва да имаш голяма и твърда вяра и непременно трябва да се отдалечиш от всички пороци и да направиш душата и тялото си изключително пречисти. Защото подготвяш влизането на Светия в теб. Виж с каква непостижима чест си почетен. Когато се причастяваш с това Божествено Тайнство, пречисти Ангели невидимо предстоят, треперят и не могат да гледат от ужас. А ти, тленният и изпълненият с всякакви нечистоти, ще се храниш с това, ще се съединиш с Божествената Светиня.

Старателно разгледай Кого дръзваш да приемеш вътре в себе си. Самия Пресвят Бог. С Кого искаш да се съединиш? Със Сътворилия ни. Ужаси се и трепери, защото Пребожественият огън докосва устата ти, изпълнена със сквернотата на празнословието и с всякаква нечистота.

Пази се да не пламне езикът ти, изговорил множество лоши, беззаконни и несправедливи неща. С какво желаеш да го поръсиш? С кръвта на страшния Съдия. Ужаси се, да не попаднеш под праведния Му съд.

Благодари на Бога за неизказаното Божие милосърдие, че те удостоява с това. При това, разбери и това, че ако би имал ангелска чистота или непорочната святост и преподобието на Иоан Кръстител, то и тогава не можеш да бъдеш удостоен с това Божествено Тайнство без голямото Божие милосърдие. Благодарни за неизказаното милосърдие на Господ, за това, че Той, страшният и непостижим Бог, не се гнуса от нашата злина, а се съединява с нас, от неизречена любов към нас. За което и трябва с всички сили да благодариш на Господ не само с думи, но и с дело и помисъл. Старай се, колкото е възможно, да опазиш себе си от много говорене, имай чисто и свято занимание и пребъдвай в благоговение не само преди Причастие, но и след приемането на тази Светиня се пази от всичко противоположно. Старай се винаги да пребъдваш с Христа - Царя и Бога, и не Го отделяй от себе си. И така, след края на Божествената литургия влез в килията си с безмълвие на езика, ума и всички чувства и пребивавай в молитва и благодарение.

*

Ти, разбира се, негодуваш срещу предателя Иуда, а също и срещу разпналите и проболите с гвоздеи и с копие Христа. Но внимавай и в себе си, да не би и ти да се окажеш виновен, като предател на тялото и кръвта Христови. Иуда е предал Христа веднъж; а ти не Го ли предаваш много пъти, когато не си верен на словото Му и на заповедите Му? Той е получил веднъж рани от разпналите Го; а ти не Му ли нанасяш рани много пъти чрез различни богопротивни страсти и грехове? Защото Той е изтърпял страдание за всеки наш грях.

Вникни в самия себе си, в душата, сърцето и помислите си - няма ли да видиш в себе си бездна от страсти и грехове, хула, кражба, преяждане, сластолюбие, пиянство, завист, лукавство, измама, братоненавистничество, злопаметност, злоречие, осъждане на ближния, оклеветяване, нелюбов,

немилосърдие, гордост, ярост, гняв и всякаква нечистота? Като имаш в себе си такава гнусота, не си ли нехаен към душата си?

Постарай се, колкото се може, да умиеш сквернотата на душата и тялото си със сърдечно съкрушение, въздишки и често проливане на сълзи. Опасявай се да не приемеш за свое осъждане с неочистената си душа Най-светия от Светиите.

Размисли, че се причастяваш с неизказаното тайнство на тайнствата, със сладостта на всички сладости и със светостта на всички святости, от което и сам ще станеш Свят.

Непостижими Боже, кой ще изкаже силата Ти? Кой може да Те възхвали достойно? Кой може да измери бездната на милосърдието Ти?

Помисли, брате, че всички наши праотци и всички пророци след първосъздадения Адам са гладували и жадували за тази тайнствена храна и пиене, тоест за Тялото и Кръвта Христови, но не са я получили. А ти, намиращият се далеч от тях поради недостойнствата си, се причастяваш с тази Божествена Трапеза.

*

Виж какво казва Христос Спасителят с пречистата Си уста: *Това е Моето тяло*. Казва: "Под формата на хляб ви давам не образ на тялото, а Моето тяло, вкусете и яжте за опрощаване на греховете, *това е Моята кръв*, не е образ на кръвта, а Моята кръв, във вид на вино, *пийте от нея... за опрощаване на грехове*" (Мат. 26:26-28). Затова и ти трябва старателно да разгледаш с какъв страх, трепет и истинско смирение, самоунижение и сърдечно съкрушение, въздишки и сълзи, с гореща любов, с несъмнена вяра и надежда, с благоговение и радост, и преголяма благодарност от цялата си душа и сърце трябва да пристъпваш към това Божествено причастие. Непременно трябва да постъпиш според следното наставление: когато пристъпваш към светия олтар, си представи, че си удостоен действително да бъдеш на Тайната Вечеря заедно с Христа и със светите апостоли.

Когато отворят царските двери и кажат: *Със страх Божий*, падни с ужас на земята пред Всемогъщия Бог и Съдия. И се старай, колкото е възможно, да не изпускаш от мисълта си казаното по-горе, а си представяй и си мисли за всичко това. Като държиш ръцете си кръстообразно пред гърдите и притиснати към тях, наведи леко главата си, имай благоговееен поглед и пълни със сълзи очи и казвай молитвата: *Вярвам, Господи, и изповядвам*, до края. Казвай я от цялата си душа, с въздишка, със страх и трепет и сърдечно съкрушение. Като стоиш, трепери и си мисли дали не ядеш за осъждане плътта на Владиката и не пиеш за осъждане кръвта Му. Моли премилосърдния Бог, поне в този миг да те посети със Своята благодат, та да можеш да проявиш съкрушение и умиление и да пролееш топли сълзи.

А след като кажеш с усърдие споменатата молитва, поклони се до земята и пак моли всемилостивия Бог да бъдеш удостоен да се причастииш без грях с това Пребожествено Тайнство, и като мислиш така, гледай благоговейно и умилено към Светата Чаша и се моли Божественият огън да не те изгори, а да изцери душата ти и тялото ти, след като го приемеш. И се надявай и вярвай, че той ще унищожи всички греховни тръни, живеещи в теб, ако си представяш и чувстваш така, както е посочено тук.

След това, щом видиш свещеническата ръка, протегната със Светото Тайнство и поднасяща го към устата ти, не мисли, че приемаш Божествения дар от свещеническата ръка, а си представяй и вярвай от цялата си душа, че го приемаш от ръцете на Самия Христос, Който невидимо стои пред теб и го поставя вътре в устата ти. Представяй си и вярвай, без да се съмняваш, че действително ядеш самата плът на Владиката и че пиеш течашите сега от самото ребро на Христос кръв и вода; че виждаш висящия на кръста Христос и сега приемаш от раните Му кръв, светлина и живот. Така се причастявай. Така вярвай, без да се съмняваш. Така си представяй непрестанно в ума си. Като пристъпваш с такива представи и чувства, казвай в ума си: "Врати и ключалки на моето сърце, отворете се, за да влезе Царят на Славата - Христос. Влез, светлина моя, и просвети тъмнината ми. Влез, животе мой, и възкреси мъртвостта ми. Влез, лекарю мой, и изцели раните ми. Влез, Божествен огън, и изгори тръните на греховете ми; разпали вътрешността ми и сърцето ми с пламъка на твоята любов. Влез, Царю мой, и премахни от мен греховното царство; седни на престола на

сърцето ми и царувай в мен, Ти, единствени Царю мой и Господи”. С такова благомислие се причастявай с Божествените Тайни.

При това, не забравяй честите въздишки и съкрушението. Непрестанно плачи, тъгувай, укорявай себе си, че си съвсем недостоен, че още не си съблякъл от себе си плътта и света и още не си умъртвил себе си по отношение на телесните страсти, а си изпълнен с нечисти желания и неправилни душевни движения, че си ленив по отношение на духовния труд, унил и нехаен, студен към слушането на Божиите слова; че ти си най-малкият, най-беден, неочистен и недостоен съд за приемане на извора на живота, когото и Небесата на Небесата не могат да обхванат. Всички светии и преподобни са му са се покланяли с голямо благоговение, радост и благодарност, след като са се съединявали чрез причастяване с Тялото и Кръвта Христови и са заблестявали като слънца, и живеят с тях вовеки. Постарай се и ти, доколкото е възможно, да прибегнеш с такова желание и голямо усърдие към пресладкия извор на благодтта.

*

Като отидеш на църква за съборна молитва, застани на удобно място, събери всички сили на мислите на твоя разум, така че да не мечтаят и да не летят във всички посоки и по всякакви предмети, възбуждащи страстите ни. Пази се, доколкото е възможно, от обглеждане насам-натам, което развлича ума и мами чувствата и нерядко обременява съвестта и душата ти. Старай се да вкорениш колкото се може по-здраво в сърцето си най-възвишеното духовно четене и пеене и да го запечаташ на скрижалите му. Пази се, доколкото е възможно, и изобщо не смей не само да разговаряш за нещо, но дори и да погледнеш някого или нещо с очите си. Внимавай в църковното четене и пеене и се старай, доколкото е възможно, да не позволяваш на ума си да празнослови. А ако, слушайки, не можеш да го разбереш, тогава с благоговение тайно извършвай Иисусовата молитва по следния начин: “Господи Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй ме, грешния”, старай се да вкорениш молитвата в душата и сърцето си. Извършвай я с ум и мисъл, не ѝ позволявай и за най-кратко време да се отдалечава от устата ти. Съединявай я, доколкото е възможно, с дишането си и при това с всички сили се старай да се самопринуждаваш към сърдечно съкрушение, та да не се каеш без сълзи за греховете си.

Ако ли пък няма сълзи, то трябва да има поне сърдечно съкрушение и стенание. Стреми се църковната служба да не минава без това.

И при това се постарай да пазиш дълбоко мълчание, така че по време на пеенето или четенето, или на слушането да имаш неразсеян ум, непорочно сърце и чисти мисли, защото чрез това ще можеш да наситиш душата си с духовна храна, която е Божието слово. И при това не се превъзнасяй, а се смири. Господ Бог се противи на гордите, а на смирените дава благодат.

*

Като стоиш в Божия храм, си представяй, че заедно с Небесните сили предстоиш на небето пред Бога и вършиш заедно с тях всичко онова, което вършат и те. Като си представяш това, си постави за закон изобщо да не излизаш от събранието на братята си от църквата, докато не свърши службата.

*

Като се върнеш в килията си, затвори вратата и ако можеш, застани прав и с усърдие, внимание и благодарност се помоли кратко за себе си, за родителите си, за благодетелите и за целия свят. Направи няколко земни или поясни поклона с молитва. След това вземи книга и почети малко, обуздай ума си и мислите си чрез молитва. Пази се мислите ти да не блуждаят към безполезни, вредни за душата предмети. Непременно трябва да правиш така и да пазиш себе си след всяко църковно правило, след като си починеш малко.

*

Ако ти е поверено някакво дело или общо послушание, свързано с телесен труд, заеми се с него, като размишляваш в себе си, че това дело ти е определено от Самия Христос, а не от човек. Затова стани бързо с любов и пребивавай в служението без ропот, труди се, изнурявай плътта си.

*

Внимавай без леност, не се отпускат тялом, не се подпирай на стената или на някоя от църковните колони, а прилепи краката си един до друг и стъпи здраво на земята. Поставай ръцете пред гърдите си. Главата наведи към земята, а ума устреми към небесните селения.

Моля те, любителю на добродетелта, приеми всички думи със сърдечна любов и си ги постави за начало на добродетелта, защото, който желае да живее благочестиво и богоугодно, върши всяко Божие дело не с небрежност, а с усърдие и ревност, така че по-бързо да се преобрази в съвършен мъж и да достигне до пълната възраст на Христовото съвършенство. Ако стоиш напълно по начина, описан по-горе, и много отмалееш от това положение на тялото или пък изнемогнеш от случайна телесна болест или от старост, седни където и да е в църквата, за да не съблазниш брат си.

*

Прецени сам дали не отмаляваш поради униние и леност и дали не губиш сила и мъжество поради разсеяност на мислите и поради телесни страсти. При тези разсъждения укорявай себе си в нетърпеливост, в немощ, в негодност, в леност и като се засрамиш от Бога и Неговите Ангели и от човеците, мисли в съвестта си, че който претърпи докрай, той ще се спаси (виж Марк. 13:13).

*

Ако, стоейки на молитва, по никакъв начин не можеш да изтърпиш позивите на някаква естествена нужда или пък пристъп на силна болка, също укорявай себе си според написаното по-горе.

*

Ако излезеш от църквата заради повереното ти послушание, то и тогава със самоунижение мисли в себе си, че си се лишил от съпребиване и наслаждение с небесните съжители.

*

Грешниче, въздържай се от осъждане на ближния. Макар и с очите си да видиш съгрешаващ, старай се, доколкото е възможно, да не го осъждаш, защото един е Съдията на всички и това е Синът Божий. Остави на Всемогъщия тежестта на ближния¹, гледай да се грижиш за поправянето на собствените си немощи, защото ще дадеш отговор за своите грехове, а не за чуждите. Не отхвърляй Божиите заповеди, които са ти дадени: "Не осъждай и няма да бъдеш осъден", "Оправдавай ближния си и не осъждай", за да не заприличаш на баня, която избличава и отнема нечистотата на всички, а сама винаги си остава пълна с нечистота. Не се радвай на падението на ближния. Защото само бесовете - враговете на нашето спасение, се радват на това, понеже самите те вече са погинали и не могат да се вдигнат. Постарай се да не осъждаш, а да се молиш, да плачеш и да ридаш за падащите, и да се радваш за ставащия от падение и спасяващия се, та и сам да не бъдеш осъден от справедливия Съдия на Страшния Съд. Старай се да получиш оправдание пред Всемогъщия. Винаги казвай в себе си: "Кой съм аз? Грешник и беззаконник съм. Затова трябва да избличавам себе си, а не другите, съгласно казаното: "Кажи най-напред беззаконията си, та да бъдеш оправдан" (виж Ис. 43:26).

*

Пази се да не се явиш празен пред Бога. Ако носиш нещо добро със себе си, не се хвали сам, а по-добре преуспявай във вършенето на добро и според мярката на Богоугодните дела, се проявявай като нов, изправен, променен във всичко към по-добро. Бъди истински християнин, който дава обети пред Бога,

¹Тоест, предостави на Всемогъщия да прецени вината на ближния ти.

изграждайки в сърцето си жилище от добродетели, и ги изпълнява без забавяне. Измамен е животът в света, безплоден е трудът, честта е непостоянна и нищожна. Горко на надяващите се на нея. От това мнозина умират без покаяние. Блажени и преблажени са отдалечаващите се от света и от неговите похоти.

Старецът Дамаскин (1795-1881)

Старецът Дамаскин е бил не само изтъкнат игумен на Валаам, но и духовник и старец. Имал е дар на умствена молитва и прозорливост. Господ му е откривал невидимото и незнанията. Веднъж архимандрит Иоан, като пристигнал на Валаам, посетил стареца и го помолил: "Старче Божий, кажи слово за полза". Старецът помълчал и след това отговорил: "Четете Пролога, там има всичко". Архимандрит Иоан бил поразен от тези думи и признал, че цял живот се канел да прочете Пролога, но все не му се удавало да намери свободно време, за да изпълни желанието си.

Веднъж пред манастирската странноприемница две жени - едната - православна, а другата - разколничка - спорели помежду си, коя от тях се кръсти по-правилно - с два или с три пръста. В този момент покрай странноприемница минал старецът Дамаскин. Като го видели, те тръгнали към него, за да разреши спора им. И когато те още били далеч от него, той събрал трите пръста и като вдигнал ръката си, високо им извикал: "Ето така, ето така се прекръствайте". Поразени от прозорливостта му, жените не знаели какво да правят - да му обясняват ли какво са искали да го питат, или да просят молитвите му като на светец.

Господ му отредил да понесе страдалчески кръст. През 1871 година получил лек мозъчен инсулт. Този инсулт поставил началото на постепенното угасване и на живота, и на дейността му.

Чужд на всякакви прищевки, докато бил по-добре, старецът силно поразявал околните със своята непретенциозност през цялото време на десетгодишното си боледуване. Бидейки през последните три години напълно парализиран, но запазил пълна чувствителност в целия организъм, той никога не проявявал ни най-малко недоволствие по отношение на услужливостта на своя килийник, в каквото и положение да го поставял той със силните си ръце, и никога не изразявал желание да пийне или да хапне нещо. Пълен с духовен живот, пълен със съзнание, жив, той сякаш напълно бил умрял тялом.

Старецът Дамаскин починал на 86-годишна възраст.

Духовни наставления на стареца Дамаскин

Моля Ваша любов - старайте се да ходите на църква колкото се може по-често, и особено тези, които не са заети с нищо и нямат никакво послушание. Ходете също по-често при духовните си отци, за да очистите с изповед съгрешенията си. Знайте, премили - каквото разкриете пред духовния отец, няма да бъде записано при дявола, а за каквото не се разкаете, ще бъде записано при него. Затова и моля Ваша любов да се вгледа - не е ли по-добре да заличите тук греховете си с покаяние, отколкото там с мъки - което да не дава Господ?

*

Също моля Ваша любов - старайте се, колкото се може, да избягвате да осъждате ближния; погледнеш - по невнимание засягаме и властите, и началството, а това е тежък грях. Затова и не Ви съветвам да ходите по събирания. Добре е, ако на събиране почетат или поговорят за полза на душата - как да се живее или как да се спаси душата, но дори и така да е, все пак е по-добре да си седите у дома - излязъл си от килията си, вече не ще се върнеш такъв. В общежителните манастири става голямо падение на душите от тези събирания - там има осъждане, празнословие и други неща, а осъждането е конят на гордостта, гордостта пък е отстъпничество от Бога, тъй като Свещеното Писание казва, че Бог се противи на гордите, а на смирените дава благодат. Прощавайте, Бог да Ви благослови!

*

Ето, отминаха и всички празници, и старата година. Настъпи и новата. Слава Богу за всичко; че търпи греховете ни, очаква покаянието ни. Но и ние от наша страна трябва да помислим да не пропуснем времето,

отредено за покаяние. Моля ви, не забравяйте обетите и званието си и помнете за какво сме се събрали. Ще кажете: "Да се спасим - това е нашата цел и звание". Но аз тъкмо това и припомням, та да не пропуснем времето, което след смъртта си вече не ще намерим. Страшно е! Моля вашите свети молитви за мен, грешния! Прощавайте! Бог да ви благослови.

*

Очаквахме Рождеството на Христа Спасителя, после - Нова година и Богоявление. Всичко отмина бързо, някак си прелетя. По същия начин, възлюбени, ще отmine и животът ни, ако не е вече отминал. Но как и в какво премина той? Ето какво всеки от нас, грешните, трябва да запита себе си: "Как прекарвах времето си, какъв залог придобих за душата си? Има ли в нея мир, тишина и спокойствие на съвестта?". А всичко това се ражда и целият душевен покой идва от чистата съвест, която пък не идва по друг начин, освен чрез откриване (пред духовния отец) и недоверчивост към самия себе си.

*

Знайте, възлюбени, че който не върши своята воля, той винаги върши Божията воля, а който живее самочинно и върши своята воля, той винаги върши волята на противника, тоест дяволската воля. Затова и моля Ваша любов да помислите, за да не сбъркаме ние, грешните, и съвсем да се заблудим защо и за какво се отдалечихме от света отвъд такива обширни води и се заселихме между планини и гори в тази пустиня. Но ако забравим целта си и заживеем по собствената си развратена воля, тогава бягството ни от света едва ли ще ни донесе голяма полза - и уви, няма ли да бъдем осъдени по-горчиво от миряните? Аз, грешният, винаги казвам сам на себе си: "Горко на мен, грешния, ако не поставя доброто начало - да се старая да живея, колкото е възможно, заради Бога". И така, възлюбени мои братя, нека се помолим на Господ Бог да помогне на нас, грешните, да поставим добро начало, начало да живеем в мир и любов, да носим теготите един на друг, по-често да ходим при духовните старци, чисто и откровено да откриваме съвестта си, смирено да молим за прошка за недостатъците си и за всичко да считаме виновни себе си, а да не хвърляме вината върху хората, защото това е белег на самооправдание - майката на всички пороци. Прощавайте! Бог да ви благослови! Поклонете се един на друг - това е угодно на Бога и е приятно на мен, вашия отец.

Старецът Герман (1756-1837)

Старецът Герман е бил сред десетте валаамски монаси, които през 1794 година са били изпратени от стареца Назарий в Америка да проповядват Евангелието на алеутите.

Старецът нарекъл Смърчовия остров, където живял четиридесет години, Нови Валаам. Четиридесет години сам копаел зеленчуковата си градина, садял картофи, зеле и различни други зеленчуци. За зимата се запасявал с гъби, осолявал ги и ги сушал. Солта приготвял сам от морска вода или от саламура. Плетеният кош, с който старецът носел от брега морско зеле за наторяване на почвата, е бил толкова голям, че било трудно за сам човек да повдигне този товар. А отец Герман, за удивление на всички, го пренасял без чужда помощ на далечно разстояние. През една зимна нощ ученикът му Герасим случайно го видял в гората да върви бос, нарамил такова голямо дърво, което би трябвало да носят четирима души. Така се трудел старецът и всичко, което припечелвал с този изключително тежък труд, изразходвал за изхранване и облекло за сираците - неговите възпитаници, и за книги за тях.

Облеклото на отец Герман е било едно и също и зиме, и лете. Риза не носел. Вместо нея носел еленова кухлянка, вид риза от еленова кожа, която не събличал и не сменял по осем години. Следователно вълната ѝ напълно се изтъркваля и кожата се излъсквала от търкане. Освен това носел ботуши или обувки, подрасник, старо, избеляло и цялото в кръпки расо и клобук (монашеска шапка). С тези дрехи той ходел навсякъде и при всякаво време - в дъжд, в снежни виелици, в зимни бури, и в люти студове. За постеля му служела малка пейка, покрита с еленова, изтъркана от времето вълна; за възглавница - две тухли, които под щавена кожа или равдуга (вид изтъркана кожа) оставали незабележими за посетителите. Нямам одеяло. Заменяла го вървена дъска, лежаща върху печката. Сам отец Герман нарекъл тази дъска свое одеяло, като завещал да покрият с него тленните му останки след смъртта му; тя е съответствала точно на ръста му.

Петнадесетфунтови¹ вериги съкрушавали тялото му, изнурявано с трудове, бдение и пост.

Разказвайки за тези подвизи на стареца Герман, неговият ученик, алеутът Игнатий Аглиг Яга, добавил: “Да, труден живот водеше апа (дядото) и никой не може да подражава на живота му!”.

Описаните черти на живота на стареца се отнасят, така да се каже, за външната му дейност. “А главното му занимание е било - е написал преосвещеният Петър - упражняването в духовни подвизи, в уединената келия, където никой не го виждал. Само отвън чували, че той пеел и извършвал богослужение според монашеския устав”.

Новопросветените християни, алеутите, обикнали стареца и често го посещавали. Един искал съвет, друг се оплаквал от притеснение, трети търсел защита, четвърти искал помощ. Старецът специално се грижел за нравственото възпитание на алеутите. Построил училище за деца сираци. Сам учел алеутите на закон Божи и на църковно пеене. За тази цел в неделни и празнични дни ги събирал за молитва в параклиса, намиращ се близо до келията му. Там негов ученик четял часовете и различни молитви, а сам старецът четял Апостола, Евангелието и устно ги поучавал. А пеели негови възпитаници, и пеели много приятно. Алеутите обичали да слушат наставленията на отец Герман.

Но старецът общувал не само с алеути. Недалеч от Смърчовия остров живеели много руснаци - и на тях също им се удало да изпитат силата на словото на великия старец. “Бях на тридесет години, когато се срещнах с отец Герман. Бях възпитаван във военноморското училище, имах познания в областите на много науки и много бях чел. Но, за съжаление, едва разбирах повърхностно, и то - теоретично, без да прилагам към живота, науката на науките, тоест Божия закон, и бях християнин само по име, а в душата си и в действителност бях свободомислещ, атеист. Нещо повече, не признавах божествеността и светостта на нашата религия и

¹Фунт - стара руска мярка за тегло, равна на 409,5 г.

препрочитях по много пъти безбожните съчинения на Волтер и на други философи от XVIII век. Отец Герман веднага забеляза това и пожела да ме насочи правилно. За мое голямо удивление той говореше така силно и умно, доказваше така убедително, че, струва ми се, никаква ученост и земна мъдрост не биха могли да устоят на думите му. Ежедневно беседвахме с него до полунощ и дори след полунощ за Божията любов, за вечността, за спасението на душата, за християнския живот. От устата му се лееше незамлъкващ поток от сладка реч... Чрез тези постоянни беседи и молитви на светия старец Господ напълно ме обърна към пътя на истината и аз станах истински християнин. За всичко това съм задължен на отец Герман; той е истински мой благодетел”.

“Преди няколко години - продължава Я. - той обърна един морски капитан Г. от лютеранската вяра към православието. Този капитан бе твърде образован. Освен много науки, знаеше и езици - руски, немски, френски, английски и малко испански, - и при все това не можа да устои против убежденията и доказателствата на отец Герман, промени вярата си и бе присъединен към Православната Църква чрез миропомазване. При отпътуването му от Америка старецът на прощаване му каза: “Внимавайте, ако Господ вземе съпругата Ви от Вас, в никакъв случай не се женете за германка. Ако се ожените за германка, тя непременно ще повреди Вашето православие”. Капитанът даде дума, но не я изпълни. Предупреждението на стареца бе пророчество. След няколко години съпругата на капитана действително починала и той се оженил за германка. Вероятно се е отказал от вярата или пък вярата му била отслабнала - и починал скоростижно, без покаяние”.

Въобщо старецът бил словоохотлив, говорел умно, разумно и назидателно, предимно за вечността, за спасението, за бъдещия живот, за Божиите съдби. Разказвал много от житията на светиите, от Пролога, но никога не е говорил нищо празно. На хората толкова им било приятно да слушат, че беседващите с него, дори и алеутите и съпругите им, се увличали от беседата и нерядко си тръгвали от него чак на разсъмване и някак с нежелание - свидетелства креолът Константин Ларионов.

Посветил се изцяло на служение на Господа, ревнувайки единствено за прославянето на Неговото всесвято име, далеч от родината, сред многообразни скърби и лишения, прекарал десетки години във високи подвизи на самоотричане, старецът Герман бил удостоен с множество свръхестествени дарове от Бога.

На Смърчовия остров станало наводнение. Уплашените жители дотичали при стареца. Тогава той взел от дома на свои възпитаници икона на Божията Майка, изнесъл я и започнал да се моли. След молитвата се обърнал към присъстващите и казал: “Не се бойте, водата няма да премине по-нататък от мястото, на което стои светата икона”. Думите на стареца се сбъднали. След това, обещавайки също такава помощ от светата икона и в бъдеще - по застъпничеството на Пренепорочната Владичица той поръчал на ученичката си София при наводнение да поставя иконата на същото място.

Времето на кончината на стареца приближило. Един ден той наредил на ученика си Герасим да запали свещи пред иконите и да чете Деяния на светите апостоли. След известно време лицето му просияло и той произнесъл високо: “Слава Тебе, Господи!”. После наредил на Герасим да прекрати четенето и му съобщил, че на Господ Му е угодно да удължи живота му с една седмица. След седмица, отново по негово нареждане, били запалени свещи и четели Деяния на светите апостоли. Старецът тихо навел главата си върху гърдите на Герасим, килията се изпълнила с благоухание, лицето му засияло - и старецът Герман починал! Така блажено се упокоил той със сън на праведник през осемдесет и първата година на изпълнения си с трудности живот, на 13 декември 1837 година.

Из духовните наставления на стареца Герман

Истинският християнин е плод на вярата и любовта към Христа. Греховете ни ни най-малко не пречат на християнството, по думите на Самия Спасител. Той е благоволил да каже: *Не съм дошъл да призова праведници, а грешници към покаяние* (Мат. 9:13; Марк. 2:17; Лук. 5:32). *На небесата повече радост ще има за един каещ се грешник, нежели за деветдесет и девет праведници* (Лук. 15:7). Благоволил е също да каже и на фарисея Симон за блудницата, която докосвала нозете Му: “На този, който има любов, се прощава голям дълг, а на нямащия любов искат да върне и малкия” (ср. с Лук. 7:47). Чрез тези разсъждения християнинът

трябва да довежда себе си до надежда и радост и изобщо да не обръща внимание на навяваното отчаяние. Тук е нужен щитът на вярата.

*

За любещия Бога грехът не е нищо друго, освен стрела от неприятеля по време на сражение. Истинският християнин е воин, пробиващ си път през полковете на невидимия враг към небесното си отечество, съгласно апостолските думи: *нашето отечество е на небесата* (Фил. 3:20), а за воините казва: *нашата борба не е против кръв и плът, а против началствата, против властите* (Еф. 6:12).

*

Празните желания на този живот отдалечават от отечеството; любовта към тях и навикът обличат душата ни сякаш в гнусна рокля, наречена от апостолите "външен човек". Странствайки по пътя на този живот, като призоваваме Бога на помощ, трябва да събличаме тази гнусотия и да се обличаме с нови желания, с новата любов на бъдещия век и чрез това да разпознаваме дали се приближаваме към небесното си отечество или се отдалечаваме от него. Но е невъзможно да направим това бързо, а трябва да следваме примера на болните, които, желаейки добро здраве, не престават да търсят средства за излекуването си. Говоря неясно.

Старецът Иоан (Алексеев) (1873-1958)

Старецът Иоан дълго време е бил игумен - последният на Трифоновия Печенегски манастир.

След октомврийския преврат и след Тартуския мир Печенгския манастир преминал към Финландия, а границата с Русия била затворена. Било прекратено постъпването на нови послушници от Колския полуостров и от Архангелска област. Печенгската обител я очаквала същата печална участ, същото замиране, което постигнало и Валаамския и Коневския манастир.

За самия отец Иоан (по онова време - монах Иакинт) назначаването му през 1921 година за игумен на Печенгския манастир е било доста неочаквано. Направо от обикновен монах, неръкоположен за иеромонах, го посветили в сан на игумен и му връчили златен нагръден кръст. Братството на Валаамския манастир се е състояло тогава от около петстотин монаси, в това число седемдесет и пет иеромонаси и тридесет и пет иеродякони. Мнозина иеромонаси са били отличени с награда - златен нагръден кръст. Отец Иоан е считал себе си за неотличаващ се с нищо, за среден, и затова изборът предизвикал у него удивление.

През 1931 година игумен Иакинт се завръща на Валаам, където го постригват във велика схима с името Иоан, най-високата степен на монашеството. Той станал монах пустинник, чието главно послушание е било непрестанната молитва за спасението на своята душа и за душите на всички скърбящи.

След Съветско-финландската война, когато Валаам отново преминал към СССР, валаамските братя, а заедно с тях и отец Иоан, се преселили на Нови Валаам във Финландия.

Схиигумен Иоан е носел послушанието на духовник на Нови Валаам и в същото време е бил духовен старец. Валаам, оставайки за руските емигранти късче от Русия, привличал, както и преди това, поклонници и вярващи. Именно тях и обгрижвал старецът Иоан.

Но освен че приемал поклонници на изповед в килията си, старецът отговарял и на многобройни писма. В писмата си отец Иоан се стараел да разглежда внимателно въпросите, които вълнували наставлявания, неговите беда и безпокойства.

Сред духовните чеда на стареца е била и Ана Вирубова, придворна дама на императрицата. Тя живеела в Хелзинки. Отец Иоан наричал сестра Ана "отломка от потъналия кораб".

"Сега аз, естествено, вече съм узрял за преминаване във вечния живот. Напада ме страх. Тайната е голяма и чувствата станаха съвсем други. Лествичник е казал: "На Страшния съд ще отговаряме не затова, че не сме богословствали и не сме вършили чудеса, а за това, че не сме плакали за греховете си" - е написал старецът до свои духовни чеда малко преди кончината си.

През нощта на 6 юни 1958 година старецът мирно отишъл при Господа.

Из духовните наставления на стареца Иоан

Не искаш да грешиш и грешиш тежко. Какво да се прави? - Човеци сме, носещи плът и изкушавани от дявола. Не трепери и не унивай, когато се поразклатиш в някоя добродетел, стани, изправи се и отново върви напред. Знай, че да устоим в добродетелта зависи не от нас, а от Божията благодат. Имай смирение и докато не легнеш в гроба, не вярвай на себе си. И не осъждай другите за нищо. Кой в каквото осъжда някого, сам пада в същите грехове; другояче не може.

*

Да, "задоволеността, богатството, любовта на родителите и похвалите от околните" са голяма пречка в духовния живот. Светите отци много са се боели от тези причини за грях и с всички сили са ги избягвали.

Не напразно са отивали в манастири и пустини, но на теб не ти е нужно да бягаш никъде, а се старай да бъдеш мъдра като змия и кротка като гълъб, а всичко друго е временно, суетно, лъжа и измама. Трябва да помним и дори да убедим себе си, че ако не днес, то утре ще умрем, а там е вечен живот и времето там спира. Господи, помилуй.

*

Няма да има голяма полза, ако само четем и питаме как да се спасим, а трябва да започнем да се трудим, да работим, да очистваме сърцето си от страстите.

*

Принуждавай себе си по-често да се молиш вътрешно, доколкото ти стигат силите и времето. Освен това се упражнявай в помнене на смъртта и се моли на Бога да ти даде да помниш смъртта. Забележи какъв е временният ни живот - непостоянен, изменчив и бързопреходен, увлича невнимателните към разсеяност. А средството за това, да придобием вътрешния си свят, е едно - непрестанна молитва. Скуката и тъгата ще отминат, потърпи, не унивай. Господ да ти помага и да те пази!

*

Докато плава в житейското море, душевното ни корабче винаги ще бъде подложено на промени в метеорологичните условия - ту има дъжд, ту времето е ясно. А понякога се вдига силна буря и току-виж го изхвърли на подводна скала или на брега. Другояче не може да бъде в тази долина на плача. Чак в бъдещия живот няма да има промени. Когато сме подложени на страсти - говоря за душевни страсти, - самомнение, тщеславие, гняв, лукавство и бесовска гордост - под влиянието на тези страсти ни се струва, че всички хора са виновни и не са добри. Но не ни е дадена такава заповед - да изискваме от другите любов и справедливост, а сами сме длъжни да изпълняваме заповедта за любовта и да бъдем справедливи. Но не унивай, по време на неприятности се задълбочи в Свещеното Писание и светите отци и в молитвата. Тогава от опит ще почувстваш в душата си мир и тишина. Колкото и да разсъждаваме със собствения си разум, без Божията помощ не можем сами да се умиротворим и да умиротворим другите.

*

Въображението и паметта са единно вътрешно чувство. Понякога така припомнят минали събития, че сякаш те удрят с чук по главата. Тук е нужна внимателна и търпелива молитва. Паметта трябва да се напълва с четене на Светото Евангелие и произведения на свети отци, с една дума, умът да не бъде празен. Трябва да заменим предишните събития с други мисли и предишните спомени постепенно биват изтласквани далеч и тъгата ще отmine. В едно сърце не могат да живеят заедно двама господари.

*

Никога не можеш да удовлетвориш грешните страсти. Колкото повече ги храниш, толкова повече храна искат, те са подобни на псе, което е свикнало да ходи да ближе месарския пън. Щом вземеш тояга и го прогониш, няма да ходи повече при него. Светият апостол казва: "Внимавайте колко опасно ходите", и още: "като забравяш онова, що е зад теб, силно се стреми към това, що е пред теб" (ср. с Фил. 3:13).

*

"Ако нямаше скърби, не би имало и спасение" - са казали светите отци. От скърбите има две ползи - първата е появата на усърдие към Бога и благодарност от цялата ни душа; втората е, че избавят от суетни грижи и безпокойства. От светоотеческите произведения се вижда, че светите отци подобно на нас също са унивали и са изпадали в малодушие, дори са изпитвали неща, които не са пожелали да предадат в писмен вид, за да не смутят нас, неопитните в духовния живот, и да не ни доведат до отчаяние. Разбира се, Господ допуска да има скърби съразмерно на нашите сили, кой каквито може да понесе. Те (скърбите) ни смиряват. У нас има някаква самонадеяност, под чието действие искаме да преуспяваме със собствените си сили в духовния живот. А точно в скърбите се научаваме на смирение, на това, че без Божията помощ нашите усилия не ще

постигнат целта. Наш трябва да бъде трудът за постигане на добродетел, а успехът в добродетелта зависи вече от благодатта. Благодатта пък се дава от Бога, и то - само на смирените, без смиряващи случаи не ще се смириш.

*

Не се горещи. Преди да му е дошло времето, не се стреми към по-висши неща. В духовния живот скоковете са неуместни. Трябва да има търпелива постепенност. Отчасти вече си започнала да забелязваш неплезното за теб - светските книги, политиката и това, да ходиш, без да има нужда, по хората. Да, всичко това вреди на внимателния. Методът ти на борба със страстите е правилен - каквито страсти забелязваш в себе си, с тях и се бори, само че не само със собствените си сили, а с Божията помощ. Обърни повече внимание на главната страст, която най-много те надвива. Знай и това, че наш трябва да бъде трудът, а успехът зависи от благодатта. Благодатта пък се дава не заради трудовете, а заради смирението. Кой колкото се смири, толкова и благодат идва; и да устоим в добродетелта зависи не от нас, а от благодатта.

*

Човек не може постоянно да бъде в едно и също състояние; подобно на времето настъпват промени. Хубаво е да бъдем на Тавор, но понякога се случва да бъдем и на Голгота. Внимателният и разсъдливият намира много случаи да разбере това.

*

Ако някой поиска от теб съвет, отговори каквото знаеш, но предварително се помоли вътрешно и се настрой на Божията воля, говори просто, не мъдрувай, не се старай да влияеш. Ако е за полза, Божията благодат ще направи това.

*

Знай, че скърбите в живота са неизбежни. Господ е казал: *В света скърби ще имате*. Ако не би имало скърби, не би имало и спасение - казват светите отци. Господ е избрал за проповед светите пророци и светите апостоли, но не е отнел скръбта от тях. А нашият Господ Исус Христос, съвършен Бог и съвършен човек (освен в греха), е живял скръбен живот на земята. Той е търпял от сътворения човек укори, хули, презрение, побои, дори до позорна смърт чрез разпване. Съветвам те, не унивай, търпи, моли се и се старай да бъдеш мъдра като змия и кротка като гълъб (виж Мат. 10:16). Ако прибягваш към Бога, Той по Своята милост ще те направи мъдра, и ще ти даде гълъбова кротост.

*

Оплакваш се, че не можеш да се съсредоточиш на молитва - "все още има безчувственост", осъзнаваш своето нехайство, а не влиянието на външните дела. Да, сладостна е молитвата, но изисква голям труд, и "молитвата до последния миг на живота изисква борба" - е казал авва Агатон. Но трябва да знаеш, че всяко житие си има свой чин. Ти живееш в света, така че старай се да извършваш добросъвестно работата, на която си поставена от Божия промисъл. Не осъждай никого за нищо. Всичко, което сама не обичаш, не го прави на другите. Ако не обичаш да ти говорят неприятни неща или да те укоряват, или да те ядосват, или да се държат грубо с теб, или да те злословят, и ти не прави на никого нищо такова. Това е чинът на живота ти. Старай се да живееш така. За това, в което те изобличава съвестта, се кай пред Господа. А това, към което се стремиш, е достойние на монашеския отшелнически живот. То изисква пълно безгрижие и най-важното - дълбоко смирение. Без смирение всички подвизи са суетни. А ти по цял ден си заета с грижи и безпокойства. Как ще можеш да се съсредоточиш в молитвата? Ако се намери свободна минутка, прочети малко от Евангелието и от Апостолските послания, погледни и в светоотеческите книги. Господ да те умъдри.

*

Не бива да се боим от немощите, тъй като Господ слезе от небесата заради немощните. Ако човек осъзнае немощта си и се покае, Господ, поради благостта Си, не ще си спомни за неговите немощи и грехове. Най-

много трябва да се боим от дяволската гордост, от тщеславие, вражда и осъждане, а немощите смиряват мнимото ни благочестие.

*

Знай, че хулите и обидите, макар и да ни е неприятно да ги понасяме, са много полезни и спасителни за нас. Ако внимаваеш по-строго в себе си, ще узнаеш това от опит. Трябва да се боим от похвалата, тъй като тя възпитава тщеславие и самомнение. Горко ни, ако похвалата превъзхожда делото.

*

Изброявайки степените на светиите, свети апостол Павел сравнява едни от тях със слънцето, други - с луната, а трети - със звездите, и звездите се различават много помежду си. Добре би било и ние с теб да бъдем мъничка звездичка, но на същото това небе. А ако ни сполети нещо по човешка немощ, не бива да униваме, а трябва да се смирим, да осъзнаем своята немощ и да се покаем. За човека е свойствено да пада, а за дявола - да не се кае.

*

Ще кажа накратко как трябва да се молиш въз основа на богомъдрите свети отци. Трябва да заключаваш ума в думите на молитвата и да държиш вниманието в горната част на гърдите, тъй като вниманието е душата на молитвата. Не бива да упражняваш натиск върху сърцето чрез вниманието; ако вниманието е в гърдите, тогава и сърцето ще съчувства. Когато се появи умиление и сърдечна топлина, не бива да мислиш, че си получил нещо велико. Това се получава естествено от съсредоточаването, но не е прелест. Все пак Господ дава и известно благодатно утешение на молитвеника.

*

С всички сили се старай да не осъждаш никого за нищо. Каквото не искаш да правят на теб, и ти не го прави на другите, и нямай вражда с никого, в противен случай молитвата няма да се вкоренява в сърцето.

*

Знай, че при Второто Пришествие на нашия Господ Иисус Христос на земята ще има и Страшен Съд, съгласно Светото Евангелие. Но ние така сме се оземили, че обръщаме малко внимание на евангелските заповеди, но много строго съдим за някакви обреди. Разбира се, трябва да изпълняваме обредите, установени от светите отци, тъй като те възпитават душата в благочестие. Но все пак винаги трябва да обръщаме по-голямо внимание на евангелските заповеди. Господ казва: *Не съдете, за да не бъдете съдени*: "Каквото не искаш да правят на теб, и ти не го прави на хората" (ср. с Мат. 7:12; Лук. 6:31). А ние, все едно, че сме глухи, и не чуваме какво ни казва Господ и свободно нарушаваме светите Му заповеди.

*

Осъждащият винаги греши и съди неправилно, понеже не знаем причината, поради която греши съгрешаващият, а съдим според своето устройство. Кой както е настроен, такива изводи прави и за другите, тъй като кривото око гледа криво всички. Много добре е казал преподобни Доротей: "Ето, ако някой човек стои край ъгъла на някоя сграда и покрай него минат трима души, всеки от тримата ще си помисли за него според своето устройство. Вярващият ще си помисли: "Вероятно чака да бият камбаната и ще отиде на църква". А крадецът ще помисли: "Щом се стъмни, ще тръгне да краде". А блудникът ще си помисли: "Сигурно причаква някоя жена, за да извърши грях". Казано е много справедливо и това се вижда почти на всяка крачка.

*

Пишеш, че двадесет и пет години четеш и слушаш и се храниш с Божието слово, а няма полза. Каква полза искаш да има? Или искаш да се видиш изправна във всичко и свята? Но в духовния живот не става така.

Бъди доволна от това, че виждаш недостатъците си, защото от това незабележимо и постепенно идва, макар и в малка степен, смирението. А отклоненията и увлеченията много смиряват Вашата гордост.

*

Молиш ме да ти дам указания или да ти определя правило и да насоча живота ти в истинския път. Тази твоя молба превишава моя ум и духовни способности, но заради послушанието, като забравям моята немощ, пиша каквото Господ ми сложи на сърцето.

Старай се да не осъждаш никого за нищо. Каквото не искаш за себе си, не го прави и на другите. Помни, че за всяка празна дума ще дадем отговор пред Бога на Страшния съд. Не можеш да служиш на двама господари. Помирявай се със съперника си, за да не те заключи в тъмницата. Нямай вражда с никого, в противен случай молитвата няма да бъде угодна на Бога, дори ще бъде за грях. И как Бог ще прости греховете ни, когато сами не прощаваме?

Ето ти основни указания, върху които се гради нашето спасение. Разбира се, лесно е да посочим, лесно е и да пожелаем, но за нас, немощните, е много трудно да изпълним. Само нашите сили няма да стигнат - трябва да искаме помощ от Бога, та Той, по Своето милосърдие, да помогне на нас, грешните. И светите отци са избрали непрестанната Иисусова молитва. За вас, живеещите в света, е много трудно да практикувате непрестанна молитва, но знай, че светите отци приписват всяко добро дело на молитвата: добрия разговор, помненето на Бога, търпението на обиди, укори, презрение и подигравки и т.н. Искаш да имаш определено молитвено правило. Преподобни Исаак Сирийски не ни съветва да се обременяваме с изчитането на определено количество стихословия и да бъдем роби на правилото. Защото в робския труд няма мир.

Може да четете сутрин и вечер по няколко молитви, сами определяйте колко, като се съобразявате с времето, толкова, че да бъде не на вятъра, а с внимание, тъй като вниманието е душата на молитвата. Ежедневно трябва да прочитате по една глава от Светото Евангелие и по една глава от Апостолските послания.

По Божия милост, каквото ми беше на сърцето, това и написах. Приеми го не като закон или заповед, а като съвет. Сама преценявай и се съобразявай с условията на вашия живот.

*

Светите отци ни съветват да четем Светото Евангелие ежедневно. Дори да нямаш много свободно време, все пак прочитай поне по едно зачало. Чети не така, колкото да се каже, че си го прочела, а вътрешно се помоли на Господ да отвори сърдечните ти очи, за да разбереш силата на Светото Христово Благовестие. Чети внимателно, точно, сричка по сричка. Подобно на кръвоточивата жена, от опит ще опознаеш духовната сила, която произлиза от такова четене.

*

При всички въпроси, по които имаш недоумения, си вземи за правило съвета на Богомъдрите свети отци: ако пред теб има две злини, избери по-малката, а ако има две добродетели - избери по-голямата. Разбира се, предварително се помоли Господ да те вразуми.

*

Помислите биват три вида: човешки, ангелски и бесовски. Човешките мисли не са нищо друго, освен мечтателни образи на нещата от този свят - е казал преподобни Исихий. Ангелските помисли винаги са добри и в сърцето има мир и тишина, дори известно веселие. А бесовските мисли винаги са греховни и в сърцето се чувства смущение. Някои хора понякога казват: "Каквато и крачка да направи човек, все е грях". Неправилно е да се говори така. Идващите мисли са наречени от светите отци прилози. Макар и лоши, те са безгрешни. Поради самовластието си, ние можем да ги приемем или да не ги приемем. Ако не ги приемем, те са безгрешни, а ако ги приемем и говорим с тях, тогава ще бъдат греховни и ще ни доведат до телесен грях. Понякога идват неприятни мисли - някога е имало грешки и изведнъж ще се появят, сякаш блесва мълния;

считам, че такива мисли са естествени човешки предишни спомени. А бесовските мисли винаги са греховни: за гняв, за блудство, за сребролюбие, за тщеславие, за гордост и за други страсти, и в сърцето винаги има смущение. Разбира се, за миряните е трудно, дори невъзможно, да се ориентират в помислите, от какви причини произлизат. Защото едни са мислите на писателите, други са мислите на изобретателите и трети - на търговците.

*

Ето, приятелю, как те съветвам да четеш Свещеното Писание. Първо се помоли на Бога да отвори ума ти да разбираш Писанието. Каквото разбираш - старай се да го изпълняваш, а което не разбираш - го пропускай. Така съветват светите отци. Човек трябва да чете Свещеното Писание не за знание, а за да спаси душата си. А изследването на непостижимото се отнася към гордостта.

*

Един мъдър старец увещавал горделив брат, който му отговорил: "Прости, отче, аз не съм горд". Мъдрият старец му възразил: "С какво по-ясно можеш да докажеш, че си горд, ако не с това, че казваш: "Аз не съм горд"?"

Да, гордостта е сляпа, не вижда себе си. Гордостта е дяволско изобретение. А ето изчадията ѝ: гняв, клевета, раздражителност, лицемерие, ненавист, противоречене, непокорност. Тя твърдо настоява на своето мнение, трудно се подчинява на другите, не търпи забележки, а сама обича да прави забележки на другите - необмислено изригва думи, няма търпение, чужда е на любовта, дръзка е дори до нанасяне на оскърбления, стреми се към власт. Гордите страдат много от хулни помисли. Написах накратко въз основа на светоотеческото учение.

*

Сега ще ти кажа за смирението. О, блажено смирение, ти си божествено, защото наведе небесата и се възплъти в човешкото естество, и прикова към кръста греховете на целия свят. Душата ми трепери, как мога да кажа нещо за твоето величие?

Ето какво казват богомъдрите свети отци за смирението. От него произлизат кротост, приветливост, склонност към умиление, милосърдие, тихост, благопокорност. Смиреният не любопитства за непостижими предмети; а гордият иска да изследва дълбините на Божиите съдби. Смиреният не се хвали с природните си дарби и се гнуса от хорските похвали - както човек, облечен в копринена дреха, се отдръпва, ако пръснат към него с катран, за да не оцапа скъпата си дреха, така и смиреният бяга от човешката слава.

Свойство на смирението е да вижда своите грехове, а в другите - добрите качества. А за гордостта е свойствено да вижда в себе си само хубавото, а в другите - само лошото. Ето още една черта на смирението: простота, откровеност и естественост. А що е смирение и как се ражда то в душата - никой не може да изясни с думи, ако човек не се е научил на това от опит. Не можем да се научим на него само от думи.

Съвети към съпругата на друговедец

Старай се да бъдеш вярна на съпруга си, не му изневерявай и го слушай за всичко. Разбира се, с изключение на православните изисквания. На религиозни теми не бива да разговаряш с него, а ако сам заговори, отговори каквото знаеш, но първо мислено се помоли на Бога. Учи го не с думи, а чрез добродетелен християнски живот. Не го принуждавай да ходи на църква; ако сам пожелае - това е друго нещо. Бъди доволна и благодарна, че не ти пречи на теб да ходиш. Моли се за него просто, по детски: "Спаси, Господи, и помилуй моя съпруг Х., запази го и го вразуми". И представи всичко останало на Божието милосърдие и бъди спокойна. Господ да те умъдри.

Към майка му винаги се отнасяй добре и вежливо; когато ти каже нещо неприятно, търпи. Не говори с нея на религиозни теми, в противен случай ще загубиш мира си. В състояние на гняв не решавай никакъв въпрос

и прекратявай всеки разговор. Под влияние на гнева винаги ще сгрешиш и ще кажеш нещо неправилно, а после ще съжаляваш.

Старецът Михаил (Питкевич) (1877-1962)

Старецът Михаил е бил последният велик Валаамски старец.

През 1926 година обителта се оказала извън пределите на Русия и в угода на интернационалното икуменическо движение Финландската църква, ръководена от Константинополската патриаршия, принудила Валаам да премине към западния календар. Валаамците, които отказали да приемат новия стил, били съдени, заплашвани, заточавани в далечни скитове, изгонвани от манастира с позор. Някои дори били затворени в затвора във Выборг като “нарушители на реда”. Като не издържали, мнозина монаси заминали за Сърбия и дори за Съветския съюз.

Отец Тимон (такова име носел старецът до приемането на велика схима) бил начело на монасите, желаещи да се запази стария стил, и убеждавал другите твърдо да държат за чистотата на Православието. Не искал да заминава и решил да търпи всичко докрай в своя манастир. “Ако щете жив да ме закопаете - отговарял той на своите съдии (от управляващата партия на манастира), - няма да отстъпя от думите си, от това, което ми е заповядал моят старец още преди постъпването ми в манастира”.

Отец Тимон станал духовник на тези, които се придържали към стария стил, като заел мястото на стареца Михаил, който е бил духовник на манастира преди разкола и починал от инфаркт по време на заточение на Предтеченския остров.

Тежки дни настъпили за тези, които останали верни на чистотата на Православието. Следели ги, били придирчиви към тях, обвинявали ги за неща, които не били извършили, издевателствали над тях. Изпращали ги на всякакви неподходящи послушания. Заповядвали на отец Тимон да напусне Гетсиманския скит, където се подвизавал, и го преместили в сградата на манастира, дали му килия сред другите, което му било много тежко след скитската тишина и уединение.

С разрешение на владиката “старостилците” измолили да им бъде дадено едно празно помещение - бившата работилница за месене на глина (след прекратяване на производството на керамични изделия), устроили го като църква, в която всяка сутрин извършвали 4-часова служба.

През онези дни мнозина миряни посещавали Валаам, търсейки от старците отговор на въпроса, който тогава вълнувал всички - за църковния разкол и за това, кое е правилно и към какво трябва да се придържат.

Отец Тимон непрекъснато продължавал молитвения си подвиг, ежедневно служейки Литургия тихо, незабележимо, стараейки се да не дразни гонителите си.

През декември 1939 година, по време на финландската война, Валаам е бил евакуиран. С горчивина и скръб старците напускали обителта си. Иконите, църковната утвар, ризницата¹, музеят и част от библиотеката били преместени. Отците взели със себе си и няколко камбани. Но целият Валаам - неговите чудесни скитове с неповторимата им красота, изключително ценният ръкописен “Валаамски патерик”, големите камбани - всичко това останало.

Отците били откарани във вътрешността на Финландия, в село Каннокоски. Там те били настанени доста нагъсто в помещение на училището, край брега на езерото, сред гората, близо до селото.

Отец Тимон отново бил лишен от любимото си уединение, но и тук, независимо от всички трудности, не прекратявал ежедневното служене на Божествената Литургия.

Като отделил в плевнята, в която били натрупани различни стопански вехтории, едно кътче, той го изчистил, подредил, устроил там Престол върху една свалена от пантите стара врата, покрил всичко наоколо с

¹Стая, в която се съхраняват богослужебните одежди.

покривки, поставил икони и извършвал служби върху антиминос... Бедната плевня, подобно на Витлеемската пещера, се превърнала в палат, в който се извършвало най-великото Тайнство.

Мисълта за величието на Тайнството, извършвано в ъгъла на невзрачната плевня, още повече поразявала и умилявала.

След войната манастирът придобил имот, който сега носи името "Нови Валаам".

Войната свършила. Москва диктувала своите условия на Финландия. Същият игумен, който под влияние на политически събития преследвал за спазване на "стария стил", веднага, отново под влияние на политическите събития, а може би и под влияние на страха, пак преминал заедно с всички братя към "стария стил". Разколът бил премахнат. В манастира било въведено еднообразие, но все пак останали две течения - финландско и руско.

След приемането на велика схима (през 1946 или 1947 година) старецът напълно се уединил, не излизал дори до храма и всеки ден извършвал Литургия в килията си. Искал напълно да се усамоти в затвор и повече да не приема никого. "Но - казва - щом пожелая да се откажа от всички вас, виждам около себе си множество бесове. Навярно заради вашите молитви Господ още ме пази", смирено заключил старецът.

И духовните чеда на стареца продължили да го посещават.

При стареца имало десетина-петнадесет монахини, без да се броят монасите.

Приемал духовните си чеда, особено тези, които познавал добре, всеки ден. Всеки ден причастявал монахините със Светите Тайни. Благодарение на любовта си, благодарение на силата си, вземал всичките им грехове върху себе си, покривал всичко с любов и измолвал всеки грях, всяка рана като своя. "Ето, вие ще дойдете, какво ли само няма да изпоразкажете, ще влеете всичко това в мен, а аз трябва да очистя и да отмоля всичко".

Който е идвал при него със своите горести и проблеми, добре познавал силата му, силата на любовта на стареца. Влизайки в бедната килия, всеки чувствал, че сякаш всичко се топи и изчезва безследно - сякаш не го е имало, а дори нещо да остане, старецът веднага ще го види и леко, с насочващ въпрос, ще отвори раната или дори без въпрос, строго ще каже: "Гони, гони от себе си този бяс... - ще назове това, от което страда душата, - гони го с Иисусовото име".

Отнасяйки се доста снизходително към другите, отец Михаил, по силата на устройството и на духовния си ръст, бил твърде строг към себе си и голям постник.

Още преди да приеме велика схима, престанал да взема топла храна от магерницата. Това се получило така: "Отидох за ядене при трапезаря, а той ми казва: "Защо си дошъл? Нали нищо не работиш?". "И наистина - помислих си, - каква полза има манастирът от мен?". Поклоних му се и си тръгнах". От този ден нататък вече не ходел на топла храна.

На всички давали на ръка по килиите хляб, чай, захар, в непостни дни - мляко. Живеещите при манастира монахини перачки носели на стареца ту чорбица, ту каша, но старецът все повече и повече отказвал помощта им, свел я до минимум, а накрая и съвсем се отказал от чужди услуги. Дори не позволявал да метат килията му. Понякога сам си варял течна каша от грис - по две лъжици, понякога, в непостни дни, изяждал по едно яйце. Супи и чорби никога не готвел. Хранел се с чай и хляб. В непостни дни се подкрепял с кафе, което много му харесвало, и казвал: "Дава сила".

Когато през 50-те години общението между Финландската и Руската църква било възобновено, във Финландия започнали да пристигат руски иерарси - пратеници на Московската патриаршия - за да установят църковни отношения. Почти всички посещавали Нови Валаам. Крутицкийят митрополит Николай, който посетил Нови Валаам, попитал тогавашния игумен Иероним, кой от братята би могъл да стане негов духовник, и игуменът му посочил стареца Михаил, с когото той беседвал дълго време. Митрополит Николай помолвил игумена да разреши на стареца да приема и да наставлява желаещите да получат духовни

наставления, и особено - тези от тях, които са свещенослужители. Отначало старецът се отнасял към митрополит Николай доста сдържано, но после променил мнението си. Старецът считал, че патриарх Алексий и митрополит Николай се стремят да запазят Църквата и да я опазят от посегателства на безбожници.

И при двете си посещения в Нови Валаам митрополитът бил дълго време при стареца. Като седял срещу стената, на която имало снимки на царското семейство и отделно на малкия наследник, митрополит Николай поклатил глава и скръбно казал: "Мъченици са те, мъченици", като повторил това няколко пъти. Старецът подарил на митрополита броеница.

Служейки всеки ден Божествена Литургия в бедната си килия, започвайки молитвата в единадесет часа вечерта, по времето, преди да отпътува за родината (през 1957 година), старецът споменавал над осем хиляди имена... И това са били не само имена, а живи души, всяка - със свой лик, до всяко име ръката му била направила бележка, по която той знаел, кой е този, за когото се моли. Около седем часа сутринта в края на прозореца на килията му със спуснато плътно синьо перде можело да се види ивичка светлинка - той още стоял на молитва, а около осем часа вратата му вече била отворена за онези, които се нуждаели от неговата подкрепа, от утешение и съвет или пък идвали да се каят за греховете си.

Старецът постепенно достигал до мисълта да напусне Нововалаамския манастир и да излезе от юрисдикцията на обновленската Финландска църква.

Когато предложили на валаамци да се преселят в манастира "Света Троица" в САЩ, те отказали. Старецът казал: "Там е капище на сатаната, център на сатанистите". А когато му възразили: "А какво е в нашата Русия сега?", той отговорил: "Това е земя на мъченици, земя на изповедници. Полята е с тяхната кръв, очисти се като злато в огън".

И тогава старецът произнесъл думи, в които изложил възгледа си за положението на Църквата в Съветска Русия:

"Във всичко има две страни. Да вземем например свети княз Михаил Черниговски и боярина Феодор. Като попаднали при татарския хан, те приели мъченическа смърт. На Бог Му е било угодно да даде на езичниците власт над нашата голяма родина и князът, подчинявайки се на гражданските закони, се съгласява да се поклони на тази земна власт. Но когато поискали от него да се поклони на техните идоли - той се отказва от княжеската власт, от славата, от жена си и децата си и дава живота си за верността към Господа. Така и сега в Русия на християните им се налага да се покоряват на гражданските власти, но трябва твърдо да държат на своето - дори да се стигне до кръст, дори да се стигне до разпятие. Така сега в родината ни има две страни".

Старецът искал, по думите му, "да умре в родината си със своя страдащ народ".

След като живял в манастира петдесет и пет години, 80-годишният старец заедно с шестима други валаамски монаси (отец Лука, отец Борис, отец Исаврий, отец Генадий, отец Сергей, отец Гурий) заминал за родината. В тази група са били най-добрите отци на Валаам.

В Печерската обител, където попаднал след кратко пребиваване в един молдавски манастир, старецът веднага приел затворническо житие, в храма почти не ходел, ежедневно служел Литургия в килията си. Бил спял с едното око, слаб, немощен - не излизал никъде...

При това старецът веднага почувствал новото отношение на властите към Църквата - писмата му били отваряни, не пускали вярващи при него, не му разрешавали да се среща с поклонници и с духовните си чеда... Старецът претърпял много и морално - веднъж при него дошла една старица, чийто съпруг, комунист безбожник, като узнал, че тя ходи на църква, я заплашил, че ще я изгони на улицата... Какво можел да стори старецът? Сам разказал на финландски поклонници за безсилието си.

През 1958 година той моли да предадат на духовната му дъщеря Мария, която желаела да се премести от Финландия в Пюхтица, че не ще може да издържи на тукашния живот.

Старецът винаги е искал да се упокои в Господа на Пасха или на Благовещение. И Господ действително отсъдил, старецът да почине мирно на Благовещение през 1962 година.

Из духовните поучения на стареца Михаил

Дръж себе си винаги в напрежение. Спасително е това послушание, което се удава трудно, а това, което ни харесва, е и леко - струва евтино.

*

- А аз гледам на поста по следния начин - рече старецът - това е въздържание, а не изнуряване на себе си. Главното в поста - това е съкрушеното сърце, с истинско покаяние и смирение: *сърце съкрушено и смирено ти, Боже, не ще презреш* (Пс. 50:19). Трябва да работиш, да живееш в света, нужни са ти сили - не се лакоми, не търси удоволствие от храненето, не си позволявай излишества, и ако по необходимост ти се наложи да изядеш по време на пост яйце или малко мляко, Господ няма да ти потърси сметка, няма да ти вмени това за грях.

*

Какъвто и пост да спазваш, дори и най-строг, ако е без истинско покаяние, Бог няма да го приеме. Такъв пост няма да те доведе нито до спасение, нито до утешение. Главното е - очисти сърцето вътрешно.

*

Старецът заповядвал на духовните си чедра да се молят всеки ден с молитвата на Филарет Московски: "Господи, не зная какво да искам от Теб. Само Ти знаеш какво ми е необходимо. Ти ме обичаш повече, отколкото аз умея да Те обичам. Отче, дай на Твоя раб това, което самият аз не умея и да поискам. Не дръзвам да прося нито кръст, нито утеха, само стоя пред Теб, сърцето ми е отворено. Виж нуждите, които аз и не зная. Виж и постъпи с мен според милостта Си - поразни ме и ме изцели, повали ме и ме вдигни! Благоговей и стоя безмълвен пред Твоята свята воля и пред непостижимите за мен Твои съдби. Принасям Ти в жертва себе си. Научи ме да се моля. Сам се моли в мен. Амин".

*

Старецът учел чедата си, че трябва да се смиряват и за всичко да благодарят.

*

Но как се молиш? За всичко трябва да има подготовка. Остави всички тези методи и дишане, за които си чел. Най-много да увредиш сърцето, имало е такива случаи.

С Иисусовото име, с тази молитва трябва да има вопъл от дълбините на сърцето - тогава и ще има молитва.

*

Друг път старецът казал:

"Моли се така:

1. "Пресладки и Прескъпи Иисусе, моля Те и Те умолявам - прости ми всичко и ме спаси".
2. "Пресладки и Прескъпи Иисусе, научи ме да се моля, научи ме да Те обичам и да изпълнявам заповедите Ти".
3. "Пресладки и Прескъпи Иисусе, обогати ме със смирение, кротост и сълзи, защото нямам друг път към Теб на небенцето". В тази молитва има повече смирение".

*

А друг път рекъл: “Не Иисусова молитва?! Митаревата молитва казвай!”.

*

Винаги трябва да се молиш, пък било то и с най-кратката молитвичка, и да се стараеш винаги да помниш, че Господ те вижда - старай се да ходиш пред Господа.

*

Веднъж духовни чеда на стареца го помолили: “Сега ние сме тайни монахини. Батюшка, нужен ни е устав - посочете ни такъв”.

Старецът казал: “Тези три тайни монахини живели заедно, ходели в селото на работа или вземали работа вкъщи, постоянно общували с миряните, били в тяхното общество. А ето ви устав - нали знаете заповедите на блаженствата? Вземете първата заповед, започнете да я изпълнявате, трудете се над нея - ето ви и устав! Всички добродетели и устави са нищо без тази заповед. Нали сте чели това при свети Иоан Лествичник?... А ако стоите на всички служби, изчитате всичко, изпълнявате целия устав, а вътре не се очиствате, ще бъдете мнимоправедни, като фарисеи. И уставът, и четенето - сами трябва да бъдат молитва. Уставът или чинът е роден и създаден от молитвата. Той трябва да бъде както вътрешен, така и външен. Трябва да се готвите за него постепенно, да се качвате стъпало по стъпало, а не - да се захващате веднага с високи неща. Нужен е труд, всекидневен труд”.

*

“С много скърби - ето жертвата Богу” - казал старецът. “Колкото и “тлъста” да е жертвата, тя не е угодна на Бога, ако в нея има макар и капчица съжаление, ако има макар и малка частица корист и пристрастие. Най-главното е в искреността, правдивостта, чистотата на сърцето. Жертва, угодна на Бога, е била жертвата на бедната вдовица, защото е била всецяла, от чисто сърце - Той ще приеме с любов такава жертва”.

*

Във всичко трябва да бъдете много внимателни към себе си, и в най-дребните неща, не бива да допускате ни най-малка лъжа или неискреност, или ласкателство и човекоугодничество”.

*

“А най-важното - това е смирението и любовта. Който много обича, на него много и ще му се прости” (виж Лук. 7:47). Говорейки за любовта към ближните, отец Михаил посочил като пример житието на Пафнутий Велики... “Проявата на любов към ближния може да спаси и голям грешник. Любовта покрива всичко” (виж 1 Петр. 4:8).

*

“Търпи и търпи всичко - всички злострадания, цялата тежест на труда, укори, клевети, но най-много от всичко се бой от отчаянието - това е най-тежкият грях”.

*

Има два пътя: 1) пътят на самоукоряването и смирението; 2) пътят на самооправданието и отчаянието.

Първият - на съкрушението и покаянието - е истинският път и води до утешение и спасение.

Вторият - на самооправданието - е пътят на гордостта. Тогава никой не ще помогне - нито моите молитви, нито небесните Ангели, само милостта Господня може да помогне. А ако Господ не се намеси, този път води към гибел.

*

Каквото и подхлъзване или падане да се случи, трябва да станеш, да не се отчайваш, а да започваш отново - необходим е труд и пак труд, борба. Само за мъжествена борба дават венци. Трябва да има борба, съкрушение с истинско покаяние и твърда надежда.

*

“Съпротивлявай се и се бори, а всичко останало предостави на Господа”. Тук старецът разказал как един брат, който паднал в греха на прелюбодейството, се каел горчиво и се съкрушавал от цялото си сърце - и това се повторило седем пъти. И той така се каел и се борел, че му било простено и на стареца му било открито, че заради съкрушението си и борбата този брат е увенчан с венци. Той не допуснал отчаяние.

*

“Най-вече пази мира на сърцето. Възложи всичко на Господа, всецяло Му се предай - всичко е у Него и всичко е от Него”.

*

Прекрати всички познанства, сама не ходи на гости и не пускай никого при себе си, бягай от всички, но обичай всички, не се намесвай в чужди работи и не съди никого - и тогава ще имаш мир в сърцето. А ако се събереш с мнозина - ще изнесат от теб всичко, което успееш да събереш в себе си. Познанствата и разговорите опустошават и разпиляват. Може би трябва да имаш някого, с когото да споделяш, без това е много тежко и трудно. Понякога това дори е необходимо. Но трябва да избираш много внимателно, трябва да бъдеш уверена в човека - иначе няма да разберат това, което е ценно за теб... Повече мълчи, учи се на мълчание...

Не търси близък приятел - няма да намериш... бъди сама, като имаш само Господ пред себе си - Той ще устрои и ще поведе всичко както трябва.

*

Търпи, смирявай се, съкрушавай се и най-вече пази душевния мир.

*

Ако се случи да не преодолееш някое изкушение, ако не устоиш на вражеските нападения, а те винаги ще те връхлитат от всички страни и неочаквано, ако се увлечеш, ако не от дело, то от помисли - има покаяние.

*

На никого не разказвай за себе си, не споделяй - могат да не те разберат, а да спорят и да доказват. От това няма нито смисъл, нито нужда; само излишна препирня без полза.

*

Отсичай, избягвай, отминавай всичко, което нарушава мира - това е необходимо.

*

Най-важното е - започни отвътре, очисти вътре, а не за показ - отвън.

*

Моли: “Господи, остави ме така, както съм. Не ми трябва никакви дарби. Но ми дай любов”. Любовта покрива всичко.

*

Когато врагът ти досажда, иска с дребни неща и малки неприятности да те ядоса, да те разгневи, да открадне мира на сърцето ти, кажи само: “Христос възкръсна. Христос възкръсна. Христос възкръсна”. Тези думи го плашат повече от всичко друго. Те го изгарят като огън и той ще избяга от теб”.

*

Трябва не само да се молиш: “Господи, помилуй”, не само да просиш, но трябва и постоянно да благодариш и да умееш да славословиш Господа - тогава ще имаш мир в душата.

*

Лесно се обръщаме към застъпничеството на светите угодници, към ангелите, към Божията Майка, обучаваме се на непрестанна Иисусова молитва, а забравяме Светата Троица, сякаш чудната Света Троица е далеч от нас...

Един старец усърдно извършвал непрестанна Иисусова молитва и получил видение - пред него застанали трима, после двама от тях се отдалечили, останал един... какво означава това? Той извършвал Иисусова молитва и видял тримата - Светата Троица - останал само Господ Иисус Христос, Когото призовавал - Сина Божий, Сам... Трябва по-често да се обръщаме към Светата Троица.

*

Не търси правда на земята... търси я в себе си... Ще ти разкажа една малка приказка... Правдата живеела на земята. Било ѝ зле - където и да се появи, където и да отиде - отвсякъде я гонят, никъде няма място за нея, пречи на всички... “Ще отида - мисли си Правдата - по-близо до Божия храм, ще отида в храма”. Отишла, застанала там, но и в храма започнали да я бутат: “Не стой тук, това е моето място”; “Не ходи там - там е за почетни, богати хора”... Правдата се приближила към амвона, но и там не се намерило място за нея... Вдигнала се тя - влязла в самия олтар, застанала до престола... Един казва: “Аз съм по-старши”, друг казва: “Аз съм с по-висок сан, аз съм заслужил, аз съм образован - тук трябва да стоя аз, а там пък - аз...”. И така, Правдата дори и там не си намерила място...

Не търси Правда... Нима Небесната Царица, Която е по-почитана от херувимите и е несравнено по-славна от серафимите, не е видяла около Божествения Си Син неправда, клевета, лъжа, несправедливост, с които се отплатили на Спасителя за безбройните Му благодения и чудеса - но мълчала! Никога не упрекнала, никого не осъдила. Ето как се отнесла Тя към Неправдата на този свят!

*

“Дръж се винаги, всеки ден и час, бъди много внимателна към себе си във всички дреболии, чети, разсъждавай, вярвай, че Господ ще ти помогне и ще те подкрепи, ще ти прати благодат да се издигаш от сила в сила: “Ако останеш верен и твърд”.

*

Небесното, Христовото Царство се взема със сила, с усилие - постепенно, не изведнъж, с непрестанно внимание, самоотричане, търпение, пазене на сетивата, покаяние, със самоукоряване, и най-вече - с безмълвие, мълчание и молитва. Не можеш да избегнеш скърби от бесовете; ако те самите не могат, изпращат хора за това. Необходимо е вървящият по пътя на самоукоряването и покаянието винаги да бъде в напрежение, да внимава. Дори и да го сполетят много страдания, Господ ще му помогне да търпи, като види твърдата му вяра, решимост и смирение. Помни как един старец само казал за един брат “ох” - и бил изгонен от ангелите и лишен от мантия. Седем години се скитал, не ял хляб и се каел... Бой се, бой се да осъждаш... Не гледай другите. Всички, които са имали послушание, са се спасили, а своеволниците са се увредили, някои и са загинали.

*

Не съди свещеник - бой се от това най-много от всичко. Не можеш дори да разбереш в какво тайнство е участник той. Само една негова сълза на покаяние, паднала върху престола, е достатъчна, за да измие всичките му грехове.

*

Из книгата на Сергей Болшаков "Във висините на духа".

"Последната ми беседа с отец Михаил в Нови Валаам бе изключително дълбока и поучителна. Тогава отец Михаил бе вече на повече от осемдесет години, но млад по сърце, и по ум. Седях при него в килията му. Беше август... Слънцето залязваше над отсрещния бряг на езерото, зад безкрайните гори. Бе дълбока тишина, като на картината на Левитан "Вечен покой".

- Кажете, отец Михаил, кои са главните етапи на духовния живот?

- Какво ти е обяснил отец Аркадий в Псково-Печерския манастир? Никой не ще се спаси без смирение. Помни, че до края на живота си ще падаш в грехове, тежки или леки, ще се гневиш, ще се хвалиш, ще лъжеш, ще проявяваш тщеславие, ще обиждаш другите, ще се лакомиш. И ето това съзнание ще те държи в смирение. С какво ли да се гордееш, след като ежедневно грешиш или обиждаш ближния? Но за всеки грях има покаяние. Съгрешил си? - Покай се... И така - до края. Като постъпваш така, никога няма да се отчайваш, а постепенно ще достигнеш до мирно устроение. А за тази цел е необходимо да бдиш за помислите. Те биват добри, безразлични и лоши. Никога не приемай лошите. Щом се появи прилог, веднага го отсичай с Иисусовата молитва. А ако започнеш да го разглеждаш, той ще се прилепи към теб, ще се заинтересуваш от него. Той ще те очарова и ти ще се съгласиш с него и ще обмисляш как да го изпълниш, а после ще го изпълниш на дело - и ето греха.

Но има и такива помисли, които изглеждат невинни, а довеждат до големи изкушения и тежки грехове. Разказвали са ми, че в Уфимския женски манастир е имало една прозорлива старица, а духовник в същия манастир е бил един много добър овдовял 60-годишен свещеник. Веднъж, лягайки да спи, той си спомнил как преди тридесет години, когато жена му и децата му били още живи, той слагал децата да спят. И се умилпил. А после си спомнил за жена си и така лека-полека мислите му се отклонили където не подобава. Така че той прекарал цялата нощ в молитва и поклони, такава е било изкушението. А сутринта старицата го повикала при себе си и го попитала: "Какво се случи с Вас, батюшка? Нечистите сили се рояха около вас като мухи". Духовникът чистосърдечно си признал - ето къде могат да ни отведат мисли, които отначало ни се струват добри. Психиатрите говорят за психоанализа и за разни други неща, но къде ти да изследваме подробно във всичко това кое е добро и кое не е. И затова викай към Господа непрестанно: "Господи, Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй ме грешния". Св. апостол Павел е казал, че който изповядва Христа за Син Божий и непрестанно вика към Него, ще бъде спасен (виж 1 Сол. 5:17). Така че, Серьоженка, упражнявай се както можеш в Иисусовата молитва и постепенно ще достигнеш до умиротворение, а знак за това нека ти бъде дълбокият мир на душата, невъзмутимото спокойствие.

- А какво става след това, отче Михаиле? - попитах стареца.

- Ами ето какво. Има два вида безмълвие. Първият вид е мълчанието. И то не е лошо. Поне не съблазняваш и не обиждаш другите. Но само то е недостатъчно. Пустинните отци са казали, че отшелник, който седи в пещерата си и не вижда никого, е подобен на аспида, лежаща в леговището си и пълна със смъртоносна отрова, ако си спомня обидите, които някога са му били нанесени, и се гневи. Вторият вид безмълвие е вътрешното безмълвие. За него същите старци са казали: "Има старци, които говорят от сутрин до вечер, пребивавайки постоянно в безмълвие, тъй като не говорят нищо, което да не е полезно за другите и за тях самите". Ето това е вътрешно безмълвие. Към него се стреми, Серьоженка. А когато го достигнеш и престанеш да съдиш другите, тогава стани и благодари на Господ, Който е проявил към теб толкова голяма милост. Тогава няма да бъдеш далеч от сърдечната чистота. А знаеш, че само чистите сърца могат да видят Бога (виж Мат. 5:8). За други, впрочем, има друг път - пътя на благодатните сълзи. Тези сълзи не са

сълзите, които се появяват у всички, когато сърцето им се трогва от загуба на близки, от четене на книги, от слушане на някаква история и така нататък. Благодатните сълзи се леят като ручей и това продължава две-три години, непрестанно. Чрез тези сълзи се изгаря като с огън всичко нечисто в душата и тя достига до голямо умиротворение и вижда Бога.

- А какво означава, отче Михаиле, някой "да види Бога"?

Отец Михаил ме погледна изпитателно и се замисли:

- Разбира се, *Бога никой никога не е видял. Единородният Син, Който е в недрата на Отца, Той Го обясни* (Иоан 1:18). Казва се още: "Херувими и серафими стояха пред Бога, закривайки лицата си" (виж Ис. 6:2). Ние не само не можем да видим, но не можем и да проумеем Бога, съществуването на Бога. Но можем да видим Божиата слава, неръкотворната и неизказана Таворска светлина, която тримата избрани апостоли видели на планината. Същата светлина видял и Мотовилов, когато беседвал с преподобни Серафим. Това е и слизането на Светия Дух, Царството Божие, дошло в сила. Видял я е и светителят Тихон Задонски, още преди да стане епископ. И оптинският и малоярославски игумен Антоний (Путилов) е бил удостоен да я види още като юноша. Да не говорим вече за виденията на преподобни Симеон Нови Богослов. Малцина биват удостоявани да видят тази светлина..."

КИЕВСКИ СТАРЦИ

Преподобният старец Доситей, Киево-Печерски затворник (1721-1776)

Девица Даря - така наричали тази велика подвижница, известна под името стареца Доситей - от детска възраст била възпитавана в манастир от своята баба - монахиня. Като излязла от манастира (тя била дворянка и родителите ѝ искали да ѝ дадат светско образование), Даря и в света продължила да живее като подвижница - в сряда и петък изобщо не се хранела, а през другите дни не приемала нито месо, нито мляко, нито яйца. Била заобиколена от разкош и богатство, но в стаичката си спяла на тясна дъска, а под главата си подлагала стиска сено. С висшестоящите и с нисшестоящите - дори и с крепостните си слуги - се държала еднакво, на никого не противоречала и никого не оскърбявала нито с дума, нито с дело. Често водела при себе си бедняци и дележала с тях хляба и водата си.

През 1736 година започва подвижническият ѝ път. Като напуснала тайно дома на родителите си, тя остригала косата си, купила си на пазара мъжки селски дрехи, преоблякла се и тръгнала към Троице-Сергиевата Лавра. В манастира приели благосклонно Доситей - с това име се представила Даря, - но като научили, че е избягал крепостен селянин, отказали да го пострижат в малка монашеска схима. Разрешили на Доситей да пребивава в Лаврата тайно, на послушание.

Послушничеството в Лаврата продължило три години, но след това в Лаврата пристигнали родителите на Даря, които търсели изчезналата си дъщеря, и младият послушник отишъл в Киево-Печерската Лавра.

Когато отказали да приемат непритежавания паспорт беглец в числото на братята, Доситей, по примера на основоположника на руското монашество преподобни Антоний, избрал древния вид отшелничество - пещерния начин на живот.

Извън града, в Китаевската пустиня, в подножието на високата планина Китай, където от старо време се били подвизавали киевски подвижници, Доситей изкопал близо до върха на планината малка пещеричка и тайно се заселил в нея.

Там никой не му обръщал внимание, никой не го преследвал.

Няколко година живял Доситей в пещерата, водейки строг, суров живот, посветен на подвизи на самоизследване, очистване на сърцето и устремяване на ума към Господа. Хранел се само с хляб и вода, които му носел един монах от Китаевската пустиня. С настъпването на Великия пост Доситей се затварял напълно и излизал само нощем, за да събере мъх и корени, с които се хранел по време на поста.

Когато попитали стареца защо в пещерата му е толкова тъмно и студено и няма светлина и огън, той отговорил с въздишка:

- Господи, Господи! в светлината на Твоето лице ще видим светлина. Ние сме бедни грешници. Като се крием от човешки очи в тъмнината на нощта, всички си мислим, че никой не ни забелязва. А Бог? Господните очи не гледат ли на всяко място и злите, и добрите? Защото дори адът и гибелта са явни пред Господа, а какво остава за сърцата на хората? И така, Божието око вижда всичко. Ангелът пазител и човешката съвест са свидетели на всички мисли и дела. Като осъзнавам това, на мен ми е все едно - независимо от това, дали в жилището ми гори огън, или не, аз винаги мога да съзерцавам с ума си Всевишния, Който стои близо до мен и внимателно слуша думите ми.

На другия Доситей казал:

- Не говори за храна, жилище и други маловажни неща, а прекарвай живота си със страх и трепет. Пази този страх като райска птичка, за да не отлети. Отлети ли - не ще го хванеш. А за тази цел затвори вратата на

Преподобният старец
Доситей, Киево-Печерски
затворник (1721-1776)

килията си, събери мислите си и завържи сетивата си с внимание. Утехите са мимолетни, а добродетелта е безсмъртна. Ако притежаваш разум, избирай каквото и да е¹.

Колкото и да избягвал Доситей човешката слава, колкото и да се затварял, с времето киевчани научили за подвижника.

През 1744 година императрица Елисавета Петровна посетила Киев заедно с престолонаследника Петър Феодорович и съпругата му Екатерина Алексеевна.

Императрицата нееднократно посещавала Близките и Далечните пещери, ходила в храма "Света София", в Михайловския и Флоровския манастир, а също така и в други киевски храмове и свети места. Посетила и затворника Доситей. Като узнала, че Доситей не е постриган, императрицата се разпоредила незабавно да го пострижат в расофор и дори сама присъствала на другия ден на пострижението. При пострижението на подвижника било дадено същото име Доситей. Разделяйки се с Доситей, императрицата му връчила кесия, пълна със злато. Но затворникът, като изпратил императрицата, поставил златото в парче от ступен глинен съд до вратата. Кесията стояла там, докато по съвет на Доситей един познат селянин не я занесъл в Киево-Печерската Лавра, където я предал на духовния събор.

Общият съвет на съборните старци, със съгласието на монах Доситей, взел решение с тези пари да бъде построена църква в село Пирогово, което и било направено.

Доситей дълго време след пострижението в расофор живял в пещерата, като прекарвал времето в глад и жажда, и търпеливо понасял теснотията, студа и различни заплахи от бесовете.

Надарен по природа със светъл и широко скроен ум и притежавайки голям духовен опит, той привличал към себе си сърцата на мнозина православни. Цели тълпи поклонници идвали при него за съвет и утешение. Доситей не излизал от убежището си и не пускал никого при себе си. Желаетелите да получат от него благословение и наставление можели да беседват с него само през малко прозорче.

Съветите му били мъдри. Той притежавал дар на прозорливост и четял в сърцата на хората.

- Батюшка - казал веднъж на Доситей един знатен киевски велможа, - помогнете!... Случи ми се голямо нещастие... Явно, Бог ме е изоставил и не ме слуша.

- А ти защо запушваш ушите си за думите, с които те умоляват нуждаещите се? - попитал затворникът. - Ето защо Господ не те слуша. *Който запушва ушите си, за да не чуе немощния, и той ще призове и няма да бъде чул...* Но ти не скърби... Това още не е беда... Ще бъде нещастие, ако Господ не те послуша, когато започнеш да Му се молиш да ти прости греховете.

Със старците Доситей говорел за упражняване в молитва и постоянно богомислие, с младите - за опасността от страстите и прищевките, с бащите - за възпитаването на деца, с децата - за страха Божий. Изобличавал тайните прегрешения, подтиквакъл към покаяние и предупреждавал за бъдещи беди и изкушения. Забелязали, че когато Доситей давал просфора или тояжка, това означавало оздравяване и благоденствие, а когато давал тамян, това предвещавало смърт...

Сред тези, които са идвали до пещерата на затворника, е бил и младият Прохор Мошнин - бъдещият преподобни Серафим Саровски. Старецът Доситей одобрил намерението на Прохор да стане монах и му посочил Саров.

- Иди, чедо Божие, в Саровската обител и остани там. Това място ще ти бъде за спасение. С Божията помощ там ще завършиш земното си странстване. Само се старай да придобиеш непрестанно помнене на Бога и постоянно призовавай името Му така: "Господи Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй ме, грешния". В това да бъде цялото ти внимание и обучение. И когато ходиш, и когато седиш, и когато стоиш в църква тази молитва да бъде непрестанно в устата и в сърцето ти. С нея ще намериш покой и ще придобиеш душевна и телесна чистота. И тогава Светият Дух ще се всели в теб и ще ръководиш живота си с голямо благочестие и чистота...

¹Т.е. за храна, жилище и други маловажни неща.

Преподобният старец
Доситей, Киево-Печерски
затворник (1721-1776)

Саровският чудотворец последвал този съвет.

Когато излязъл указ “никъде да няма отшелници” (това е било времето на управлението на Екатерина II, когато са били затваряни манастири, а подвижниците са били подложени на гонения), лавърските старци, не желейки да стават нарушители на царския указ, предложили на Доситей да се премести в Лаврата. Старецът си избрал място в Далечните пещери, където живял като затворник.

Старецът Доситей е бил духовно свързан с преподобни Паисий (Величковски). Той изпратил при преподобни Паисий своя килийник, монах Теофан. Преди смъртта на затворника Доситей преподобни Паисий изпратил Теофан обратно в Русия, за да му послужи.

Старецът предсказал една епидемия, която обхванала града. Веднъж той започнал да раздава на всекиго от идващите за благословение киевчани по парченце херувимски тамян.

- Вземи - казвал той - и хубаво прикади двора си... Скоро ще има голямо нещастие... Хората ще започнат да падат на пътя и да мрат като мухи... Но вие не унивайте... Не падайте духом, деца... А се молете, молете се...

И действително, в края на 1770 година в Украйна се появила чума, която бързо се приближила до Киев и се появила в града на 3 септември. От ден на ден епидемията се разраствала и добивала все по-голяма сила. Особено много пострадали къщите, в които живеели повече хора. Пострадала от нея и Киево-Печерската Лавра, в която тогава измрели доста монаси и поклонници. Но онези, които получили тамян от Доситей, останали невредими, и страшната епидемия заобиколила домовете им.

Съществува предание, че през последния период от пребиваването си в Лаврата старецът бил лекар. Започнали да му предлагат сан иеродякон, но той отказвал, и за да не го ръкоположат насила, поел подвига на юродството. Старецът започнал да бяга по градските улици и през 1775 година началниците на Лаврата му предложили отново да се премести в Китаевската пустиня. С благословието на Киевския митрополит Гавриил той се заселил в уединена келийка край вира. Прекарал там цяла година в голямо въздържание, молитва и пост.

Чувствайки намаляване на силите и приближаването на смъртта, старецът излязъл от затвора си и подпирайки се на тояжка, тръгнал по килиите да се прости с братята.

След като обходил всички, старецът Доситей се върнал в келията си и отново се затворил. До сутринта пял псалми и в очакване на предсмъртния час чел канони - и така, на разсъмване, с молитва на уста предал духа си в Божиите ръце.

На 25 септември 1776 година сутринта килийникът Теофан отишъл при стареца, за да го попита нещо, но старецът не отговарял... Когато отворили вратата на келията, видели, че пред иконата гори кандило, а старецът стои на колене, сякаш се моли... Теофан се приближил до него, пипнал ръката му, но тя вече била студена. В лявата си ръка държал бележка: “Тялото ми е приготвено за изпращане във вечния живот. Моля ви, братя, без да го докосвате, го предайте на обичайното погребение”.

Никой не започнал да мие затворника, никой не посмял да го докосне. С благоговение предали останките му на погребение.

Старецът Теофил (Горенковски) (1788-1852)

Старецът Теофил поел тежкия подвиг на юродството. Бил висок на ръст. Светлото му лице и ясните му небесносини очи не съответствали на навъсеността, която придобивал при общуване с хора. Говорел тихо и бързо, предимно на украински диалект. Често го виждали да плаче и никога - да се смее.

Спокоен, замислен, винаги с наведени към земята очи, той ходел само от килията си до църквата, без да пропуска нито едно богослужение.

Заставал до вратата на църквата или в притвора и стоял неподвижно до края на службата. До него винаги имало кошница, ведро, кана или друг съд, който той носел навсякъде със себе си. Слизал до Днепър за вода и понякога се качвал на някоя лодка, преплавал реката, навлизал в гъстия храсталак на брега и се отдавал на молитва. Не търсел превозвач, а като си избирал някоя чужда лодка, се качвал в нея и гребял сам. Хората знаели за този негов обичай и не му пречели.

Старецът не обичал да му обръщат внимание и ако някой се приближавал до него за благословение, той благославял бързо и мимоходом. Ако забележел, че го чакат богомолци, заобикалял, за да избегне срещата с тях.

- Какво ви трябва от мен, смърдящия? - казвал той на почитателите си. - Обръщайте се с чиста вяра към Пречистата Божия Майка и към светите Печерски угодници. Те ще ви дадат всичко, което е необходимо. А аз нямам нищо. Вървете си!...

На образованите и гордеещите се с мнимата си мъдрост старецът Теофил казвал:

- Аз съм невежа, необразован и неук човек от простолюдието. Не мога да вляза в състезание с вас, а не искам да празнословя. Какво добро има в това? Вие, сегашните мъдреци, е възможно и мен да отклоните от пътя.

Но когато при него идвал простодушен човек, жадуващ за полезно слово, Теофил го приемал с желание. Говорел с притчи и тези малко думи показвали цялото душевно състояние на човека. Често давал някаква вещ, която била незначителна, но съдържала намек за предстоящата участ на човека.

Зает с молитва, старецът Теофил не обръщал никакво внимание на външността си. Носел овехтяла дреха, цялата окърпена с бели конци, почти винаги бил полуразгърден. Обувал прокъсани чехли, а понякога единият му крак бил обут с ботуш, а другият - с валенка. Главата му понякога била забрадена с мръсна кърпа. Другите забелязали, че колкото по-неспретнато е облечен, толкова по-неспокойно е вътрешното състояние на душата му. Когато пристъпвал към килийните си молитви, Теофил обличал мантия, а преди четене на Евангелието и на акатисти си слагал епитрахил, обличал фелон и запалвал три кандила. Препасан с железен пояс с икона на Богоявление, която никога не снемал, той правел множество поклони, а за почивка се подпирал на стената или лягал на тясна пейка. Постоянно зает с вътрешния си живот, не се грижел за реда в килията: "Нека всичко около мен да ми напомня за безпорядъка в душата ми". В стаята му нямало нищо друго, освен маса, малък аналой и скамейка. В печката горял димящ ненацепен пън и в стаята било толкова студено, че водата замръзвала. Но старецът обличал овчи кожух, обувал валенки, застава на молитва и целият обхванат от нея, вече не забелязвал нищо.

Теофил не вземал пари, а ако след дълги уговорки се съгласявал да вземе, веднага ги раздавал на бедните.

За да не безделничи, предал вълна, плетял чорапи и тъкал платно за рисуване с маслени бои, което давал на иконописците за тяхната работа. Докато се трудел, казвал наизуст Псалтира и различни молитви.

Получавайки храна от братската трапеза, смесвал всичко заедно - сладко с горчиво - и когато го питали как може да прави това, отговарял: "Ами че нали и в живота сладкото е смесено с горчиво". Но старецът често изобщо не докосвал храната, а я оставял за бедни и странници. И изобщо, спазвал извънреден пост.

В края на 1844 година, крайно изтощен и останал без сили, подвижникът помолвил да бъде преместен при Болничната църква на Киево-Печерската Лавра. Но вместо това бил пратен в Голосеевската пустиня, в околностите на Киев.

Слуховете за високия му живот се разпространили из Киев, мнозина искали да го видят, и тогава той, за да избегне светската слава, усилил юродството си. Поради тази причина бил изпратен по-далеч - в така наречения Нов пчелин, а след това - в Китаевската пустиня, заобиколена от високи, обрасли с гъсти гори планини. Старецът навлизал дълбоко във вътрешността на гората и по цели дни се потапял в молитва. Дълго време след това са показвали мястото, на което той понякога по цели денонощия се молел за прощаването на греховете на целия свят, който не знае какво върши, и скърбял за покваряването на живота.

При външната си неприветливост, кротък и незлоблив по сърце, той отговарял на доста жестоки оскърбления с молба за прошка и побеждавал злобата с търпение.

Старецът се държал малко странно в църквата. Обикновено се отвръщал от хората и се обръщал към стената и никога не повдигал спуснатите си надолу очи. Също така, когато участвал в съборното богослужение, стоял полуобърнат към стоящия пред олтара и се покланял на изток. Един брат го попитал за това. "Бог вижда простодушието ми - отговорил старецът. Правя всичко, както се полага. Но когато се вгълбя с мисълта си в извършваното тайнство, забравям и за себе си, и за това, което ме заобикаля. По време на Божествена литургия виждам лъч, който слиза кръстообразно от висините и осенява служещите, но понякога - не всички. Виждам роса, слизаща върху Даровете. Тогава цялото ми същество се изпълва с неизказан възторг и всичко в мен възглася: "Свят, свят, свят е Господ Саваот, небето и земята са пълни с Твоята слава...". Не се оправдавам, брате, за това, как стоя. Само казвам истината. Но не я разкривай пред никого".

През последните месеци от живота си старецът Теофил говорел с по-голямо желание и като молел събеседниците си да не забравят в молитвите си смърдящия Теофил, щедро давал съвети и наставления.

Запазили са се много разкази за прозорливостта на отец Теофил и за силата на неговите молитви за болните.

На 28 октомври 1852 година, в деня на преподобномъченица Параскева, наречена Петка, особено почитана от него, в три часа следобед, старецът Теофил предал душата си на Бога.

Духовни наставления на стареца Теофил

Трябва да се молим за враговете си. В повечето случаи те сами не знаят какво вършат. Те даже са наши благодетели - с нападите укрепват добродетелите в нас, на земята смиряват духа ни, а на небето ни сплитат райски венци. Човешкият род изнемогва, силите на подвижниците отслабват, и те се спасяват само чрез това, че ги гонят и им причиняват скърби.

*

Старецът рядко споделял мислите си, и то - само при наличието на дълбоко осъзнаване на необходимостта от това. "Гледай - казал той на един свой близък - да не сееш пшеница между тръните, а сей на плодородна земя. И при това добре разглеждай дали там няма лобода, за да не пораснат плевели и да заглушат кълновете на пшеницата.

*

- Обичайте се - повтарял той, - обичайте се един другото със свята любов и не задържайте гняв един срещу друг. Не се мамете от нищо. Не прилепвайте сърцата си към нищо земно. Ще оставим всичко това тук. Само добрите дела ще дойдат с нас на онзи свят. По-често трябва да се молим и да оплакваме греховете си, и не само своите, но и греховете на ближния си.

Преподобният старец Партений (Краснопевец) (1790-1855)

Старецът Партений е бил духовник на Киево-Печерската Лавра. Познаването на падналата осквернена човешка природа го потапяло в голяма скръб, съкрушавало го до изнемогване. “Бедни, бедни хора - казвал той, - да биха знаели какви блага заменят за греховна смрад”, и приписвал тази склонност към греха на врага на спасението.

През 1838 година, на 48-годишна възраст, бил облечен във велика схима от Киевския митрополит Филарет. И с още по-голяма всепоглъщаща сила се отдал на молитва, която враснала в сърцето му и действала дори насън. Веднъж видял в такъв сън сърцето си, обгърнато от пламък. Молитвеното му правило се е състояло от прочитане сутрин, на обед и вечер по едно Евангелие, ежедневно прочитане на целия Псалтир, прочитане на утринните и вечерните молитви, на акатиста на Спасителя, на Божията Майка, поклонение на Христовите страдания и песента “Богородице Дево, радуйся”, която произнасял триста пъти.

Усърдието му към Божията Майка било необикновено. Имал е умилителна, нежна и детска любов към Пресветата Владичица. Много пъти е имал видения на Пречистата Дева. Прекарал няколко години в тясна килия, чийто прозорец заградил с икона на Пресвета Богородица, озарена от кандило, и казвал: “За какво ми е слънчева светлина? Пречистата е светлината на очите и на душата ми”. Веднъж, докато се молел на Владичицата да му открие що е великосхимничество, чул глас: “Да се посветиш на молитва за целия свят”.

Откъснат от всичко земно, той считал светското имущество за грях. Слагал във вързоп вещите, които му донасяли, и ги изнасял на пътя. Веднъж графиня Ана Орлова коленичила пред него и му казала: “Отче, с какво мога да те утеша? Няма да пожаля и милиони”. “Намерила си с какво да ме утешиш - отговорил той. - За какво ми е този оборски тор?”.

Старецът Партений бил смущаван от мисълта, че не е подлаган на гонения и че по този начин чашата на скърбите му не е пълна. Но Киевският митрополит Филарет го успокоил: “За какво ти е гонение? Ти сам гониш себе си. Кой ще пожелае да живее твоя живот?”.

Изключително голяма отрада за подвижника било ежедневното извършване на Литургия в домашната църква на митрополита. Веднъж, молейки се с вдигнати ръце пред престола по време на Херувимската песен, той видял небето да се отваря, Христос - да слиза върху престола, Бог-Отец - да благославя Неговото слизание, и Светия дух - да се носи над Него. На 13 ноември 1843 година видял светителя Йоан Златоуст и Архангел Михаил, които дошли при него на помощ. Веднъж, след като дълго време повтарял молитвата: “Иисусе, живей в мен”, чул сладък и тих глас: “Който яде Моята плът и пие Моята кръв, пребъдва в Мен и аз - в него”. В навечерието на Нова година, съзерцавайки духовно младенчеството на Богочовека, той се унесъл в лека дрямка и видял двама ангели, летящи от изток с Младенеца на ръце, Когото положили пред стареца. Красотата на Божествения Младенец била неизразима. От любовта, която искряла от погледа Му, сърцето на стареца се разгоряло.

През последните години от живота си той живял в една келия при Близките пещери. Прекарвал по-голямата част от времето си в тъмна стая с разпятието и с икона на Божията Майка. В съседната стая устроили за него църква. Служението му изпълвало молещите се с неизразимо благоговение.

Преди кончината си старецът се простил с всички. През пролетта на 1855 година, на големия празник Благовещение, който през тази година съвпаднал с Велики петък, рано сутринта старецът Партений бил намерен бездиханен, седящ сякаш в дълбок размисъл пред вратата на килийната си църква. Киевският митрополит Филарет изнесъл ковчега му на ръце и го погребал в Голосеевската пустиня, в храма на Пречистата Дева, посветен на Нейната икона “Живоприемни Източник”.

Духовни наставления на преподобния старец Партений

Разсъждението е над всички добродетели. Чрез него душата противодейства на страстите и на връхлитащите я помисли.

*

Разсъждението е над всичко. Търпението е най-необходимо от всичко. Мълчанието е най-добро от всичко. Многословието е най-лошо от всичко.

*

Загубата на благодат е най-страшната от всички загуби. Няма по-бедствено състояние от състоянието на човек, изгубил благодатта. Твърде малко хора са си я връщали чрез изключителни подвизи. Трябва да имаме непрестанна бдителност, за да я запазим. Тя ни се дава даром, само по Божието милосърдие. Но за запазването ѝ трябва да влагаме цялото си усърдие.

*

Врагът непрестанно се бори с нас. Най-напред той ни напада отляво, тоест изкушава ни чрез нашите страсти и похоти. А когато не успее да ни пребори отляво, ни атакува отдясно, тоест залага мрежи за падение в самите ни добри дела.

*

Колкото повече се приближиш до Бога, толкова по-силно ще се вкопчи за теб врагът. Затова, ако пристъпваш да служиш на Господа, пригответи душата си за изкушение.

*

Врагът засява свои плевели във всяко наше добро.

*

Никога не бива бързо да последваме своя помисъл, макар и да ни се струва добър, а трябва да го изпитваме с времето.

*

За да придобиеш търпение в скърбите и изкушенията, вярвай, че всичко става с нас по Божия воля.

*

Крайно опасно е да следваме своите мисли и разсъждения в делото на спасението. Нашият ум е ограничено око на плътта, което може само да вижда и да разпределя външните и материалните неща. А висшите пътища трябва да предаваме на Самия Бог чрез нашия отец и наставник и във всичко да следваме неговото разсъждение.

*

Нашите желания и намерения непрестанно се променят и се разпиляват като прах. И така, ясно е, че трябва да умъртвим своята воля и да се предадем на волята на нашия ръководител.

*

Пази се от това - да осъждаш ближния. А за да не паднеш в това изкушение на езика, не се вгледай в чуждите постъпки.

*

Любовта към бедността и нестяжанието приготвят велики съкровища за душата.

*

От уединението произлиза неизказана полза, но неразделна с него трябва да бъде и молитвата.

*

Уединението и молитвата превъзхождат всяко благо.

*

Придобилият молитва няма време и да помисли за нещо земно. За него са тежки и разговорите, и виждането на хора, и всичко, което го отвлича от Бога.

*

Неизказано трудно е да се придобие истинска молитва. Заради този подвиг душата неведнъж ще се приближи до портите на смъртта. Но за този, който вече е удостоен да я придобие, тя враща в сърцето и нищо не може да я махне оттам.

*

Любовта към Бога може да се разпали в душата само чрез непрестанна молитва.

*

Външното уединение трябва да се съпровожда с вътрешно уединение. Само пълното отдалечаване от човеците с тяло и мисъл може да дари душевен мир.

*

Врагът внушава униение на всяка душа, която иска да се спаси.

*

Страхът Божий изнурява плътта повече от поста и от всички подвизи. За този, който го е придобил, на земята няма нито скръб, нито радост.

*

Без Божието съдействие, човек дори и с всичките си усилия не може да подреди нито външния си живот, нито състоянието на душата си. "Без Бога ни до порога", тоест без Бога не можем да стигнем и до прага.

*

Нашата човешка воля е - само да пожелаем доброто и да потърсим средства за неговото осъществяване, а извършителят и деятелят на всяко добро е Бог, а злото е от нас.

*

И да живеем добре, и да вършим добро, и да мислим добре - не е жертва Богу, а наш човешки дълг пред Него.

*

За да се предпазиш от смущение и за да запазиш молитвения дух, избягвай всякакви разговори и посещения, предпочитай уединението пред всичко друго и често размишлявай за смъртта.

*

Смъртта е силно желана за любещите Бога, но е страшна за неприготвилите се.

*

Телесна и мисловна чистота могат да се придобият само чрез непрестанна молитва и устремяване на ума към Бога. Идването на Светия Дух подпалва и унищожава всички страсти.

*

Гневът, тщеславието или високото мнение за себе си и осъждането на ближния прогонват благодатта на Светия Дух.

*

Честта, идваща от хората, би трябвало да бъде омразна за душата, търсеца спасение и познаваща своята немощ.

*

И най-малкото пристрастие не само към човек, но и към предмет, докарва Божия гняв и прави място на тлението.

*

За да достигнеш до съвършена чистота, нямай привързаност, дори духовна, нито към човек, нито към предмет. Обичай всекиго със съвършена любов, като самия себе си, но без пристрастие, тоест не желай да видиш любим човек, не желай неговото присъствие и не се услаждай от мисълта за него.

*

Мълчанието е велика добродетел. Този, който говори много, не ще се поправи на земята.

*

Многословието прогонва благодатта и погубва топлотата на душата.

*

Нестяжението и молитвата са необходими за спасението. Молитвата ражда нестяжание, а нестяжанието - молитва.

*

Който сам не е достигнал до мярката на съвършенството и започне да учи другите - погубва и това, което е имал.

*

Употребявай всички средства, за да придобиеш душевен мир. И не ще го намериш с нищо друго, освен с молитва и уединение.

*

Влизаме в пререкания с ближните поради това, че не искаме, според Господнето слово, да се отречем от себе си.

*

Облагодатеният човек не може да не бъде мирен или да се ядосва за нещо на ближния.

*

Когато ближният ни се гневи, трябва да бъдем мирни и равнодушни, да не се трогваме от думите, да не се смущаваме от заплахите; защото те не могат да имат ни най-малко влияние върху нашето бъдеще. Ще стане само това, което Бог определи.

*

Царството небесно бива насилвано и насилници го грабят. Това насилие не се ограничава само с въздържането от страсти и от храна, но се простира върху всичките ни вътрешни и външни действия и движения. Прави всичко обратно на желанието на плътта. Искат ти се да легнеш по-удобно - принуди се към обратно. Искат ти се да се облегнеш с лакти, докато седиш - въздръж се, и така - във всичко.

*

Трябва да принуждаваш себе си, дори и да не искаш, към молитва и към всяко добро.

*

Пълното обедняване заради Христа е голямо съкровище за душата. Но то може да бъде побрано от човека само при твърда и непоколебима надежда на Божия промисъл. Имай тази надежда, без да се съмняваш, и Господ не ще допусне да умреш от глад или да имаш каквато и да е нужда. А ако се усъмниш, макар и малко, или потърсиш човешка помощ, или започнеш да се надяваш на себе си - Божият промисъл ще отстъпи от теб. Петър, докато е бил още в тяло, е можел да ходи по вълните, докато не се усъмнил с мисълта си.

*

При човешка помощ Божията помощ се оттегля. На един пустинножител му служели ангели. А когато се приближили хора и започнали да му служат, ангелите се отдалечили от него.

*

За Божия промисъл за нас няма предел. Той ни води невидимо. Нищо не се случва без Божията воля. За всичко е определен ден и час. Възложи цялата си надежда на Господа и Той ще се грижи за теб. А ако започнеш сам да се грижиш за себе си, Той ще ти помага, но вседействащият Му промисъл ще отстъпи от теб.

*

За да приемеш Светия Дух, е необходимо да изнуриш плътта си; дай плът и приеми Дух.

*

Светият Дух не се вселява в охранено тяло, макар някой и да е добродетелен. За да стане човек храм Божий, е необходимо душата и тялото да бъдат чисти и свети.

*

Светият Дух почива в простите сърца. Вътрешната простота трябва да се излива и във всичко външно - простота във всичко: в думите, във външността. Не се представяй за благоговеен, не гледай надолу, не говори престорено с тих глас. В противен случай, макар и с добро намерение да съчиняваш своята външност, благодатта ще отстъпи от теб.

*

Всяка благословена душа е проста, справедлива, милостива, любезна, негорда, незлобна, неголемееща се, презираща, въздържана и бояща се от Бога.

*

Беззлобието и простотата довеждат върху нас Божията благодат и милост повече от всички други добродетели.

*

Бог се отвръща от злопаметния. Край този, който се моли и същевременно изпитва злоба към ближния си, вместо ангели, присъстват демони, и молитвата му е за грях.

*

Не хитрувай в делото на спасението. Не търси особени пътища. Не си налагай особени подвизи. Но както се случи, както Господ ти прати сила. Само непрестанно и безпощадно се самопринуждавай към всяко добро.

*

Злото се лепи за нас като заразна болест. Ако общуваш често с езичник, с клеветник, със светолубец - и сам неусетно ще паднеш в същите пороци. И обратно: общувай често с духовен мъж и молитвеник - и същите добродетели ще се прелеят и в теб.

*

И вещите на нечистия и страстен човек са заразени с неговите страсти. Не ги докосвай, не ги употребявай.

*

Не бива да разказваш на други хора за подвизите си и за молитвеното си правило. Макар това и да не е от тщеславие, но ще ти бъде отнет дарът, който си забелязал.

*

Истинска молитва е тази, която е враснала в душата и се извършва от духа. За придобиването ѝ е необходим огромен умствен и телесен подвиг.

*

Поруганието, боят и плесниците са дар Божии и благодат свише за монашествация човек. Светиите се усъвършенстват чрез скърби.

*

С Бога навсякъде е добре, а без Него е много скучно и в рая, и в ада. Защото и на земята има рай, има и ад, подобни на небесните, само че невидими. Тук всичко е невидимо, а там всичко е видимо - и Бог, и раят, и адът.

*

Ако Бог е с нас невидимо на земята, това е знак, че ще бъде с нас и на небето. А ако не видим Бога със сърцето си на земята, няма да Го видим и на небето.

*

Четенето на Псалтира укротява страстите, а четенето на Евангелието изгаря тръните на греховете ни, защото Божието слово е поглъщащ огън. Веднъж в продължение на четиридесет дни четох Евангелието за спасението на една душа, която ми бе сторила добро, и ето, виждам насън поле, покрито с тръни. Внезапно пада огън от небето, изгаря тръните и полето става чисто. Недоумявайки за смисъла на видението, чувам глас: "Тръните, покриващи полето - това са греховете на душата, която ти е сторила добро. Огънят, който ги изгори, е Божието слово, четено от теб за нея".

Имайки за свое правило - ежедневно да чете Евангелието и да го чете по-често от всичко друго, старецът давал това правило и на учениците си, на духовните си чеда. Подарявал им и Евангелия със собственоръчно написани посвещения, като например:

"Ето, предавам ти благодат - Светото Евангелие. Прочитай веднъж седмично четирите Евангелия, за да бъдеш удостоен с благодат и истински Божи разум, да получиш добра кончина и да не бъдеш лишен от вечно наслаждение от съзерцаването на трите ипостаси, сияещи в единосьщното Божество".

"Ето ви, чеда Божии, Евангелията на Христовите страдания. Четете ги, когато се случи, и най-вече - в скръбно време, та да ви утеши Господ тогава. На този, който люби Бога, всичко съдейства към добро¹, и е добре да бъдем с Бога, а без Него е скучно и тогава всичко за нас е лошо".

"Подарявам тази книга - Светото Евангелие, на духовното ми чедо (...) за послушанието му към мен. Приеми от мен, недостойния, следната заповед: прочитай всичките четири евангелия веднъж на две седмици. Тази книга е майката на всички книги, тя е също така молитва на молитвите и управител в небесното царство, и на земята довежда човеците до истински разум и ги сподобява да виждат Бога със сърцето си още в плът, а в бъдещия век ги удостоява да се наслаждават на сладкото виждане лице в лице на Светата Троица".

"Ето ти, духовно чедо, моето Евангелие. Моли се и за мен и споменавай любовта ми към теб. А най-вече се моли чрез честния си и простодушен живот. Търпението е най-нужно от всичко, пази девството, придържай се към мълчанието. Защото за приказливия и словоохотлив монах спасението е съмнително. Мълчанието събира, а говореното разпилява. Моли се здраво, не се жали. Поруганията, побоите и плесниците са дар Божий и благодат свише за монаха".

"Божие благословение, покровът на несъмнената наша надежда Богородица и помощта на Печерските чудотворци да бъдат върху теб и с теб, духовно мое чедо. Ето ти заповяданото монашеско правило: като станеш от сън - акатист на Спасителя, а преди лягане - на Божията Майка и по пет катизми на денонощие; цялото Евангелие - веднъж на две седмици, а каноните предай на църквата. Не се впускай в различни четения, а между часовете извършвай Иисусовата молитва, като я редуваш с "Богородице Дево, радуйся". Знай, че човешкото спасение е суетно, а нашата сила е в Бога и Той ще унищожи враговете ни. Моли се и за мен и споменавай любовта ми, а аз те поверявам на благодатта на Пресветия Дух. Амин.

Иеросхимонах Партений".

¹Ср. с Рим. 8:28.

Старецът Бонифаций (Виноградски) (1785-1871)

Старецът Бонифаций е бил игумен на скита Теофания.

По думите на килийника на стареца, килийният живот на отец Бонифаций е бил постоянен подвиг на молитва и Богомислие. Ежедневно изчитал в килията си полагащото се молитвено правило, постоянно четял акатисти на спасителя и на Божията Майка, утренните и вечерните служби по молитвослова и освен това, всяка седмица задължително прочитал по две Евангелия. Една година преди смъртта си старецът почувствал крайно изтощение на телесните сили, но духом бил бодър. Вече не можел да излиза от килията си, отделена от храма само с дървена преграда, и слушал църковното пеене през стената. Извършвал обичайното си правило не стоейки прав, а облечен с мантия, падайки на колене. Наблизо имало пейка, която служела на подвижника за легло, а на посетителите му - за място за сядане.

Заради големите му подвизи в християнските добродетели и заради победата му над злите духове, Господ Бог украсил стареца с дар на прозорливост.

Старецът казал за себе си: “Щом погледна човек, и особено в очите му, виждам цялото състояние на душата му. Но за да не смутя никого, невинаги съм откривал помислите му...”

През 1863 година по време на полския метеж някои държави мислели да обявят война на Русия заради Полша. Без да е чел никакви вестници и списания, старецът казал: “Война с други държави заради полския метеж, освен усмиряването на метежниците, няма да има. Защото по време на източната война Александър II се смири, затова и Бог ще го превъзнесе”.

Така и станало. Други държави не се намесили в случая с Полша и през 1865 Русия окончателно потушила полския метеж.

При управлението на стареца Бонифаций скитът Теофания не само се разраснал и бил благоустроен, но и станал място за поклонничество, където огромен брой богомолци се стичали при стареца.

“... Пустинята Теофания произведе в душата ми отрадното свято впечатление, каквото отдавна не съм изпитвал в сърцето си, макар че през живота си съм обиколил почти цяла европейска Русия и по-голямата част от Европа и съм посетил всички места, прославили се с красотата си” - е написал един поклонник.

Един месец преди кончината си старецът легнал на скромното си ложе и не станал повече от него. На 27 декември 1871 година, в 10 часа сутринта, игуменът Бонифаций, след като се причастил със Светите Тайни, с мир предал душата си на Бога, през осемдесет и петата година от богоугодния си живот.

Отговори на игумена отец Бонифаций на въпроси на различни лица

Как мога да опозная своята греховност?

За тази цел добрите наставници обикновено съветват духовните си чеда да се обръщат с молитва към Светия Дух за просветление. Това е много добре и е необходимо. Светлината на Всесветия Дух, по нашата молитва, разбира се, може да ни покаже, и действително ни показва, всичко, дори и най-малките неизправности на сърцето ни. Но не бива да се задоволяваме само с молитвата. Трябва да се стараем и сами да видим какво ни показва Светият Дух. Дневната Божия светлина ясно показва всичко, което се намира в дома ни. Но за да видим какво има в него, е необходимо да отворим очите си и сами внимателно да огледаме какво се намира

в него. В противен случай, колкото и ясно да ни показва Божията светлина намиращото се в дома ни, ние няма да знаем какво има в него, ако не го огледаме.

Как да придобия вярно познание за себе си или на своята греховност?

За тази цел има огледало, в което всеки, стига да поиска, може много лесно и ясно да види цялата си греховност. Но нашата епоха почти напълно е извадила от употреба това чисто и съвършено ясно показващо цялата ни вътрешност огледало и се задоволява с огледалото, което ни показва само външността ни. Чистото огледало, за което говоря, е законът Божий, изразен в десетте Божи заповеди. Който непрестанно се оглежда в това огледало, може да види съвършено вярно цялата си греховност.

Как да постъпвам, когато се съблазнявам, като виждам, че другите изразяват свободно мислите си, или се оскърбявам, когато не виждам у някои кротост при общуването им с другите?

Увери себе си, че това ти се струва така поради твоето невнимание и поради липсата на разсъждение у теб. Не бива да осъждаш никого, понеже не знаеш с каква цел правят това, а също и с каква цел и аз постъпвам с някого по един, а не по друг начин. Старай се повече да внимаваш в себе си, а не да преценяваш делата, поведението и постъпките на другите. Ти си християнин и затова нямаш право да съдиш къде, кога, с кого и как постъпват.

Чувствената страст въздейства върху душата ми по-силно от другите страсти. Какво най-удобно средство бих могъл да намеря за умъртвяването ѝ?

Първото и обичайно средство за отсичане на плътската страст се състои в отдалечаване от обектите, разпалващи душата, а така също и в строго въздържание. Трудно е човек да стане целомъдрен сред съблазните на света. Също и помненето за собствената тленност и за бързото приближаване на смъртния час е много полезно за умъртвяването ѝ. Колко жалко е да виждаме хора, които по-рано са били обладани от нея, а сега страдат от трудно лечими болести или са се лишили от ум, или са изтерзани от ревност, пронизани от вероломство и изневеря и са се измъчили преди смъртта в адския огън на отчаянието.

Какво да сторя, за да чуе Господ молитвата ми?

Ако желаеш да принесеш молитва пред Бога, най-напред изследвай ума си и го настрой така, че когато казваш: “Бъди милосърден към мен”, и ти да бъдеш милосърден към тези, които те умоляват; когато казваш: “Не си спомняй съгрешенията ми”, и ти да не си спомняш съгрешенията на ближния си; когато казваш: “Не си спомняй волните ми и неволни грехопадения”, и ти да не помниш обидите, от които си бил огорчен. Ако не направиш това, напразно ще се молиш. И Бог не ще те чуе, както свидетелства Свещеното Писание. Така в Евангелието Господ ни заповядва да се молим по следния начин: *и прости нам дълговете ни, както и ние прощаваме на длъжниците си (...). Защото, ако простите на човеците съгрешенията им, и вам ще прости Небесният ви Отец* (Мат. 6:12, 14). И в Евангелието от Лука казва: *прощавайте и простени ще бъдете* (Лук. 6:37). И на друго място учи учениците Си да се молят така: *И прости нам греховете ни, защото и сами ние прощаваме на всеки наш длъжник* (Лук. 11:4).

Как трябва да постъпвам, когато виждам съблазни?

Ако видиш съблазни около себе си, отвърщай се от тях и се обръщай към светилището на твоя дух, и те лесно ще останат извън теб. Гнетят ли сърцето ти обиди, обръщай се към живеещия в теб дух на благодатта, и те ще създадат евангелско блаженство. Затрудняват ли пътя на живота ти мрачни обстоятелства, пребъдвай в помазанието, което имаш от Светаго, и то ще те научи на всичко (виж 1 Иоан. 2:20, 27). Изнемогат ли в нещо силите ти, ти и преди това не е трябвало да се надяваш на тях, а сега от опит се убеждаваш, че трябва да прибегваш към Божията сила, която обича да се извършва в нашите немощи.

Отче, често чувам от теб: “Търпи с добра надежда”. Но докога да търпя?

Областта на търпението е широка и се простира по дължината на целия живот на човека, а освен това обхваща всички човешки съдби в този свят. С търпение човек придобива и запазва всички блага, успява

в начинанията, постига изпълняване на желанията, без вреда устоява на атаките на злото. Ако излезе от търпението, веднага попада в опасност да изгуби доброто и да пострада от злото или, което е още по-бедствено, да стори зло. Без търпение няма подвиг, а без подвиг няма добродетел или духовна дарба, нито пък спасение. Защото Божието Царство *бива насилвано* (Мат. 11:12).

Какво трябва да направя, за да бъда винаги спокоен и да не се боя от нищо?

За да имаме винаги покой, не бива да разчитаме на собствените си сили, но трябва постоянно да се поучаваме в Божественото слово. То ни е опора, крепост и спокойно пристанище. В Свещеното Писание има едно Господне обещание, което за нас е стена и ограда. Господ ни е казал: *Аз съм с вас през всички дни до свършека на света* (Мат. 28:20).

Как да възлюбя Господ Исус Христос?

Любовта ни към Христа се укрепва и усилва най-вече чрез сърдечен размисъл за Христовите страдания. За тази цел е добре всяка сутрин да избираме някое от Христовите страдания, обстойно да размишляваме за него и по-често да си спомняме за него през целия ден. От това винаги ще получим дар на търпение, кротост, ежедневно доброволно умъртвяване и благодарна, съвършено предана любов към Христа. “Как прекарваш времето си?” - попитали пришълци един почти неумеещ да чете пустинник. Пустинникът казал: “Спасителят ни ми е дарил зрение и аз все гледам”. - “Какво гледаш?” - “Христовите страдания. Те винаги са пред очите ми. В тях намирам всичко, което ми е нужно, и никой не ме е прилепял с любов към моя Господ Исус Христос така, както дареното ми от Него зрение”. Всички ние без изключение можем да подражаваме на този пустинник.

С какво да предпазя душата си от пристрастие към тленни неща?

С благоговейно и изпълнено с благодарност размишляване за благодатта и за величието на душата. Представи си като на картина обширното пространство на земята и безпристрастно разгледай нещата, които я изпълват. Колко нищожни ще ти се сторят те в сравнение с достойнството на човешката душа, свещенотайнствено издигната от Божието човеколюбие до степен на равноангелно съвършенство. От това ще видиш, че всяко земно нещо е безкрайно малоценно пред високото благородство на християнската душа. *Каква полза за човека - ни казва Господ, - ако придобие цял свят, а повреди на (слав.: оцети) душата си* (Мат. 16:26). И ако това е така, то помисли - несравнено по-лошото е недостойно да бъде обичано пред по-скъпоценното и несравнено по-доброто, тоест тленното вещество - пред нетленната и безсмъртна душа. Затова, правилната любов към собствената ни душа изисква да имаме ревност за добри духовни дарби, полезни за нашето спасение, а не да се увличаме от пристрастие към тленни неща, които не могат да наситят безсмъртната душа.

Защо времето на земния ни живот е много важно?

Времето на земния ни живот е много важно, първо, защото е кратко и не е известно кога ще свърши. Второ, защото е невъзвратимо. Трето, защото е предназначено за извършване на много, твърде важни дела. Четвърто, защото се намира във връзка с вечния ни живот. Накрая, времето на земния ни живот за нас е крайно важно, защото Божията благодат ни се дава само в настоящия живот¹ и затова само в настоящия живот можем да станем годни да получим вечно спасение, като постоянно използваме Божията благодат за наше спасение. *На човеците е отредено да умрат един път, а след това - съд* (Евр. 9:27).

Как да се избавя от разсейване на мисълта по време на молитва?

Като се молиш с уста, моли се и с ум, тоест устремявай ума към силата на думите на молитвата. Ако поради немощ или поради вражески прилог по време на молитва се отвлечеш от размисъл за някакъв предмет, то, като усетиш своето разсейване в това, въздъхни със съкрушение към Господа и с жар задълбочи вниманието си в молитвата. Винаги постъпвай така и ще усетиш полза. Постоянството и бодростта на ума привличат към душата специални дарове на благодатта.

¹Виж притчата за мъдрите и неразумните девици - Мат. 25:1-13.

Как да се избява от застарелите греховни навици?

Както змията не може да съблече старата си кожа, ако не пропълзи през тясна дупка или скална цепнатина, така и ние не можем да съблечем застарелите си в грехове навици и греховната дреха на ветхия човек, ако не ходим по тесния път на въздържанието и самоотричането.

Как трябва да давам милостиня?

Давай милостиня така, че лявата ти ръка да не знае какво прави дясната.

Що е християнска свобода?

Това е даряваната ни от благодатта на Господ Исус Христос нравствена сила да се съпротивляваме срещу греха и да побеждаваме злото и заедно с това да вършим добри дела или да служим на Божията правда, както казва апостолът: *А като се освободихте от греха, станайте роби на правдата* (Рим. 6:18).

Съвършенството на християнската свобода постепенно се издига все повече и повече чрез подвизи на душевен труд и на самоотричане, чрез усилен борба на духа с плътта, така че постепенно се увеличава превесът на духа над плътта, докато накрая в нас не бъде напълно унищожено семето или греховното начало и се възцари Божията правда в Христа Исуса, нашия Господ.

Явно, аз съм най-грешен от всички, щом ежедневно ме посещават скърби?

По пътя ни към небесното отечество неизбежно се срещат скърби, подобно на водите на Мерива. Защото венец не се получава по друг начин, освен след неотклонно носене на кръст. Когато главата ни е увенчана с тръни, прилично ли е нозете да ходят по пътища, обсипани с рози? Скърбите и страданията са свети лекарства. Можем да ги подслаждаме с вяра и сърдечна молитва, но в повечето случаи ние самите ги правим горчиви, като сипваме в чашата на изпитанието примеса на нашето нетърпение и маловерие. А при това, скърбите винаги са полезни. В десницата на Господ те са средства за излекуване на нашите душевни недъзи, за смирение на гордостта, за укротяване на страстите. Те смекчават жестокото ни сърце, заставят ни да прибягваме с молитва към Бога, правят ни бедни духом и нищожни в собствените ни очи.

Как да се избява от извънредно силните усещания на сладострастие не само в присъствието на лица от женски пол, но и при случайна представа за тях?

Щом видиш жени, трябва да пазиш ума и сетивата от всякакво нескромно размишление и движение, не бива да говориш непредпазливо и трябва по-бързо да се отдалечаваш от тяхната компания. А ако те съблазнява въображението ти чрез възпламенена демонска лъст, тогава е необходимо да сдържаш поривите на мислите и с благоговение да се ограждаш с кръстния знак. За предпазване от плътски и мислени сладострастни вълнения е полезна благоразумната умереност във всичко. Но на първо място и най-много трябва да умоляваме Всемогъщия Господ за защита от нападенията на тази най-люта страст над нас, защото човек сам никога не ще я изкорени. Но при наличието на воля и молитва от наша страна Премилосърдният Бог угася поривите на този пламък чрез тихото слизане на Своята благодат.

Леността ме побеждава по ужасен начин. Как да се избява от нея?

Ако се сражаваш нерешително с леността, никога не ще я победиш. А щом се опълчиш против нея с твърда решимост, макар и не без вътрешно страдание, то с Божията помощ ще можеш да удържиш победа над нея. Да отблъсква врага, е признак на верния и добър воин, а да обръща гръб, е свойствено само за ленивия и недостоеен оръженосец. Човек до гроба трябва да се самонаблюдава по отношение на този порок, за да не чуе в последния ден ужасното решение на Сърцеведеца. В Писанието е казано, че Господ ще даде на верния до смърт *венеца на живота* (Откр. 2:10). Значи венец се дава само на този, който излиза на борба с твърдо намерение да води бой до последен дъх, не оставя оръжието, дори и в миг на най-ужасни опасности, и не предава сърцето си на врага. Такъв, макар понякога да бива повален, не оставя свещеното си усърдие и никога не губи надежда, и затова, независимо от това, дали успява или не успява, само заради намерението и непреклонността си бива увенчан като добър воин, стремящ се към небесни почести.

Коя е най-опасната страст?

Измежду всички страсти най-опасна за истината и добродетелта е завистта. *По завист от дявола влезе в тоя свят смъртта* (Прем. 2:24). Поради завистта грехът се размножава в земната долина. Този порок поражда редица други и е особено опасен поради това, че обладаните от него го скриват дори от себе си. Този непримирим враг на добродетелта и заслугите се дразни от всичко, което буди у хората удивление, и не прощава на никого и на нищо, освен на порока и на незнатността. Човек трябва да стане недостоеен да бъде погледнат от никого, за да привлече към себе си неговия милостив поглед и пощада. Няма зло, но което завистта да не е сродна. Щом завладее душата, тя я превръща от съд, направен за почит, в съд на беззлавие и големи гнусотии.

С какво мога да помагам на починалите?

Усърдната молитва към милосърдния Спасител за упокой и помилване на душите на починалите ни братя е най-спасителна от всичко друго за тях. Колкото по-пламенна е молитвата, колкото е по-голям броят на усърдно молещите се за починалите, толкова по-изобилно се излива върху тях Божията благодат, толкова повече отрада, утешение и блаженство получават те. Затова благочестивите християни подкрепят молитвите си с богоугодна милостиня към бедни братя, получаващи подаяние заради Господа Исуса Христа и за милостивение за отишлите си от този свят души.

Но още по-спасителна е молитвата на цялата Църква и принасянето за починалите на безкръвна жертва, чрез която е отворен извор на спасение за целия свят. Не ще ли помилва Господ бедната душа заради безкрайните заслуги на Единородния Божи Син, заради всесилното ходатайство на Господ Исус, умрял и възкръснал заради възкресението и вечното блаженство на всички Адамови чеда?

Понякога в живота ми се случва да съм недоволен от участи си. Това не е ли богохулство?

Вярваме ли, че над всички нас бди премъдрият и преблаг Божи промисъл, а не сляпата случайност? На теб, християнина, трябва да ти е известно, че и косъм от главата ни не пада без волята на небесния ни Отец. Премъдростта на Твореца вижда всички пътища към нашето предназначение, благостта Му избира най-добрите от тях и ни води по тях. Всички Божии пътища водят към добри и спасителни цели и съдбите ни са обект на най-висока Божия грижа. И така, какво означава да роптаеш срещу съдбата си? Означава - да роптаеш срещу Самия Бог! И това не е ли най-срамно богохулство? По-добре бъди доволен от всичко, което ти се е случило и ти се случва. В противен случай ще хвърляш камъни към небето и те ще падат пак върху твоята глава.

По каква причина у мен се ражда недоволство от съдбата ми?

Това недоволство се ражда: 1) от неумерени очаквания; 2) от неблагоприятно сравняване на своята участ с участта на други хора; 3) от незнание къде да търсим удовлетворение.

Какво ли не измислят и не предприемат хората за своето щастие? Всички стихии на света са в непрестанна суета от тях. А щастieto не им се явява или пък винаги е само в областта на техните фантазии. Коя е причината за това? Тази, че не го търсят там, където трябва, търсят го твърде далеч.

Вечното слово на истината ни е казало: *Царството Божие вътре във вас е* (Лук. 17:21); *първом търсете царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придаде* (Мат. 6:33).

Когато никаква свята мисъл и представа не действат на раздражението и предало се на безчувственост сърце, какво трябва да направя, за да го смекча?

Трябва да се самопринудиш към молитва, към изливане на душата си пред Бога. Щом душата малко се смекчи, трябва да търсиш причините за тази студенина. Ако духовната безчувственост е възникнала от незадоволяването на някоя страст, тогава презри движението на страстта и отдалечи от себе си предмета, който я раздразва. И когато това достойно за плач ожесточение се е настанило в сърцето ти поради

непостижими за теб причини, тогава повече моли Всемогъщия Господ да отрази с благодатта Си всички страстни прилози и да сгрее с нейната топлина охладнялото ти сърце.

Що е самолюбие, как възниква то в сърцето и с какво се унищожава?

Самолюбието се увеличава в нас поради недостиг на самопознание, то е излишно уважение към себе си и расте в душата ни, когато не внимаваме в себе си, а внимаваме в ласкателните похвали от хората. Коренът му е вродената за нашата природа гордост. Самолюбието се унищожава чрез помнене на смъртта, внимателно изследване на своите постъпки и най-вече чрез представяне на Страшния Божи съд.

Може ли човек да се спаси в света или за тази цел непременно трябва да постъпи в манастир?

Не ми е лесно да отговоря на този въпрос. Знай само, че не мястото спасява човека, а добронравието и сърдечното произволение.

Адам, живеейки в рая, съгрешил, а Лот и в Содом се спасил. Иов на сметището заслужил оправдание, а Саул, намирайки се в царски палати, е лишен от настоящото и бъдещото царство. Защото е възможно да се спасим на всяко място и при всяка участ, паднала ни се по съдбите на Всевишния.

От кого от грешниците Бог се гнуси най-много?

От горделив сиромаш, лъжлив богаташ и старец прелюбодейник (Сир. 25:4). Гнуси се още и от злопаметния човек и от гневливата душа. Дори и да сме доста праведни, но ако сме злопаметни, всичките ни дела са напразни и не ще можем да получим спасение. И затова непременно трябва да унищожаваме всяка вражда и винаги да имаме мир и любов с всички, без които *никой няма да види Господа* (Евр. 12:14).

Как да постъпя с този, който клевети ближния си?

Никога не бива да слушаш клевети и да уважаваш онзи, който клевети ближния си. По-добре е да кажеш на такъв: "Престани, брате! Аз самият ежедневно падам в още по-тежки грехове от тези и затова не мога и не трябва да осъждам никого". С тези думи, като с целебно лекарство се изцеляват две болести - своята и на клеветящия.

В какво се състои истинското смирение?

Истинското смирение се състои в това - с нищо да не се гордеем, за нищо да не роптаем, да не проявяваме неблагодарност или недоволство, да благодарим за всички Божии съдби и да хвалим Бога, всички дела на Когото са белязани или с правосъдие, или с благодат.

С каква добродетел човек може да се доближи до Бога?

На Божията висота се изкачват само чрез смирение. Предаващият се на Бога се приближава до Него, а превъзносящият се се отдалечава далеч от Него.

Прося Бога. Желая да получа от Него просеното, но не го получавам. Какво да правя?

Да не те плаши, брате, това, че очакваното според вярата ти се отлага за в бъдеще. Макар обещаното да е скрито, ти продължавай молитвата с надежда. Упражнявай се в делата, расти в добродетелите. Когато бива изпитвано постоянството на вярата, се увеличава славата на наградата.

Ако някой ме моли да се помоля за него, имам ли право да откажа, чувствайки своето недостойнство?

Когато ни молят да се молим за спасение на другого, не бива да отказваме, макар да не сме придобили още дара на молитвата. Защото често пъти вярата на този, който моли за молитва, го спасява, при наличие на старание от негова страна да поправи живота си.

Желая да придобия добродетел. Какво е необходимо за тази цел?

Който иска да придобие добродетел, трябва най-напред да намрази противоположното на нея зло. И така, ако искаш да имаш скръб по Бога и плач, трябва да намразиш суетните радости и смеха. Искаш да имаш смирение? Намрази гордостта. Искаш да бъдеш въздържан? Намрази пресищането. Искаш да бъдеш милостив? Намрази сребролюбието. Желаш да бъдеш целомъдрен? Намрази сладострастието. Желаш да сдържа езика си нека да запуши ушите си, за да не чува много неща. Желаш да има винаги страх Божий нека да намрази самомнението и тщеславието, да обикне скръбта и теснотата и тогава ще може да служи искрено на Бога.

Как да разбера дали принадлежа към числото на спасяваните?

Докато живее на земята, никой човек не може да отговори с пълна сигурност на този въпрос. Защото само Господ познава Своите (виж 2 Тим. 2:19). Ние можем да съдим само отчасти за това, дали се намираме на пътя към Божието Царство или, напротив, сме далеч от правия път. Как? Настоящият живот по отношение на бъдещия е същото, каквото е времето на сеитба по отношение на жътвата. И така, който тук не посее, той и там няма да пожъне, който тук не е поставил начало на своето спасение, не е направил себе си годен за влизане в Небесното Царство, той и там ще остане извън Божието Царство.

Може ли човек, сражавайки се с пороците, да има пълен мир?

Докато се сражаваме с пороците, за нас няма пълен мир. Защото и страстите, с които се сражаваме, ни противопоставят опасности, и тези, които са победени, не ни позволяват спокойно да тържествуваме, а изискват грижливо упражняване.

Кой е сигурният път към спасение?

В каквото и състояние да живее, всеки, според вярата си в заслугите на Христа Спасителя, с помощта на Неговата Божествена благодат, ще върви по най-прекия към спасението, ако следва примера на светите отци. И ако пребъде докрай в истинската вяра, любов и надежда на Бога, ще отиде накрая там, където са всички ликове на светите отци и вечно ще участва с тях в небесните радости.

Кое е най-трудно за християнина?

Най-трудната добродетел за християнина е да се моли непрестанно на Бога. Щом човек поиска да се моли, враговете веднага се стараят да го отвлекат, понеже знаят, че нищо не им противодейства така, както молитвата към Бога. При всеки подвиг, който предприема човек, след усилен труд получава успокоение, а молитвата, макар и да доставя от време на време небесни и свети утешения, до последния миг от живота на християнина изисква бдителност. За да има постоянно подтик към молитва, християнинът трябва непрестанно да внимава в себе си и да изобличава душата си, като казва: "Горко ми! Как ще се явя на Христовия съд и с какво ще се оправдая пред Него?". Ако винаги размишлява така, може да се спаси.

В какво се състои крайната цел на скърбите, изпращани от Бога на човека?

Крайната цел на скърбите, изпращани от Бога, се състои в това, човек да си представи в по-ясна светлина небесното блаженство, да почувства по-дълбоко безпределността на Божието милосърдие и премъдростта на Божествения Промисъл. Кой след това не ще търпи с благодушие кратковременните страдания, които водят след себе си толкова спасителни действия? Кой не ще каже заедно с апостола: *Страданията на сегашното време не са нищо в сравнение с оная слава, която ще се яви в нас* (Рим. 8:18). *Защото кратковременното наше леко страдание ни доставя в голямо изобилие пълна вечна слава, като имаме пред очи не видимото, а невидимото; понеже видимото е временно, а невидимото - вечно* (2 Кор. 4:17, 18).

Трябва ли да се отчайваме за лошите хора?

Не бива да се отчайваме за лошите хора, а трябва да се молим по-усърдно за тях да станат добри. Числото на светиите винаги се увеличава за сметка на числото на грешниците.

Кои подвизи са особено приятни на Бога?

Три подвига са много ценни пред Бога: *първо*, когато човек, изпадайки в беда и бидейки подлаган на различни изкушения, ги приема с благодарност; *второ*, когато някой се старае всичките му дела да бъдат скрити от хората, чисти пред Бога, и да нямат суетни подбуди; *трето*, когато някой пребивава в послушание към духовния си отец и се отказва от всичките си желания. Последният получава един допълнителен венец в сравнение с останалите.

Допустимо ли е сърцето да си спомня за миналото?

Не позволявай на сърцето си да си спомня за миналото с наслада, за да не се прокрадне в душата ти похот и да я накара да се върне в Египет.

Когато се молим с вяра за своите нужди, Бог винаги ли изпълнява молитвата ни?

Когато се молим с вяра за житейски нужди, Бог може и да не изпълни молитвата ни поради милосърдието Си. Лекарят знае по-добре от болния какво е полезно за болния. Ако просим това, което Сам Бог ни предписва и обещава, то непременно ще стане. Любовта получава това, което истината приготвя.

За какво ще поискат от нас строг отговор?

Не за това, че сме били бедни или богати, благородни или със селско потекло, че сме имали много или малко дарби, а за това, как сме употребявали получените от нас таланти. Ако на онзи, който е получил един талант и го е заровил в земята, е казано: *лукави и лениви рабе!* - то какво ли ще бъде казано на онзи, който е имал щастието да притежава пет или десет таланта и заравя всичко това в своята леност и безделие?

С какво се съпровожда истинското разкаяние?

Човек, който е придобил истинско разкаяние, говори малко и действа решително. Като дойде на себе си, той бърза да промени живота си към по-добро с увереността, че за него е настъпил моментът на спасението. Вълнуван от силни размисли за превратностите на света и за промените в предишния си живот, той търси уединено място, където би могъл свободно да беседва със себе си и да пролива обилни потоци сълзи. Като не може повече да владее скръбта си при спомена за предишните си дела, навежда чело към земята и не смее да повдигне зора си към небесата, откъдето, впрочем, очаква помощ и избавление. Често въздиша от дълбините на сърцето си към Господа, искайки от Него помощ за укрепване в добродетелта.

Защо мнозина се оплакват от този свят?

Защото светът е изпълнен с мрежи и всичко, което ни заобикаля, заедно с покварената ни природа се опълчва против нас - богатството развращава нравите, бедността не може да се търпи, щастието възгордява, бездействието изнехва, нещастията съкрушава, знанието превъзнася, невежеството се сдружава със заблудата, здравето поддържа страстите, немощите скланят към безчувственост или ропот, с една дума, всичко, което е в нас или около нас, става за грешния човек камък за препъване. На човека му остава една надежда за спасение - да издига вопли към Престола на Всемилолюбивия Бог, та да благоволи Той Сам да ни дойде на помощ, да обуздае неукротимите ни страсти, да просветли невежеството ни, да укрепить немощите ни, да насочи духовната борба към победа и да ни изправи от падението.

Голяма ли е силата на славолюбието?

Колко голяма и вредносна е силата на славолюбието, чувства само този, който се сражава с тази страст. Защото е лесно да не желаем похвали, когато такива няма. Но е трудно да не намираме в тях удоволствие, когато такива се предлагат.

Кой презира всички блага на света?

Всички блага на света презира този, който презира не само всичко, което е имал възможност да притежава, но и всичко, което е искал да притежава. Впрочем, тук е нужна предпазливост, за да не се прокрадне в душата гордост. По-добре е да задържаме земните блага със смирение, отколкото да се отказваме от тях с гордост.

Защо хората биват подлагани на нещастия?

Първоначалната причина за всички нещастия са греховете. Заради греховете биват изпращани скърби, заради тях биват изпращани безпокойства, заради тях биват изпращани страдания. И всички труднолечими болести, от които се разболяваме сега, са произлезли първоначално от греха. Бог, налагайки на жената наказание за престъплението ѝ, казал: *С болки ще раждаш деца* (Бит. 3:16), и болката се оказала плод на греха. Но както раждащият се от дървото червей изяжда дървото, така и скръбта, родена от греха, унищожава греха, ако се принася при покаяние. *Защото скръбта по Бога произвежда неизменно покаяние за спасение* (2 Кор. 7:10).

Съществува ли щастие на земята?

На земята няма пълно щастие. Защото тук не е време за утешение, а за скръб. Високият сан си има своите трудове и лишения, обикновеното звание - големи скърби и неудобства, животът в света - своите прищевки, уединението - своята горчивина и скука, брачното състояние - своите харчове и грижи, другарството - своите неприятности и предателство, благочестието - своите горести. Според установлението, неизбежно за Адамовите чедра, всеки намира на пътя си тръни и бодили. Хиляди случаи ни убеждават, че винаги много и много неща не достигат, за да бъдем блажени на земята.

Как може да се спасим?

Всички знаем как да се спасим, но губим спасението поради собственото си нехайство. Преди всичко и най-много от всичко трябва да спазваме това, което ни е казал Господ: *Възлюби Господа, Бога твоего, (...) с всичката си душа и ближния си като себе си* (Мат. 22:37, 39). Ето къде е спасението - в двойната любов.

Какви мисли трябва да имаме при настъпването на новата година?

Когато изпращаме старата и посрещаме новата година, задължително трябва, съкрушавайки се сърдечно, да размишляваме така: "Изминалите дни от живота ни отминаха безвъзвратно, но какво добро извършихме през тях? Оставащото време ни приближава до старостта, часът на кончината е неизвестен, а Божият съд не ще закъснее. Затова всеки непременно трябва да започне нов живот в Христа Исуса".

Какво прогонва помненето на Бога от душата?

Следните неща прогонват помненето на Бога: многословие, наслаждаване на нещо, смях, изоставяне на размишляването, излишна грижа за светска суетност, непомнене на смъртта. Всичко това прогонва помненето на Бога. Ако забележиш една от тези злини, побързай да се поправиш като усърден Божи раб и по този начин ще избегнеш всички мрежи на лукавия.

Какво означава да се молим непрестанно?

Да се молим винаги и непрестанно не означава винаги да четем псалми или написани молитви - това е невъзможно. Защото всеки християнин трябва да извършва работата, изисквана от длъжността му, а освен това уморената плът се нуждае от почивка и сън и т.н. Но това означава често, при започване на всяка работа, да издигаме ума, сърцето и въздишките си към Бога и да искаме от Него милост, помощ и застъпничество.

Защо е необходимо да се молим непрестанно?

Защото сатаната и злите му слуги ни нападат по всяко време и освен това плътта винаги похотства против духа, а на тези врагове не можем да се противопоставим сами. Затова трябва да се въоръжим с молитва, да стоим и да се кръстим. С ум и с дух можеш да се молиш по всяко време и на всяко място. Ходиш ли, седиш ли, лежиш ли, храниш ли се или вършиш работа, намираш се сред хората или в уединение, винаги можеш да издигаш ума и сърцето си към Бога и така да искаш от Него милост. Защото Бог е навсякъде и на всяко място и поради Своето човеколюбие е готов да ни чуе навсякъде и да ни помага.

Какво се изисква най-много от човека през този живот?

Най-много се изисква търпение и постоянство. *Който претърпи докрай, той ще бъде спасен* - е казал Господ. *А това, що падна на добра земя, са ония, които (...) принасят плод с търпение* (Лук. 8:15).

Как трябва да бъдат възпитавани малките деца?

Щом в детето бъде забелязано пробуждащо се чувство и мисъл, е необходимо да му бъде дадена угодна на християнина храна. Тази храна се състои най-вече от религиозни представи. Нека на първо място детето да чува пресладкото име на Господ Исус. Нека първият лъч на съзнанието да падне върху представата за Бога, нашия Творец, Вседържител, Промислител и Спасител. Нека нежното чувство да бъде разтърсено от усещане на любов към Небесния Отец, в обширния дом на Когото живеят то и родителите му, от десницата на Когото получава не само всичко нужно, но и всичко приятно за живота - и още в началото на възникващото разумно битие на детето у него ще бъде запалена небесната светлина, която ще му посочва пътя на истината и доброто.

Как трябва да размишлявам за края на човека?

Размишлявай така: "Помисли, душо моя, че Бог ти е дарил съществуването, на което се наслаждаваш, като те е създал по Свой образ, без каквато и да е заслуга от твоя страна. Помисли, какви угризения на съвестта и какво горчиво съжаление ще почувстваш в часа на смъртта, ако не си се стараела да служиш на Бога. Каква скръб ще изпиташ в края на дните си, щом разбереш, че тогава за теб не остава нищо от тукашните богатства, удоволствия и слава, освен отлитаща сянка и горчив мъчителен спомен.

Душо, колко трудове си предприемала, за да се погубваш, а ни най-малко не си се потрудила, за да се спасиш! Научи се по примера на другите да се занимаваш със своето спасение, ако не искаш да изпаднеш в най-велико отчаяние. Помисли, че всичко, което вършиш, говориш и мислиш не за Бога, всичко е загубено. Започни с Бога! Време ти е да промениш живота си. Нима искаш да чакаш мига на смъртта, портите на вечността и на ада, за да се покаеш? Тогава ще бъде късно да се поправяш, тогава вече не ще има време за спасение".

Какви помисли човек в никакъв случай не бива да приема?

Човек не бива в никакъв случай да приема следните два помисъла: на блудство и на осъждане на ближния. Но когато врагът внесе в ума му някоя от тях, човек трябва да застане на молитва и с плач против тях да се моли на Бога и Бог ще ги избави от тях.

Необходимо ли е гражданинът да има страх от властите?

Докато на всички нас ни бъдат нужни власти, правителства, ще бъдат необходими и закони, ще бъде необходим и робски страх, защото хората са склонни да причиняват зло на себе си и на другите и е необходимо злото да бъде укротявано и прекратявано. *Искаш ли* - казва апостолът - *да не се боиш от властта*, тоест да нямаш робски страх? *Прави добро и ще получиш похвала от управника. Ако пък* - добавя - *правиш зло, бой се, защото той не напразно носи меч* (Рим. 13:3, 4).

Колко са враговете на Царството Божие?

Трите главни врагове на Царството Божие са: *плътта* или плътската, заразена от греха наша природа, *светът* или хората, живеещи според духа на развратения свят, невярващите, и *дяволът*. Всички те се домогват до това - вместо на Божията воля, ние да се подчиняваме на тяхната воля, и искат да ни отвлечат от царството Божие. Но знай и помни, че *изпълнявайки желанията на плътта и на помислите*, ние ставаме, по думите на апостола, *чеда на гнева* (Еф. 2:3), че в този, който обича света и неговата тройна похот - *похотта на плътта, похотта на очите и гордостта житейска*, - *няма любовта на Отца* (виж 1 Иоан. 2:15, 16), и заедно с тях той е противник на Бога. И като знаеш това, винаги желай и измолвай не угодното на плътта, света и дявола, а това, което е благоугодно на всеблагия и всеправеден Небесен наш Отец.

Преподобният старец Алексий (Шепелев) (1840-1917)

Преподобният старец Алексий бил възпитаван от Киевския митрополит Филарет и от духовника на митрополит Филарет, стареца от Киево-Печерската Лавра преподобни Партений, който много говорил на Владимир (така се казвал Алексий в света) за значението на молитвата, разказвал му за великите подвижници от древността и за тези, които са почивали в пещерите на Лаврата. Но преподобният Партений особено се стараел да отвлече сърцето на младия послушник от парите и да го предразположи към нестяжанието.

Веднъж един богат търговец, който посетил владика Филарет, подарил на Владимир нова, лъскава жълтица. След като гостът си тръгнал, Владимир седял в столовата заедно с владика Филарет и преподобни Партений и си играел с монетата, като я подхвърлял и ловял. Преподобният погледнал младежа и строго му направил забележка: “Защо си играеш с дявола?”. Тези думи на мъдрия великосхимник се запечатали дълбоко в чистата душа на младия послушник и той, бидейки старец на преклонна възраст, обичал да си спомня това наставление. В паметта на отец Алексий до последните дни от живота му се запазило и друго наставление, получено не от преподобни Партений, а от владика Филарет: “Парите - това са червеи!” По думите на стареца Алексий, митрополит Филарет е обичал да повтаря това.

Господ е посещавал стареца Алексий с дивни знамения. Така, веднъж Господ по дивен начин открил на стареца един Свой угодник. Отец Алексий служел Литургия в църквата “Въведение Богородично” в Близките пещери. По време на изнасянето на светите Дарове пред народа пристъпил да се причасти юродивият заради Христа старец Паисий. Щом го видял, отец Алексий дори отстъпил с Даровете назад в олтарата от страх - лицето на стареца Паисий сияело с неземна светлина!

Друг път Господ открил на отец Алексий деня на смъртта на император Александър II. На 1 март 1881 година отецът извършвал Божествена Литургия в съслужение с иеродякон Тихон в пещерната църква “Преподобни Антоний”. По време на проскомидията, преди покриването на светия дискос и светата чаша с покровците, погледът на отец Алексий се спрял върху частицата, извадена в чест на император Александър II - частицата му се сторила не бяла, каквито били всички останали частици, а светлокафява, сякаш обляна с вино. Тогава отец Алексий повикал иеродякон Тихон и без да му казва нищо за забелязаното изменение на частицата, го попитал, дали при наливането на вино в чашата случайно не е облял частиците. Иеродяконът заявил, че не се е изливало вино при наливането му в чашата. И когато старецът му посочил частицата за императора и му казал, че тя е пропита с вино, иеродяконът, като погледнал частицата, казал, че не вижда в нея нищо особено и че на отец Алексий просто му се е сторило. Отецът си замълчал. По това време в олтарата бил и пребивавалият тогава в Лаврата на покой игумен Мелхиседек (по-рано - протоиерей Михаил от Москва, от Московската духовна академия). Отец Алексий насочил и неговото внимание към частицата за императора. Игуменът Мелхиседек погледнал частицата, но тя му се сторила напълно бяла, като останалите частици, а после заявил на отец Алексий: “Нещо не сте добре с очите. Частицата с нищо не се различава от другите”. За Литургията дошъл и иеросхимонах Исихий, духовният отец на отец Алексий. Тогава отец Алексий повикал отец Исихий при жертвеника и му показал частицата за императора, без да казва нищо за това, което казали иеродякон Тихон и игумен Мелхиседек. На иеросхимонах Исихий частицата му се сторила не бяла, а такава, каквато изглеждала и на отец Алексий - светлокафява. Той дори я взел в ръцете си, за да я разгледа по-добре. След като огледал частицата, заявил: “Иеродяконът я е намокрил с вино”. Отец Алексий завършил Божествената служба с голямо смущение и скръб. Сега той не се съмнявал, че частицата не е била обляна с вино, но виждал в това голямо Божие чудо, предзнаменуващо някакво събитие в живота на император Александър II. Това събитие се оказала смъртта на Александър II, който в този ден бил убит в Петроград.

Отец Алексей живял в Голосеевската пустиня двадесет и една години, три месеца и двадесет и четири дни. Главните му задължения там били - чредно богослужение, отговаряне за ризницата¹ и духовничество. С мъдрите си съвети и с навреме направени предупреждения той започнал да привлича вниманието на православните хора - отначало от съседните на пустинята селища, след това - от град Киев, и накрая - от цяла необятна Русия. За стареца Алексей знаели и в Петроград, и в Москва, и в Урал, и в Кавказ, и в Сибир, и край Дон. Той бил известен и в градовете, и в селата, и в манастирите. Тази широка негова известност не е трудно да бъде обяснена - посещаващите множество богомолци Киево-Печерската Лавра се запознавали там със стареца и приласкани, успокоени от него, разпространявали вестта за него по всички кътчета на обширната си родина. През последните години от живота на стареца пред вратата на килията му ежедневно можело да бъдат видени по няколко посетители, които идвали при него за съвет, за облекчаване на скръбта си, с молба за молитви за живи и за починали. Хората влизали в килията му разстроени, с мрачни лица, развълнувани, а излизали спокойни, умиротворени, със сълзи на радост в очите.

При стареца търсели умиротворяване на съвестта не само поклонници и монаси, но и архипастири, и дори Киевски митрополити. Така например, през април 1911 година Черниговският архиепископ Антоний повикал стареца при себе си в Чернигов за предсмъртна духовна беседа и в ръцете му предал духа си на Бога. Голосеевската пустиня е била резиденция на Киевските митрополити, където са почивали през лятото от архипастирските си трудове.

Свещеномъченик митрополит Владимир Киевски нееднократно ходил при стареца Алексей и го молел за неговите молитви.

На 9 септември 1896 година се състояло откриването на мощите на светителя Теодосий, Черниговски Чудотворец. По покана на Антоний Черниговски старецът Алексей отишъл за предварителното преобличане на мощите на светителя Теодосий, като човек опитен в грижата за свети мощи. Там, в Чернигов, старецът Алексей имал видение. През нощта му се явил сам светителят Теодосий и като се обърнал към него, му казал повелително: "Поменавай родителите ми". Отец Алексей отговорил на явлия му се светител: "Светителю! Та ти самият си прославен!". Тогава светителят Теодосий обяснил на отец Алексей причината за молбата си: "Поменавай ги на *проскомидията*. Тя превъзхожда моята молитва".

През последната година от живота си, макар и болен, старецът не преставал да приема посетители: "Бих могъл да избягам от тази суета - да отида в старопиталище и там напълно да се успокоя, но не мога да изоставя тези страдащи хора, които идват при мен за помощ". Това, което особено привличало хората към отец Алексей, било ласкавото му, любовно отношение към тях. Посрещал всички с радостна усмивка, радвал се на всички. Посрещайки идващия при него посетител, обикновено казвал: "Заповядай, заповядай, мое съкровище". Ще разпита ласкаво дошлия за живота му, ще съчувства от цялата си душа на скърбите и нещастията му, ще благодари на Господ за радостта на дошлия при него непознат човек. Ще попита как гостът му е пътувал до него, не го ли е обидил някой по пътя, не му ли е взел много пари файтонджията, има ли пари за обратния път. И ако се оказало, че гостът няма пари, отец Алексей веднага, без да се бави нито миг, му връчвал достатъчна сума за обратния път. Но често дори и не питал посетителите си дали имат пари, или нямат, а просто на прощаване връчвал на отиващия си посетител три или пет рубли и казвал: "За трамвая". Духовните чеда на отец Алексей са били посрещани в килията на своя старец не само с ласкави думи, но и с угощение. Отец Алексей обичал да гощава посетителите си. Настанявал на масата всички, които идвали при него, и ги черпел с чай, кифли, масло и сладко. Кифлите на батюшката били изключително вкусни, чайт - много сладък, тъй като поради щедростта си той слагал в него доста захар. Умилително било да се види как старецът, след като настанявал гостите си да седнат във всичките си стаички, сам се суetyял, гощавал скъпите си посетители, повтаряйки: "Хапвайте, хапвайте, заповядайте, не се стеснявайте". Гощавайки поради чувството на любов гостите си в килията, отец Алексей поради същото чувство не можел да отказва съдействие на всички онези бедни, сиромаси, съсипани от живота хора, които идвали при него за помощ. Стараел се да задоволи всички такива нещастници. На едни давал пари, на други - продукти... Като ходел в града, старецът купувал голямо количество чай, захар и франзели. Всичко това било опаковано в големи пакети и раздавано от отец Алексей на идващите сиромаси, особено срещу големи празници старецът Алексей изпращал на нуждаещи се пари по пощата, разкарвал на празници

¹Склад към храма, в който се съхраняват богослужебни одежди и църковна утвар.

подаръци по болници, старопиталища и затвори. Всички отивали при стареца като при роден баща. Всеки бил убеден, че при батюшката ще срещне само ласка и съчувствие за своята скръб. И затова духовните чеда на отец Алексей с пълно доверие му разкривали душевните си рани и с радост приемали от него отечески наставления.

Но старецът преди всичко се молел. Случвало се съветите му да не бъдат приети от някои посетители. Тогава той преставал да убеждава госта си, външно се съгласявал с него и дори го благославял за предприетото от него дело. Но щом посетителят излизал от килията му, старецът започвал да се моли за неговото вразумяване. И се случвало човек, вразумен от съветите на стареца, да промени намерението си под влияние на неговите молитви, или пък обстоятелствата се променяли така, че за човека е ставало невъзможно да изпълни желанието си. И духовните му чеда ценели високо молитвите на своя старец. Те често се нуждаели повече от молитвите му, отколкото от съветите или материалната му помощ. Всички, идващи при отец Алексей, особено настойчиво го молели за неговите молитви. И старецът се молел за всички. Молел се не само денем, но и по цели нощи; не само в уединение, но и тогава, когато разговарял с посетителите си.

Старецът бил надарен от Бога с дар на *прозорливост*. Той безпогрешно определял нравственото състояние на идващите при него хора и им предлагал подходящи съвети.

Той предвиждал бъдещето, виждал сегашната душевна настройка на хората, за него не оставал скрит и миналият им живот. Но батюшката не проявявал прозорливостта си безцелно, когато трябва и когато не трябва. В повечето случаи я проявявал само когато искал да подкрепи слаб човек, да вразуми заблуден, да избличи грешник, или да предупреди за някоя опасност...

Молитвените подвизи на стареца били скрити от чуждото око. Но има основание да се мисли, че той понякога е прекарвал по цели нощи без сън, в молитва. А извършването на обществено богослужение от него било видно за всички. Служението на стареца пораждало умиляващо впечатление. Особено въодушевено четял акатисти на Божията Майка. Два часа му били малко за извършването на проскомидия - толкова много имена е поменавал. При поменаването на имена по време на проскомидията правел множество земни поклони. Прочитал светилничните молитви по няколко пъти. Когато иеродяконът произнасял последното прошение от просителната ектения - "Християнска, безболестна, непосрамена и мирна кончина на нашия живот..." - старецът Алексей падал ничком пред светия престол. Той обичал ежегодно да пътува до Николската пустинка в Черниговска губерния, там да служи Литургия и да се моли пред чудотворната икона на светителя Николай. По няколко пъти годишно пътувал и до Лаврата, за да се поклони на чудотворната икона на Божията Майка и на светите мощи на печерските угодници. Когато ходел в града, старецът всеки път се отбивал на "Бесарабка" и там, макар и за минутка, отивал до покрития пазар, където има голяма икона на светителя Николай, запалвал пред иконата свещ, правел земен поклон и се молел на светителя да запази Киев от глад, както е спасил някога от същото бедствие Мир Ликийски.

Живеейки в пустиня за Господа, старецът Алексей избягвал славата и високите почести. Когато му предложили да заеме длъжността пазител на Далечните пещери, той отказал. Но митрополит Флавиан, който дълбоко го уважавал и високо ценял старческото му служение, все пак съумял да го почете - през 1913 година го наградил с жезъл.

На 11 март 1917 година старецът мирно отишъл при Господа.

Духовни поучения на стареца Алексей

Във всичко да бъде Неговата свята воля - "Да бъде Твоята воля"...

*

Необходимо е християнинът винаги да бъде в мислите си с Христа.

*

Навсякъде трябва да отстраняваме своето “аз” и да гледаме на хулите и злословията от другите като на Божие вразумление.

*

Към себе си трябва да се отнасяме строго, а към другите - снизходително.

*

Човек бива нападан от нечисти помисли. Това ще отmine. Сърцето бива нападано от злост, а след това - от униние и така нататък. А всичко това е за наше смирение.

*

Необходимо е да възпитаваме в себе си смирение.

*

Молитвата, съединена с милостиня, е нещо велико - изпитал съм го върху себе си.

*

Трябва да постим така, че никой да не знае за това.

*

Върши добро, докато ръцете са топли.

*

Раздавайте излишното с ръцете си.

*

Невъзможно е да преминем по пътя на духовния живот, без да познаем изкушения, но Господ не изпраща на човека изкушения, превишаващи силата му.

*

Страданията са полезни за човека - те очистват сърцата ни от греховете.

*

Болестта на тялото ражда смирение на душата, както казва апостолът: “Ако външният човек тлее, вътрешният от ден на ден се обновява”.

*

Отначало се покланяме “Кресту Твоему”, а после и “Воскресение Твое” славим. Така е и в човешкия живот: отначало - страдание, а после - радост.

*

По време на скърби е необходимо търпение с великодушие.

*

Единственият начин за облекчаване на скърби - това е сълзи, търпение и молитва.

*

Когато отникъде не може да се очаква помощ, тогава се явява небесна помощ.

*

Хората ще отговарят за страданията на безсловесната твар.

*

По време на изповед отец Алексей обикновено казвал: “Имай вяра. Както след баня тялото е чисто, така след изповед душата се очиства чрез Божията благодат от греховете”.

Старецът Иона (Мирошниченко) (около 1802-1902)

Старецът Иона (във велика схима - Петър), основател и благоустроител на киевския манастир "Света Троица", няколко години бил килийник и послушник на преподобни Серафим Саровски. През 1851 година той се преместил в Киев, който оттогава станал място на подвижническия му живот. Замисля и след това започва постепенно да се подготвя за построяване на свой общежителен манастир. За място на новата обител той избрал участък земя, който е бил разположен в съседство с Видубицкия манастир и който бил купен от него със съдействието и със средства на неговата духовна дъщеря княгиня Е. А. Василчикова.

Основаването на Ионовия манастир "Света Троица" било предсказано още преди много години от блажения иеросхимонах Теофил.

През 1864 година старецът поставил начало на бъдещия манастир с построяването на малка дървена църква в чест на Пресвета Троица и на малка келия за себе си до нея. Подвижническият живот на стареца привлякъл към него ученици, от които се образувала, на принципите на строго общежитие, малка обител, утвърдена през 1866 година. За началник на обителта бил назначен нейният основател, който останал на този пост до 1889 година, бидейки удостоен със званието игумен през 1872 година и архимандрит - през 1886.

Старецът се потрудил доста над възстановяването и благоустрояването на Межигорския Спасо-Преображенски манастир, чийто игумен бил от 1886 до 1896 година.

През последните години от живота си той започнал да боледува, особено болни били нозете му, и силите му започнали забележимо да намаляват. Появилата се водянка предвещавала скорошния край на земния му живот. През последните си дни старецът почувствал приближаването на смъртта, престанал да приема храна и ежедневно се причастявал със Светите Тайни. На 8 януари 1902 година той приел най-близките си помощници от числото на братята, а също така и външни лица, които желаели да получат от него благословение, след това помолил да го облекат с одеждата на великосхимник, за да бъде, както се изразил, готов, и през нощта срещу 9 януари в пълно съзнание тихо починал сред дълбоко опечалените братя от манастира.

Разкази за прозорливостта на стареца Иона и за изцеления по неговите молитви

Иеромонах Израил, който дълго време бил писар при стареца.

Веднъж след общото благословение една възрастна селянка - рускиня, се опитваше да влезе при отец Иона за съвет и разказваше колко ѝ е трудно да живее. В това време към нея незабелязано се приближи отец Иона и като я хвана за ръкава, строго ѝ каза: "Помниш ли как живееше по-рано? Помниш ли? Така че сега търпи и на Бога благодари". Тя отговори: "Помня, батюшка". Тогава я попитах: "Знаеш ли кой говори с теб?" - "Знам, това е отец Иона". - "А разбра ли какво ти каза?" - "Разбрах, всичко разбрах, спаси Господи". И си тръгна напълно успокоена.

Един търговец от Харков по фамилия Попов силно страдаше от хемороиди. По съвет на познати той се обърна към отец Иона, за да узнае как да се избави от този мъчителен недъг. Старецът започна да му говори: "Кръвта не трябва да отива надолу - не бива да тече натам. Тя трябва да върви в своята посока" - и въртейки пръста си в кръг, започна да показва как трябва да става правилното кръвообращение. (И тези движения на ръката на стареца бяха целебни за болния.) Но скривайки благодатната си сила, старецът посъветва болния да си направи две бани: едната - с отвара от пелин, другата - с бял равнец. Болният направи тези бани и получи пълно облекчение.

На мнозина бездетни старецът предсказваше деца, над някои четеше молитва, а в повечето случаи даваше съвети за правилен съпругески живот. Понякога предварително посочваше броя на бъдещите деца и им даваше имена. Случвало се е, след благословение от отец Иона да се раждат деца от родители, които са били бездетни по 12-15 години. Един човек сподели, че отец Иона му предсказал деца, дал им предварително имена, а той при раждането на децата ги нарекъл както сам преценил. Родили му се трима сина и всичките починали. Той написал със сълзи писмо на стареца, а старецът отговорил, че с Бога шега не бива, тъй като тогава Божията воля нарекла имената чрез неговите уста.

Малко преди кончината на стареца при него беше един посетител от Петербург, Г.К., който служеше там в централно ведомство. Отец Иона му предсказа: "След година Бог ще ти даде син". Крайно озадачен от това, гостът възкликна: "Но как е възможно, след като съм женен от 23 години, женен съм вече за трета жена, и всичките ми бракове бяха бездетни?". "Това не е нито твоя, нито моя, а е Божя работа" - отговори старецът. След година на Г.К. действително му се роди син, както предсказа старецът.

Към отец Иона често се обръщаха жени, при които вследствие на прекарани заболявания беше настъпило безплодие. Старецът винаги питаше, правила ли е жената операция (аборт), и ако бе правила, отказваше да даде съвет. Ако нямаше аборт, даваше съвети.

А на тези, които го питаха за лечение на други болести, старецът отговаряше така: "Ако искаш да отидеш по-скоро в гроба, лекувай се, а ако искаш да живееш, не се лекувай, а се моли на Бога, на Божията Майка и на светите угодници, пий на гладно по една чаена лъжичка светена Богоявленска вода, а вечер преди лягане прави кръстче с осветен елей върху гърдите си в сърдечната област". Преди да пие Богоявленска вода или да помаже гърдите си с елей, болният трябва да каже по един път "Отче наш" и "Богородице Дево, радуйся" и да направи земен поклон, и да прави това четиридесет дни. Това важи особено за епилептици.

Старецът Иона имаше голяма грижа за евреите, преминали в Православие. Безпокоеше го мисълта, че тези хора са заобиколени с вражда от страна на своите близки, които се отричат от тях, и не намират подкрепа сред православните. Старецът говори даже с градоначалника, че трябва да се създаде учреждение, където новокръстените да намират за себе си занятие и средства за живот. Старецът търсеше за тях състоятелни и отзивчиви възприемници. Уреди един млад евреин при свои познати във фабрика в Москва. Един от тези познати евреи, Владимир, се занимаваше с договори по изземване на земя при строителство на жилищни сгради. Веднъж не му провървяло - конете се препънали и паднали. Той реши да постъпи в градската железница като контролор. За това се изискваха петдесет рубли влог. Жена му дойде да поиска от стареца. Старецът вместо петдесет им даде сто. Вместо да постъпи на работа в трамвай, той отново се захвана с предишните договори и работите му тръгнаха добре.

Старецът много рядко благославяше вярващите да пътуват до Иерусалим - разбира се, заради съблазните, срещани там от смесването на половете. Случваше се, ще погледне нагоре, ще вдигне пръст: "За Горния Иерусалим Бог да благослови, а за там не благославям".

Веднъж при стареца влязоха три госпожи и с тях една монахиня. Старецът благослови госпожите с кръст, а монахинята удари по лицето и рече: "А ти остави беса, живеј с Бога". Тя изглежда не се смути ни най-малко и спокойно се усмихваше. Всички те излязоха. Относно тези думи тя спокойно каза: "Истина е, че служех на бяс, вярно каза старецът".

Един младеж, родом от Петербург, отбиваше военната си служба в град Киев и често ходеше при стареца Иона. Той отдавна таеше в себе си желанието да постъпи в манастир. Като завърши службата като старши унтерофицер, той замина за Петербург и там решил да отиде на Атон. На отиване към Одеса той мина през Киев и се отби при стареца за благословение. "Отивам на Атон, благословете". - "Да се помолиш ли?" - "Не, да стана монах". - "Не, Фьодор, няма за теб Божие благословение да ставаш монах - нито на Атон, нито в Русия. Върви си у дома и се ожени, живеј честно, трезвено и ще се спасиш". Тези думи разрушиха отдавнашната мечта, сториха се много тежки на младия човек. "Никога не съм мислил да се жена - каза той на стареца, - от младини мисля за манастир". - "Няма за теб път към манастир". Два часа спориха и накрая старецът рече: "Вие не виждате, а на нас по Божията благодат ни е дадено да виждаме. Ето какво би се случило с теб в манастира: твоята ревност би ти стигнала за пет години, а после всичко манастирско ще ти опротивее

и ти ще напуснеш манастира. Къде би отишъл тогава? Да отидеш при близките е срамно, от работата си отвикнал. Тогава какво ще правиш? Ще крадеш, ще пиянстваш и така нататък... Не, върви, ожени се и живеи благочестиво". Той не се предаде веднага и все пак замина за Одеса. Но като минал няколко гари, се върнал в Петербург, преодолял мечтата си за монашество, боейки се от това, което предсказал старецът. Сега той отдавна е женен и е много благочестиво настроен. Занимава се с търговия и ако чуе от някого от купувачите, че е болен, дава му осветен елей, съветва го как да го употребява и болните получават полза. Така той служи на Бога по друг начин, а не по този, по който мислеше.

При благословение старецът Иона винаги даваше на поклонниците листчета, които винаги напълно съответстваха на техните обстоятелства. Дори понякога да изглеждаше, че в този момент листчетата не съответстват на положението на тези хора, по-нататъшните събития оправдаваха прозорливостта на стареца. Трябва да се има предвид, че по време на общо благословение отец Иона не говореше с никого и по обичайния начин не можеше да знае нищо за хора, които виждаше за първи път. Веднъж група от село Паток, Каневска околия, Киевска губерния, обсъждали помежду си в Лаврата въпроса, че трябва да отидат при отец Иона за благословение и да получат от него листчета. Двама младежи от компанията казват: "За какво са ни неговите листчета - ще ги прочетем и ще ги изхвърлим. А ако ни даде по рубла - това е друго нещо". Всички те се запътили към Троицкия манастир и се явили при стареца. И двамата младежи били при него. На всички останали отец Иона по обичая си дал по листче и по просфорка, а на двамата младежи, без да им казва нищо, дал по една рубла.

Веднъж при стареца дойдоха двама съпрузи от интелигенцията и му разказаха мъката си - нямаха деца. Отговаряйки им, старецът започна да говори за неправилността в предишния им живот и за това, как врагът изкушава хората. "Батюшка - прекъснаха го те, - ние не вярваме, че съществува нечиста сила". Старецът настояваше, че нечистата сила има лично битие. А те продължаваха да отричат това. Тогава старецът, стоейки пред иконата, започна да се моли и изведнъж те, седящи дотогава на столове, се хвърлиха към стареца, опитвайки се да се скрият зад него. Край вратата ясно бяха видели врага и започнаха да молят стареца за защита. Старецът се помоли и видението изчезна. Тогава старецът попита: "Е, какво, съществува ли той?"

На една колона в главния манастирски храм има изображение с големи размери: Ангел, облечен във велика схима, връчва на преподобни Пахомий, основоположника на монашеството, "правило" за монасите. Един поклонник видял това изображение и поръчал в ателието за икони да нарисуват и за него същото изображение. Поръчката в ателието за икони е била направена в памет на следното събитие: намирайки се у дома, веднъж те с кума си се отбили в кръчмата. Било около полунощ, а кумът бил магьосник и общувал с нечиста сила. "Не вярвам, че те съществуват" - казал единият. "Те съществуват и изпълняват за мен това, което искам - казал другият. - А ако желаеш да ги видиш, ще ти ги покажа, само купи половин литър водка". Те хубавичко си пийнали и в полунощ отишли на гробището. Преминавайки през гробището, кумът свирнал три пъти, а преди това дал наставление на кумеца си: "Щом видиш нещо, не се кръсти, защото ще те сполети нещастие". След третото изсвирване, въпреки тихото време, се извил вихър и около тях се появили няколко нечисти духове. "Защо ни викаш?" - попитали те. - "Ето, кумът желае да ви види". Те започнали да се гледат един другият: човекът - духовете, и духовете - човека. После бесовете се скрили в извилия се вихър. Като се върнали в селото, приятелите пийнали още и отишли да спят по къщите си. И онзи останал доволен, че е видял нещо, което никога дотогава не бил виждал, и разказал за това на някои приятели. "Не е хубаво това - му казали те, - да беше отишъл да попиташ отец Иона, няма ли да има в това голям грях върху теб".

Той отишъл на поклонение в Киев, разказал всичко на отец Иона и попитал, не е ли грешно, че при появата на злите духове не се е прекръстил. "Трябва да получиш наказание: в този живот или в бъдещия - как искаш? По пладне същите тези духове ще ти нанасят ежедневно по сто удара в продължение на три години. И ще вършат своята работа, макар наоколо да има хора". Той заплакал и казал: "По-добре е да получа наказанието в този живот". Когато той се върнал у дома, при него дошли съседи и приятели да послушат и да получат донесените от него подаръчета. Когато станало пладне, се явили онези духове, донесли със себе си ковашко духало с огън, нажежили железни пръти и като го повалили наред стаята, започнали да го бият. И никой не можал да му помогне въпреки всичките му викове; той лежал като вързан. Така продължавало три години. Последния ден на улицата му се явил старец, приличащ на преподобния Пахомий Велики, и му рекъл: "Ела с мен, Царицата те вика". Пристигнали. Голям дом, врати... Царицата му казала няколко тайнствени думи.

Когато той излязъл оттам, старецът го завел до един файтон, който чакал на улицата. И когато искал да попита стареца кой е, старецът станал невидим. Друго, освен дома, в който били, на това място той не видял. Отишъл при отец Иона и той му казал: “Сега си свободен. Добре, че дойде”. А иконата поръча да нарисуват поради сходството на иконата с явилия му се старец.

Търговецът Иван Петрович Сазонов от Луганск пиел много. Жена му го уговорила да отидат при отец Иона. Старецът му казал: “Смени водката с чай. Щом ти се прииска водка, веднага пий чай”. И до смъртта си той никога не сложил в устата си нищо произведено от хмел - всичко това след заповедта на стареца му се струвало отвратително.

Идваха при отец Иона и епилептици, които в Евангелието са наречени бесновати. Отец Иона изобщо не им позволяваше да говорят. Ако по време на четене на закланателни молитви духът започваше да говори, той му забраняваше в името на Христа. Случваше се до идването при стареца такива болни да не чувстват своята болест и едва след пристигането при него болестта се проявяваше.

Около 1885 година роднини докараха при отец Иона болен киевски гимназист - момче на 15-16 години. Щом го видя, батюшката каза: “Късно сте го довели”. Същия ден, в десет часа вечерта, той почина в манастирската странноприемница. Погребяхме го на следващия ден в три часа. Отец Иона каза: “Аз сам ще го погребя”. Докато го носеха от църквата до гроба, по разпореждане на отец Иона на разстояние петдесет сажена¹ бяха отслужени пет литии. Спуснахме се по голямата стълба надолу към трапезарията. Батюшката се спря на завоя пред вратите на трапезарията, облегна се с лакти на тоягата си и плака около един час, без да каже нищо на никого. И цялото погребално шествие се спря. Едри сълзи обилно се стичаха по лицето му на земята. В това време една послушничка видяла ято врани, а между враните се опитвали да си проправят път бели гълъби, разбивайки това ято. От тази тълпа излетяло крилато момче, долетяло при стареца, носейки на ръце младенец, пошепнало му нещо в ухото, тогава старецът се ободри, развесели се, тръгна напред и шествието след него се насочи към гроба. Преди спускането в земята и поставянето на капака на ковчега бе излят елей върху трупа кръстообразно на пет места.

Скоро след като старецът бе възведен в сан архимандрит, мантийният монах Макарий, старец вече на седемдесет години, по време на всенощно бдение стоеше пред иконата на Троеручица и гледаше това, което ставаше в средата на храма, където стояха служещите и певците, след като бяха излезли на “Хвалите”. Когато дойде време за четене на Евангелието и снеха митрата от батюшката, монах Макарий видял, че лицето на отец Иона станало като на малко дете и било толкова светло, че било невъзможно да продължава да го гледа. А когато, след прочитането на Евангелието, му сложиха митрата, лицето му станало обикновено. Настъпи време да целуваме иконата и да се помазваме. Тогава една странница, която стоеше зад служещите, видяла, че от олтара излязла една жена с епитрахил и наръкавници. Носела зелена дреха и небесносиня кърпа на главата, достигаща до нозете. Жената целунала иконата, помазала се Сама по свещенически и влязла в олтара през царските двери. Тя даже се възмути как така монасите сме пуснали жена в олтара. Разказа на манастирските старци какво бе видяла и чак тогава разбра Коя е била тази Жена.

Иеромонах Аверкий

Когато разширявахме нашия голям храм (това бе през 1897 година), вътре в него вървеше работата, а от другата страна - службата. По това време носех послушанието клисар. Биех тържествено камбаните преди деня на иконата на Божията Майка “Всех скорбящих Радост” (срещу сряда). Минаха няколко дни и по време на всенощното бдение срещу първата неделя отец Иона ме пита в олтарната си килия: “Не забележа ли, когато срещу миналата сряда би тържествено камбаните за “Всех скорбящих”, една особена на вид Монахиня?” - “Не знам, батюшка, много монахини имаше”. - “Не, не, имаше една Монахиня, ти беше длъжен да Я забележиш. Тя бе висока на ръст”. Тогава си спомних, че между колоните посред църквата, недалеч от Троеручица, наистина стоеше една висока Монахиня, и казах това на стареца. “Да, да, да! - радостно възкликна той. - Небесната Царица посети нашата обител”. И веднага заплака, а после добави: “Владичицата посещава нашата обител в сряда и събота”. След това старецът ми разказа за друго посещение на Божията

¹Сажан - мярка за дължина, равна на 2,134 м.

Майка: “Когато нашата обител едва се строеше, аз живеех долу, до малката църква. Една сутрин рано вървах към светите порти, които тогава също се намираха долу. Насреща ми вървеше Небесната Царица. Аз паднах, поклоних ѝ се в нозете и Тя ме попита: “Как са, дядо, работите ти?” - “По Твоите свети молитви всичко върви добре”. Отидохме тогава към болничното помещение. Там живееха двама послушници, приети от мен в числото на братята. Владичицата каза: “Отпрати ги - те не са полезни тук”.

Иеромонах Илиодор

Отец Иона скриваше своята прозорливост и тя ставаше явна случайно чрез тези хора, при които мъдростта на старческите съвети удивително се оправдаваше. Веднъж при стареца дойдоха трима търговци от Москва и почнаха да искат от него благословение да купят съседната сграда на стойност трийсет или четирийсет хиляди рубли. Старецът ги прие, изслуша ги и решително каза: “Не ви благославям да купувате тази сграда”. Те три пъти пристъпваха към стареца с тази молба и три пъти старецът не им даде благословение. Те искаха разяснение от мнозина относно причината, поради която старецът не ги благославя за тази покупка, след като сделката за тях е много удобна и евтина, а и сградата е в съседство с тях. Всички им отговаряха: “Каквото казва старецът, на това се подчинете”. Поради това търговците се задържаха в манастира около седмица, а през това време покупката трябваше да бъде вече извършена. Тръгнаха си към дома с голямо прискърбие. Като пристигнали в Москва, приближават се до своя дом, гледат - съседната сграда, която искаха да купят, вече е изгоряла. Още същия ден написаха на отец Иона писмо с топла благодарност, че ги е възпрял от разорителна покупка.

При стареца дошла една жена от Петербург. След смъртта на мъжа си тя останала сама с едно дете. Заради детето не можела да си намери работа - всички се притеснявали да я наемат, и тя дошла при стареца за съвет. Старецът я изслушал и попитал: “Знаеш ли, там има един кладенец?” - “Знам го”. - “Е, ходи на този кладенец”. Такъв, на пръв поглед странен съвет дал на тази вдовица отец Иона и тя се върнала в Петербург. Хората, с които споделила съмненията си, ѝ казали: “Както те съветва старецът, така и прави, а за останалото, не се безпокой”. И тя започнала да ходи на този кладенец. Дошла веднъж на кладенеца и една друга жена и вдовицата се запознала с нея. Онази я поканила у дома си. Оттогава между тях започнало близко познанство. Внезапно тази жена се разболяла. Вдовицата започнала усърдно да се грижи за нея. А тя поболедувала около седмица и починала. Мъжът на покойницата, като видял, че вдовицата е жена с добър характер, трудолюбива и с милостиво сърце, се оженил за нея. Ето защо старецът Иона я изпратил от Киев на петербургския кладенец.

Веднъж в манастира дойде един матрос от Далечния Изток, болен от беснуване. На стареца му стана много жално и реши да се помоли за него. За тази цел той се затвори в килията си за два часа, а на болния през това време заповяда да надянат усмирителна риза, защото той имаше много тежки припадъци и по време на молитвата на стареца търпеше страшно страдание от злата сила. А когато след завършването на молитвата старецът излезе, бесът бе изгонен. Отец Иона нареди на изцеления през останалото време от живота си да бъде извънредно внимателен. След това му даде благословение и го отпусна здрав с мир.

Иеромонах Мелетий

Поради длъжността си пазач наблюдавах, че при стареца идваха да се изповядват такива хора, които той сам бе определил. В манастира дълго време носи епитимия свещеник Феодор. Веднъж по време на коледния пост батюшка отец Иона, излизайки от изповед, каза: “Иди при отец Феодор, кажи му да не си пече риба - сега е пост”. Отидох при отца. Идвам при него, гледам: нанизал е цяла херинга на дълга дървена пръчка и я пече. Започнах да говоря: “Батюшката ме прати да Ви кажа да не печете риба, защото сега е пост - грешно е”. “О, Господи - възкликна отец Феодор, - откъде знае? Та нали никой не ме е видял - аз току-що сложих рибата в печката. Никъде не можеш да се скриеш от този човек!”.

На гара Славянск живееше един човек на име Феодор Осипович Сергеенко. Като пристигна в Киев с жена си, тъщата и двамата си синове, той ме намери, поговя, изповяда се при стареца и се приготви за обратен път. Като отишъл при отец Иона, той му казал, че трябва да пътува вдругиден. “Не, ще останете още един

ден”. “Но не мога, батюшка, ще ме уволнят от службата”. “Няма да Ви уволнят, за Вас ще бъде по-добре. Не пътувайте утре, ще пътувате вдругиден”. - “Но, батюшка, не мога да остана”. “Не благославям да пътувате, не благославям”. Той дойде при мен и каза: “Какво да правя? Не ми се иска да се лиша от мястото си, не ми се иска и да вървя против стареца”. “Щом вече сте се доверили на стареца - отговарям му аз, - правете каквото каже, той не го казва без основание”. Така той остана в манастира допълнително един ден и тръгна, а след две седмици ми изпрати писмо, в което не намираше думи да изрази признателността си към стареца. Влакът, с който той трябваше да пътува, не се върнал навреме, катастрофирал и имало много убити. Скоро след това ми изпрати още едно писмо. Не само че нямал никакви неприятности в службата, но и в стопанството му за два месеца се получил такъв доход, какъвто той по-рано получавал за цяла година.

В Одеса имаше един търговец на име Иванов. По това време той така ослепял, че не е можел не само да чете, но и да премине улицата без чужда помощ. Бил при различни професори и навсякъде получавал отговор, че е невъзможно да му бъде върнато зрението. Набелязал си да отиде при още двама професори в Киев и Москва и ако и те кажат същото, каквото казали и другите, вече няма да търси никаква помощ. Междувременно една старица, която била при отец Иона, започнала да го уговаря да посети в Киев отец Иона и го уверявала, че той ще му възвърне зрението по-надеждно, отколкото лекарите. Той ѝ се присмял: “Безумна старица - казва, - щом професорите се отказват, какво може да направи един стар монах?!”. Отишъл в Киев при професора, чул за положението си същата присъда и взел файтон до гарата, за да пътува до Москва. Но тогава си спомнил, че старицата му говорила за стареца Иона и наредил на кочияша да обърне към Троицкия манастир, като си казал: “Ще загубя излишно пет рубли и един ден, но ще узная какво ще каже старецът”. Остана в манастира две седмици и отец Иона му даваше светена вода и осветен елей. Водата той приемаше по една лъжичка на гладно, а с елея помазваше очите си. Изпращайки го у дома, старецът го благослови и рече: “Бог ще даде и ще мине. Към лекари повече не се обръщай. След седмица той изпрати писмо и торбичка с лимони и събщи, че сякаш не е имал слепота и че вижда добре. Оттогава той стана напълно здрав, идваше при отец Иона и приживе, и на гроба му всяка година. И досега вижда прекрасно и се занимава с работата си.

Имаше в манастира един послушник от казашките полковници, Александър Иванович Ожинов. Живееше долу около трапезарията. Веднъж батюшката отиваше до долния кладенец и се отби в трапезарията. В това време Ожинов донесе тук стар хляб от килията си. Хлябът, който оставаше на братята, биваше нарязван, изсушаван и раздаван на поклонниците. А полковникът, поради леност, бе допуснал хлябът му да плесеняса и да стане негоден за ядене. Като видя полковника с хляба, батюшката изведнъж нападна послушника, който отговаряше за кладенеца и който също носеше името Александър. Като го удари с тояжката си, старецът произнесе: “Не допускай хлябът да плесенясва. Колкото ти е нужно, изяж, но не допускай да плесенясва”. А послушникът, без да се оправдава, че не бе сторил такова нещo, постоянно повтаряше: “Простете, батюшка, никога няма да правя така”. Междувременно думите и наказанията на стареца се отнасяха за полковника. След известно време той отиде при послушника и кланяйки му се в нозете, поиска от него прошка, а после сам признаваше, че ако старецът, дори да не го беше наказал, а само му се бе скарал, той незабавно би напуснал манастира. На миряните им е трудно да разберат мъдростта на постъпката на стареца. Без да озлобява възрастния човек, той го доведе до срам, осъзнаване на своята вина и разкаяние, а на търпеливия послушник даде венец за неговата кротост, сила и готовност да понесе наказание, без да е бил виновен.

Един от най-преданите хора на отец Иона беше Сергей Василиевич Керски, управляващ канцеларията на Светейшия Синод. Обикновено прекарваше трите летни месеца в манастира или в манастирските вили. Веднъж, живеейки в манастирското имение Гусинци, той разговаря с отец Мелетий за стареца: “От никого - каза той - не съм се боял през живота си и не се боя така, както от отец Иона, защото той вижда всичко: не само това, което правя, но и това, което мисля”. И разказа за запознаването си със стареца. Веднъж в Светейшия Синод бил получен донос за неблагопристойното поведение на един архиерей и Керски бил изпратен да разследва случая. Наложило му се да разпита същите лица, от които произлизал доносът. Доносът се състоял в това, че архиереят има връзка с една девойка и има дете от нея. На пръв поглед всичко се потвърдило и след завръщането на Керски в Петербург Синодът решил да пенсионира архиерея. Архиереят - човек, все още млад (нямал и четиридесет години), седял в креслото си, когато получил телеграмата за уволнението. От силния стрес внезапно починал. Вестта за смъртта на архиерея направила на Керски зашеметяващо впечатление. Струвало му се, че покойникът стои пред него, без да си отива. Не си намирал покой и нощем. Същата сянка стояла пред него до леглото. Като не бил в състояние да понесе

това положение, Керски решил да се обърне към опитен духовен лекар. Преди това бил чувал, че киевският старец Иона дава забележителни съвети и след едно денонощие вече пътувал за Киев. Щом влязъл при отец Иона, старецът го посрещнал с думите: “Защо не се отбихте при мен, когато ходихте да правите дознание за епископа?”. Тъй като Керски не бил разказвал на никого за своя случай, тези думи на стареца силно го поразили и от вълнението, разстроен от нравственото страдание и от безсъние, той загубил съзнание и паднал.

В продължение на няколко дни беседвал с отец Иона и старецът го посъветвал да отиде в оня град и да направи по-щателно и безпристрастно дознание. И какво се изяснило? Този архиерей бил много религиозен човек, с добър, чист живот. Имал обичай да приема за благословение всички, които са се обръщали към него, и да дели с бедните всичко, което е имал. В този град дъщерята на един богат човек била съблазнена от млад човек, който после я изоставил, а тя трябвало да стане майка. Родителите ѝ узнали за това, отрекли се от нея и я изгонили от къщи. Тя решила да се удави и малко преди полунощ се запътила към реката. Като минавала покрай архиерейския дом, си казала: “Я да се отбия да си взема благословение за последен път”. Архиерейт я приел, изслушал тъжното ѝ признание, успокоил я и наредил да я настанят до сутринта в дома. На сутринта повикал една позната нему старица, поверил ѝ нещастната девойка и обещал да плати за нейната и на бъдещото дете издръжка. Девойката родила благополучно. Когато детенцето направило годинка, архиерейт поискал да го види и младата майка и старицата донесли младенеца. Архиерейт го погледнал, благословил го и го взел на ръце. А зли хора от тази ласка към младенеца, когото той спасил от смърт заедно с майка му, направили заключение, че това е негов син, и клеветата започнала да расте, докато не причинила смърт на този велик милостивец.

Дарителят Руденко

За пръв път чух за отец Иона от поклонници в Лаврата. Дойдох в Киев пеша. Насочиха ме към Видубицкия манастир. В манастира не намерих нищо от онова, което ми бяха разказвали за отец Иона. Пренощувах там и на следващата сутрин тръгнах обратно към Лаврата. След две години се срещнах с един странник. Той ми разказа, че по благословение на киевския старец Иона отива в Саров. Нахвърлих се върху него с въпроси за отец Иона, казах, че във Видубицкия манастир не съм намерил нито него, нито неговия дух, и съм се върнал обратно, без да видя стареца. Тогава странникът ми каза: “Да, отец Иона го няма във Видубицкия манастир, а това, че не си го намерил, е защото видубицките монаси го крият. Излез от видубицките порти - нагоре се вие пътечка. Върви все по нея покрай оградата от бъчвени дъски. Ще стигнеш до портичка, над която има малка иконка - влез там, това и ще бъде манастирът на отец Иона”. Като отидох в Киев и се отбих в Лаврата, още на другия ден се отправих към отец Иона. Беше преди вечернята. Намерих всичко, както го бе описал странникът. Когато влязох през портичката, един послушник биеше неголяма камбанка. Започна вечернята и покрай мен към църквата мина един монах. Не знам защо, но щом го погледнах, сърцето ми затрептя и ме обля топлина. Пренощувах там, а на следващия ден тръгнах към отец Иона за благословение. Преди мен при него бяха влезли две монахини, които той страшно изгони пред очите ми. Със страх си помислих: “Той и мен така ще изгони”, но той ме прие ласкаво, взе главата ми в двете си ръце и ми нареди да поживея при него. Останах при отец Иона две седмици; тук при него и говях. Изповедта беше забележителна, отец Иона ми припомни всичките ми грехове. Понякога ще спомене някой грях, а аз ще започна да отричам да съм бил грешен по отношение на това, а той ще каже: “Не, помисли си” - и действително, изведнъж ще си спомниш от своето минало, че е имало такъв грях, но си го забравил. Идвах при отец Иона през всеки две години и на изповедта той ми припомняше (без да припомня вече предишните грехове на младостта ми) за греховете, които съм извършил през тези две години.

При нас започна епидемия от холера (това изглежда се отнася за 1892 година), която силно покосяваше народа. В съседното селище погребваха по 8 до 15 души на ден. Написахме за холерата на отец Иона. Той ни изпрати голяма тенекиена кутия с вода, осветен елей и църковно вино. С водата нареди да поръсим целия чифлик, а елея и виното нареди да употребяваме, ако някой се разболее: да помазваме болния с елей и да му даваме да пие вино. И оттогава в нашия чифлик нямаше нито един случай на холера, макар че поради вършитбата вземахме работници от места, където имаше болни. Случваше се работници да дойдат и да разказват колко хора са починали при тях, а при нас по молитвите на отец Иона всичко оставаше благополучно.

Иеромонах Анастасий

Веднъж, като ме изпращаше на послушание, отец Иона каза: “Заминете на послушание, изпълнявайте послушанието заради Господа, чистосърдечно, със страх Божий. За това Божията Майка не ще Ви остави и в бъдещия век. При нашия небесен Отец има много жилища и ние трябва да се настаним в тези жилища”. В този момент там беше един иеромонах, Натанаил, който по-късно почина във велика схима с името Агапит. Той ми каза: “А аз съм виждал тези жилища” - и ми разказа следното видение. Бил е със слабо здраве, а носел послушание в магерницата - в горещина, в пушек. Веднъж през лятото, когато и без това било задушно, някак особено го теглело към Гусинци. Казал си: “Ще отида там, ще подишам около седмица свеж въздух” - и отишъл да поиска разрешението на стареца за това. Отец Иона го приел ласкаво и рекъл: “Е, какво пък, пригответи си два ката бельо, а утре рано сутринта ела при мен да ти дам пари за път”. Като получил благословието на стареца, отец Натанаил радостно отишъл в килията си и заспал. И вижда в сънно видение, че е излязъл извън портите, пред него - гора, а в гората - поляни. Пътят го довел до някакви порти. При портите стоят двама монаси - вратари. Те попитали пришелеца: “Къде отиваш?” - “Може ли да вляза?” - “Може - отговорили те - само че не ходи далеч”. Единият от вратарите тръгнал след него, а другият останал при портите. Зад портите той видял множество прекрасни църкви и попитал съпровождащия го вратар: “Какви са тези църкви?”.

“Това - бил отговорът - са жилищата на онези, които са живели благочестиво на земята и сега ликуват на небето”. Сред другите храмове се извисявал прекрасен петкуполен храм и отец Натанаил попитал: “Чий е този храм?” - “Този храм се строи за отец Иона” . - “Може ли да вляза в него?” - “Не, сега не може, но ще дойде време и всички вие ще живеете в него”. След като погледал с почуда красотата на тази обител, отец Натанаил се върнал обратно с радостни чувства и в този момент се събудил.

Съновидението му дало необикновена отрада. Сега той бил готов търпеливо да понася още по-трудни послушания. Вече не го теглело към Гусинци. С такива чувства отишъл при стареца, защото вече било утро. При стареца четели утринните молитви. След завършването им старецът излязъл при отец Натанаил и направо го попитал, гледайки го в очите: “Е, какво, всичко ли видя?”. Отец Натанаил разбрал, че старецът го пита за нощното видение, сякаш той самият е бил с него. “Спаси Господи, батюшка, всичко видях”. - “Е, какво е сега желанието ти, ще заминеш ли за Гусинци?” - “Не, сега няма да замина. Видението ме облекчи, аз сякаш се обнових. Цялата ми скръб изчезна”. - “Тогава остани тук и мирно изпълнявай послушанието си”.

Иеромонах Варлаам

На 7 януари 1902 година, два дни преди кончината на стареца, монах Варлаам, който носеше послушание в манастирското имение Талянки, се отправи натам заедно с другаря си по послушание. Старецът му даде за благословение три просфори, докато по-рано му даваше не повече от една. По-късно отец Варлаам употребяваше тези просфори при болести на малки трохички и според вярата си получаваше облекчение. На 9 януари отец Варлаам докара от имението на гара Талное пшеница за изпращане за Киев, за манастира. Тогава при него дойде началникът на пощенската служба и като му предаде телеграма, попита: “Знаете ли, отец Варлаам, че вашият игумен е починал? Ето телеграмата”. В първия миг отец Варлаам прие тази вест спокойно, но щом се върна в имението и започнаха да служат панихида за стареца, той зариде неутешимо и през всички следващи дни бе в безкрайна тъга и от загубата на такъв старец, и от това, че няма да присъства на погребението му. Отец Варлаам прекара част от нощта в събота срещу неделя около три часа с останалите братя, а после легна да спи. И тогава с необикновена яснота му се представи отец Иона. Отец Варлаам видя себе си в двора на имението. Отец Иона се появи жив пред него и рече: “Не съм умрял, жив съм. Макар и да си заминах от вас тялом, духом съм с вас”. Старецът влезе в малката градинка пред къщата и благослови отец Варлаам. Целувайки ръката му, отец Варлаам усети в нея необикновена жизненост и мекота. Тогава се събраха всички братя, живеещи в имението, и започнаха да плачат, казвайки: “Батюшка, Вие умряхте ли?”. А той в отговор произнесе същите думи. Постави отец Варлаам от дясната си страна и започна да говори на братята: “Живейте всички в мир, в съгласие, в целомъдрие, в любов, преминавайте с усърдие послушанието, не оставяйте определеното ви правило и всички ще бъдете в Небесното Царство”. После старецът покани отец Варлаам и още двама монаси да поплуват с лодка до манастирската мелница. Преминавайки през

Старецът Иона (Мирошниченко)
(около 1802-1902)

изкуственото езеро, отец Варлаам, управлявайки лодката, по невнимание пръсна с веслото стареца по болната му нога и старецът го помоли да гребе по-внимателно.

В този момент сънят се прекрати. Отец Варлаам се събуди с такава радост, каквато не бе преживявал за целия си живот и каквато не бе изпитвал и тогава, когато старецът бе жив и му се бе случвало да беседва дълго с него.

Старецът Теофил (Россоха) (1929-1996)

Старецът Теофил в продължение на четиридесет години извършвал монашески и свещенически подвиг, изпълнен с труд, гонения и скърби. Наложило му се да издигне от руините три храма и една древна пустиня. Гонили го, премествали го от епархия в епархия. Той самият казваше: “Петнадесет години в Азия и двадесет и пет в Европа...”. Целият му живот бил непрестанен подвиг. Но до последния си дъх старецът извършваше труда на молитвата за света.

Великите съвременници - преподобни Кукша Одески и старецът Теофил са се срещали няколко пъти и прозорливият Кукша предсказал на стареца Теофил гонения и нелек живот.

Но където и да е служел великият старец - а много пъти са го местили от храм в храм, от епархия в епархия, - при него се стичали православни. Отец Павел Буланов, изтъкнат подвижник на нашето време, който живееше в Туркестан, бе благословил стареца Теофил да излекува бесновати. През 1982 година той каза за стареца: “Това е светилник - велика звезда на нашето Православие. Това е велик човек”.

През 1988 година се открива Киево-Печерската Лавра и старецът, излязъл от това време поради здравословното си състояние извън щата, моли тогавашния Киевски митрополит Филарет да го приеме сред братята на манастира. Филарет, който изпитваше антипатия към стареца още от времето на съвместното им обучение в Духовната академия, му отказва. Но старецът не си тръгва от лаврата, живее там, пее на клира, помага да бъде възродена обителта. И едва след като митрополит Филарет преминава в разкол, а нов Киевски митрополит става Владимир, приемат стареца в числото на братята на Киево-Печерската Лавра и той получава благословение да извършва молебени за здраве на болни и немощни и да изповядва.

На изповед при стареца идваха не само енориаши и поклонници, но и братя от манастира, семинаристи и послушници. Притежаващ дар на прозорливост, той изслушваше човека някак набързо, даваше кратък съвет - и тези няколко думи бяха достатъчни, за да даде отговор на това, което тревожеше и измъчваше човека.

Старецът фактически нямаше свободно време. При него все пристигаха и пристигаха хора. Със скръб, с радост, за съвет, за благословение. Край сградата, в която живееше старецът, постоянно се тълпеше народ - чакаше своя пастир. И когато батюшката излизаше на улицата, този човешки поток го поглъщаше и се стремеше поне само да се докосне до него, да получи благословение. Особено много хора се събираха в сряда и събота, тоест по времето, когато старецът извършваше молебен за болните. Седи старецът на стол след прочитане на Светото Евангелие и помазва пристъпващите към него хора, а в помещението е задушно. Народът намира от всички страни, няколко послушници се опитват да задържат тази човешка лавина, но - напразно. Всеки човек би станал и би се възмутил, а батюшката само повтаря: “Бъдете смирени и кротки”.

Молитвената настройка на стареца бе удивителна. Постоянната му молитва се състоеше от две думи: “Антоние, Теодосие!”.

Старецът никога не настояваше за нищо. Някак ненатрапчиво упътваше хората към истинския път. И при разговор с хора винаги проявяваше загриженост, такт и смирение. Във всеки негов съвет, във всяка дума се чувстваше такова познаване на човешкото сърце, такова проникване в дълбините на народния бит, на душевния живот на народа, че нито един от идващите, които понякога пристъпваха към него с очи, зачервени от неизсъхнали сълзи, не си отиваше от него с непросветлено лице. Чувстваше се, че всеки получава своята утеха. Точно такава, за каквато скръбната му и измъчена душа бе жадувала и без отец Теофил не бе намирала...

Батюшката помагаше на хората и с молитва, и с пари, и с продукти. И правеше всичко това така, че никой да не знае.

Старецът Теофил
(Россоха) (1929-1996)

Молитвите, които старецът съставяше в хода на някое богослужение или в течение на деня, бяха забележителни. Веднъж старецът служеше вечерня. Заради заболяване на краката седеше на столче в олтара и шепнеше:

- Господи, покори всички с благодтта Си... Господи, покори всички с благодтта Си... Господи, покори всички с благодтта Си...

- Богородица и Майката на Светлината с песни да възпеем! - възгласи дяконът преди пеенето на "Честнейшую".

- Владичице, покори всички с благодтта Си... Владичице, покори всички с благодтта Си... - започна да се моли с новата си молитва старецът, въздишайки.

Игумен Евтимий е бил свидетел как старецът се молел преди ядене или след ядене, ако в братската трапезария не е било многолюдно, като е издигал ръце към небето, както се моли свещеник при пеенето на Херувимска песен.

На Литургия батюшката обикновено поменаваше имената от изключително много бележки. За да помене всички, обикновено идваше по-рано, дори и да не служеше, слагаше бележките на масичката до проскомидията и изваждаше изключително много частици. Обикновено послушници и монашестваци отиваха при него с молба да помене техни близки: "Батюшка, поменете Андрей!".

- Андрей, Андрей, Андрей - поменаваше старецът, изваждайки частица - всички Андреевци, всички Андреевци, всички Андреевци, всички сродници, всички Андреевци...

Сам тежко болен, старецът се молеше на Господ за здравето на духовните си чеда. Известни са много случаи на изцеления по неговите молитви.

И братята от манастира, и духовните му чеда знаеха за неговата прозорливост.

На 14 април 1993 година отец Пафнутий е повишен в сан архимандрит, а на 24 август е назначен за скитоначалник на Китаевската пустиня "Света Троица". В тази прочута някога пустиня са се подвизавали старецът Доситей, светият юродив заради Христа иеромонах Филотей и други.

Невъзможно е да бъдат изброени трудовете, които положи старецът за възраждането на тази порутена светиня на Православието.

Веднага след идването си в пустинята той откри болница - старопиталище, на пълна издръжка на оскъдните средства на обителта, а за болните започна да служи всеки четвъртък "вычитки" - специален молебен за даряване на душевно и телесно здраве.

Но не само болни се стичаха при отец Пафнутий (това бе името на стареца, преди да бъде постриган във велика схима) в Китаево. В коридорчето пред килията му, което всеки ден бе препълнено с народ (понякога опашката от чакащи реда си се извиваше през цялото манастирско дворче), можеше да се видят кубански казак и миньор от Луганщина, селски учител и старши възпитател от трудововъзпитателно училище за непълнолетни, който е дошъл пеша от Одеса за съвет и благословение да постъпи заедно с цялото си семейство в манастир, кадрови военнослужещ и крадец рецидивист, известен литератор и председател на колхоз, окултист, излизаш периодично в астрал, и иеромонах от Троице-Сергиевата Лавра, екстравагантна дама от Севастопол, която е дошла да предаде писмо от своята матушка (духовно чедо на стареца) и да получи благословия да продаде жилището си в центъра на града и да купи къщичка в Дивеево, и прикован от болест към инвалидна количка сътрудник на Държавна сигурност (КГБ). Някои поклонници живееха със седмици в обителта, само и само да се видят с прозорливия старец

На 5 април 1994 година архимандрит Пафнутий бе постриган във велика схима с името Теофил, в чест на свети Теофил, юродив заради Христа.

Старецът живееше в нищета. В килията си имаше само монашеска дреха, икони, плодове и консерви, които раздаваше на посетителите си. При него идваха от цяла Русия и Азия и старецът се стремеше да бъде духовен отец за всички.

Старецът Теофил възроди традицията на киевското старчество, прекъсната през годините на войнстващ атеизъм.

Независимо от бедността и от тежкото си положение, той продължаваше да изпраща помощ не само на духовните си чеда, но и на мнозина, които дори не знаеха за съществуването му, например - на детски домове. Помагаше и за строящи се храмове.

Въпреки заболяването си, старецът често можеше да бъде видян в Чернигов, в Козелц, в Теофания - пристигаше там заедно със свои духовни чеда, помагаше да бъдат възстановени разрушените храмове и манастири - и помагаше не само със съвет или материално, но често и сам вземаше участие в строителните работи.

През това време продължаваше помощта на стареца за детски домове, за бедни семейства, старецът е изпращал парични средства на много адреси в бившата огромна страна, до много детски домове - и това излезе наяве едва след смъртта му, когато намериха в килията му благодарствени писма.

Старецът Теофил имаше специална грижа за тези, които народът нарича "бесновати" - множество такива хора идваха в Китаевската пустиня на молебени при него и той приемаше всички, грижеше се за тях, молеше се.

Вечерната на Неделя Сиропустна на Великия пост през 1996 година бе особена. Многобройните поклонници и молещи се, изпълнили храма "Св. Дванадесет апостоли" на Китаевската пустиня, чувстваха, че се извършва особена, действително прощална служба. Когато старецът излезе от олтара с кръст, коленичи и поиска прошка от молещите се, в храма се чуваше плач. Батюшката действително се прощаваше с многобройните си духовни чеда. Те пристъпваха един по един и старецът, като поглеждаше внимателно всекиго, казваше по няколко, най-важни, напътствени думи.

На 21 март посъветваха стареца да постъпи в болница. Когато батюшката замина за болницата с кола, обителта изведнъж някак си опустя. На 22 март 1996 година, в шестнадесет часа, половин час преди успението си, старецът почерпил сестрата на болния, който лежал в една стая с него, с палачинки и ги помолил да се поразходят, за да остане сам.

Когато след половин час се върнали, старецът лежал на една страна, със спокойно, умиротворено лице - сякаш бил заспал.

Из духовните поучения на стареца Теофил

Нашите страсти - това са нашите големи болести. Когато естеството желае, страхува се или се възбужда по някакъв начин от нещо, тогава то страда, търпи, вълнува се и излиза от състоянието на спокойствие, в което се състои неговото здраве.

Но най-голямата измежду всички страсти - това е омразата, особено когато се съпровожда със смъртоносни признаци на отмъстителност.

О, какъв недъг е това! Това е пламнала жлъч, която отвътре възбужда духа, притеснен от хиляди вълнения, а отвън се изписва върху лицето, изкривено от печал. Това е голяма тежест от униение, която пада върху сърцето, вълнува го и го натиска. Това е вътрешна възбуденост на душата, предизвикваща изключително страшни движения, това е мрачна мъгла в ума, повдигаща вълнения от пагубни помисли. Отрова в кръвта, отравяща всяко удоволствие, подпалваща и разпалваща жестокостта. Това е злодейска страст.

*

Длъжни сме да възпитаваме в себе си дух на кротост, смирение, беззлобие, дълготърпение и умереност във всички постъпки. А за да имаме в себе си такова разположение на духа, трябва да помним общата човешка слабост, общата склонност към извършването на грехове, и особено - своите големи немощи и грехове, а също така и безкрайното Божие милосърдие към самите нас, което ни е прощавало и ни прощава множество тежки грехове заради покаянието ни и заради това, че сме Го умолявали.

Дори само чувството на благодарност към Бога за безбройните Му милости към нас ни задължава да бъдем снизходителни и милостиви към нашите ближни, които са от една плът и кръв с нас и имат еднакви немощи, страсти и препъвания.

*

Господ е казал: *Милост искам, а не жертва*. Той, многомилостивият, иска и от нас милост, милосърдие, беззлобие и търпение по отношение на ближните ни. Той е готов винаги да ни помага във всяко добро дело. Ако имаш зло сърце, моли се с покаяние да смекчи сърцето ти, да го направи кротко и дълготърпеливо, и то ще стане такова. *Синко, дай си мен сърцето*.

*

Като сеем около себе си семена на любов и милосърдие, ние като че ли задължаваме Господ да проявява милост към нас. С това, което даваме на бедния, гладния, нуждаещия се, с това, което правим на страдащия и плачещия, като го утешаваме, привличаме Божието благословение към нас. В Божието слово е казано: *Който прави добро на сиромаш, дава назаем Господу* (Притч. 19:17). А Господ винаги се отплаща с щедротото Си бащино въздаяние.

Блажен е, който се грижи за бедния! В ден на беда Господ ще го избави. Господ ще го опази и ще му запази живота... Господ ще го укрепи на болничното легло.

Ето какви са плодовете на тази добродетел, на тази свещена заповед на нашия християнски закон за любов и милосърдие, даден на всички ни от нашия Господ и Спасител за неотклонно изпълняване през земния ни живот.

*

Нашият Господ Бог, в Когото вярваме, е наречен в Божието слово Отец на сираците и сиромашите. И с какво повече можем да заслужим благоволенieto на нашия Небесен Отец, ако не с нашето милосърдие към бедния, сиромаша, плачещия, скърбящия, към всички искащи и чакащи от нас нашето състрадание, утешение, нашата помощ?

А този, който оскърбява бедния, сиромаша, молеция за нашето състрадание, който затваря сърцето си за мъката на брат си, той оскърбява Самия Господ Бог в лицето на по-малкия Му брат...

*

За да живеете по християнски, се придържайте към Православната Църква. Живейте християнски живот. Трябва да се причастявате веднъж месечно, всяка сутрин вкъщи да пиете богоявленска вода и да изяждате парченце осветена просфора. Както първите християни. Трябва да им подражаваме. А ние само четем книги: прочели сме нещо, затворили сме книгата и сме го забравили.

Как са живели първите християни? Те са водели много висок духовен живот: днес са приемали християнство, утре са им отнемали имуществото. На третия ден ги канели на страдание. Били са готови на всички. Подражайте им. Четете книги, задържайте всичко добро.

В Евангелието се казва: *Твоята вяра те спаси*, тоест първите християни са имали голяма вяра. Господ им напомнял да имат жива вяра и високо християнско благочестие. И те се стараели да живеят истински. Господ ги благославял за трудове, за подвизи. Те твърдо изповядвали Христа, вярвали в Него и често

давали живота си - като светия лечител Пантелеймон, Георги Победоносец (първи министър на Диоклетиан), великомъченица Варвара, великомъченица Параскева, великомъченица Екатерина и други... Ето светилата на първите християнски хора! Подражайте им, четете за тях, следвайте ги.

Ходете по-често в храмовете, посещавайте най-големите светини на Киевската Рус, и особено Киево-Печерската Лавра. Целувайте ръчичките на Божиите угодници, подражайте им в живота.

И ще бъдете истински, също така добри християни.

Бог да ви даде да преуспявате във всичко и да се изкачвате от сила в сила и да постигате висше духовно съвършенство.